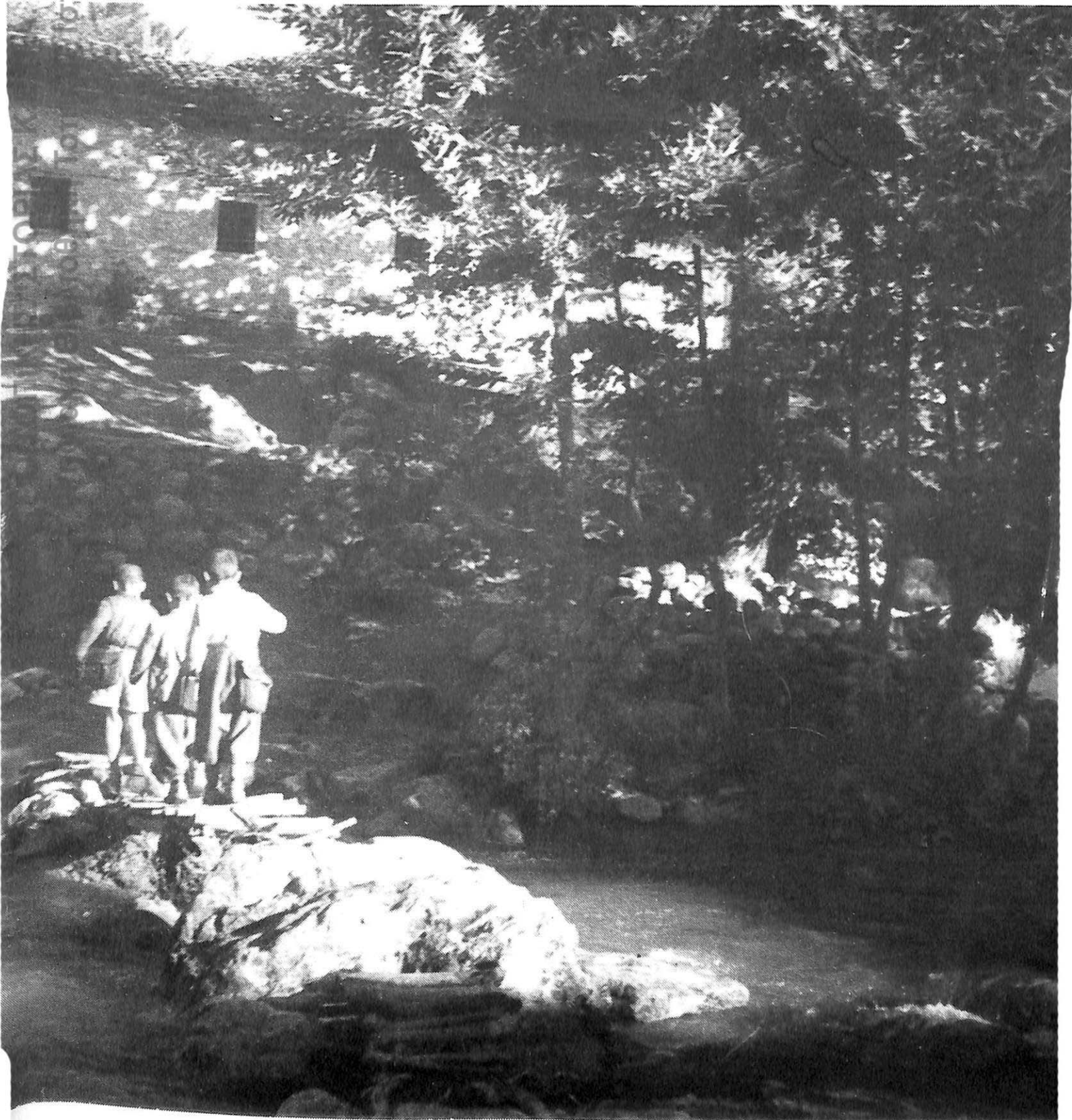

πολιτιστικά δρώμενα

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΔΗΜΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ Αρ. Έκδοσης 7

Ιούλιος - αύγουστος - Σεπτέμβριος '94

ΕΚΔΟΣΗ ΔΕ.ΤΟ.ΠΟ.ΚΑ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΔΕ.ΤΟ.ΠΟ.ΚΑ.

Ποτουρίδης Μενέλαος, Πρόεδρος
 Ουσουλτζόγλου - Γεωργιάδου Χαρούλα, Αντιπρόεδρος
 Βασιάδης Αναστάσιος, Μέλος
 Βαφείδης Κωνσταντίνος, Μέλος
 Ζυγουλιάνος Στέργιος, Μέλος
 Καμπίσιου Άννα, Μέλος
 Μπαμπανέλος Μιχάλης, Μέλος
 Παναγιωτίδης Ευστάθιος, Μέλος
 Στάντζος Αθανάσιος, Μέλος

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ

Καμπούρης Γιάννης, Διευθυντής
 Ταρατσίδης Δημήτρης, Λογιστήριο
 Στάντζος Αθανάσιος, Γραμματέας
 Νικολόπουλος Νίκος, Τεχνική Υποστήριξη
 Βέρρος Δημήτρης, Γενικών Καθηκόντων
 Μηνάς Κοντολέων, Γενικών Καθηκόντων
 Κότσαλου Βούλα, Βιβλιοθηκονόμος
 Στεργιόπουλος Δημήτρης, Μαθητικό Κέντρο

Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού Δήμου Βέροιας

- Διεύθυνση - Γραμματεία

Ξάνθης 5, 59100 ΒΕΡΟΙΑ, τηλ. (0331) 22.967 - 62.548, FAX (0331) 27.914

- Αντωνιάδεις Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών, Ξάνθης 5, Τηλ. 62.548

- Δημοτική Βιβλιοθήκη "Θ. Ζωγιοπούλου", Θ. Ζωγιοπούλου 3, τηλ. 24.879

- Κέντρο Νεολαίας, Αντ. Καμάρα 9, τηλ. 28.277

- Μαθητικό Κέντρο, Κωτουνίου 16, τηλ. 66.380

Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο Βέροιας

- Διεύθυνση - Γραμματεία

Ξάνθης 5, 59100 ΒΕΡΟΙΑ, τηλ. (0331) 29.295, FAX (0331) 27.914

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ '94
ΕΚΔΟΣΗ ΔΕΤΟΠΟΚΑ

ΕΞΩΦΥΛΛΟ : Μπαρμπούτα. Δεκαετία '50

πολιτιστικά δρώμενα

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΔΗΜΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ Αρ. Έκδοσης 7

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ '94

Υπεύθυνες Σύνταξης:

Τυφοξύλου Ευθαλία
Λάμπρη Χαρα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΧΟΛΙΑ:	σελ. 5-6.
ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Περιβάλλον	
Γ.Κ. Μύαρης: Κοινωνική - οικολογική Φιλοσοφία. Προβλήματα και τάσεις.....	7-11
Σ. Ταστανίδου - Λένου: Το περιβάλλον χρειάζεται τον έμπρακτο λόγο.....	12-14
Φ. Βλάχου: Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Θεωρία και Πράξη.....	15-17
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ:	
Θ. Μαρκόπουλος: Τα εκκοκκιστήρια του Νίκου-Αλέξη Ασλάνογλου.....	18-20
Κ. Ζώκος: Μπορεί να σταματήσει η πτώση; (Από το Γυμνάσιο στο Λύκειο).....	21-24
Γ. Καραχισαρίδης: Ιταλική κωμωδία στο ΔΗ.Π.Ε.ΘΕ. Βέροιας.....	25
Κ. Γκολντόνι: Απομνημονεύματα, Β, XXVI.....	26-27
Δ. Εξαρχος: Ο Ζωγράφος Αντώνης Στεφανόπουλος και η Τέχνη του.....	28-29
ΤΜΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ	
Ελεύθερο Ανοιχτό Πανεπιστήμιο	
Ε. Τυφοξύλου: Ελεύθερο Ανοιχτό Πανεπιστήμιο.....	30-31
Ν. Ρουσάκης: Η διαχρονικότητα της Γλώσσας.....	32
Χ. Λάμπρη: Εισαγωγή στην Ιστορία της Μοντέρνας Τέχνης. Ο κόσμος των μορφών.....	33-35
Συμβουλευτικό Κέντρο	
Ε. Αναγνώστου: Το συμβουλευτικό κέντρο για εφήβους και γονείς του Δήμου Βέροιας.....	36-37
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ	
Εύξεινος Λέσχη Βέροιας.....	38-40
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ	41

Τα ενυπόγραφα κείμενα εκφράζουν τις απόψεις του συγγραφέα

Και των αρχαίων Κυβερνητῶν τα έργα πληρώνοντας ἡ Χτίσις θα φρίζει. Ταραχή θα πέσει στον Ἀδη καὶ το σανίδωμα θα υποχωρήσει ἀπὸ τὴν πίεση τῆ μεγάλης τοῦ ἡλίου. Ἀλλὰ πρὶν, ἰδοὺ θα στενάζουν οἱ νέοι καὶ τὸ αἷμα τοὺς ἀναίτια θα γεράσει. Καὶ θα ἀδειάσουν ὅλα τὰ εργοστάσια, καὶ μετὰ πάλι με τὴν ἐπίταξη θα γεμίσουν, γιὰ νὰ βγάλουνε ὄνειρα συντηρημένα σὲ κουτιά μυριάδες καὶ χιλιάδων λογιῶν ἐμφιαλωμένη φύση. Καὶ θα 'χει καθέννας τὰ λίγα γραμμάρια τῆς εὐτυχίας. Καὶ θα 'ναι τὰ πράγματα μέσα τοῦ κι ὅλας ὥραϊα ερείπια.

*Οδυσσέας Ελύτης
"Ἀξιὸν Ἑστί"*

Ἀπὸ τῆ Συντακτικῆς Επιτροπῆς

Μέρες καλοκαιριού. Καλοκαίρι στον τόπο μας. Αυτόν τον ελληνικό. Μ' εμάς του θερμόαιμους ανατολίτες. Που ψηφίζουν για το ευρωπαϊκό κοινοβούλιο χωρίς να κατανοούν γιατί, αλλά συγχρόνως δυσανασχετούν για τα όσα έπονται της ψήφου τους.

Καλοκαίρι στην Ελλάδα με όλα γύρω τόσο αλλαγμένα. *“Πάει καιρός που ακούστηκε η τελευταία βροχή πάνω από τα μυρμήγκια και τις σαύρες. Τώρα ο ουρανός καίει απέραντος, τα φρούτα βάφουνε το στόμα τους. Της γης οι πόροι ανοίγονται σιγά-σιγά. Κι ένα πελώριο φυτό κοιτάει κατάματα τον ήλιο”*. Ετσι το βλέπει ο ποιητής το ελληνικό καλοκαίρι. Και μεις οι υπόλοιποι πώς; Πολλά θα είχε ίσως κανείς να πει και να γράψει για το πώς αισθανόμαστε πως το βιώνουμε το καλοκαίρι. Χωρίς να είναι ποιητής. Μόνο και μόνο γιατί ζει στην Ελλάδα. Σ' αυτό το μαγευτικό περιβάλλον.

Περιβάλλον! Να μια λέξη μαγική. Μια λέξη με μια τόσο ιδιαίτερη φόρτιση που αρκεί να την προφέρεις σήμερα για να δημιουργήσει τις πλείστες όσες αντιδράσεις.

Θετικές ή αρνητικές. *“Να το σώσουμε το περιβάλλον”* *“Να το προστατεύσουμε το περιβάλλον”* *“Να διδάξουμε για το περιβάλλον”* *“Έχουμε καταστρέψει το περιβάλλον”*. Προτάσεις, υποσχέσεις, ανησυχία, φόβος. Κυρίως φόβος. Όμως αόριστος φόβος. Κάτι σαν απειλή που δεν κατανοούμε από που πηγάζει, την αισθανόμαστε όμως να μας τυλίγει αόριστα και τυραννικά.

Και έτσι, σαν για να ξεορκίσουμε το κακό βάλαμε στη ζωή μας λέξεις όπως *“περιβάλλον”* *“περιβαλλοντικός”* και όλα τα παράγωγα. *“Οικολογία”*. Άλλη μια ταλαιπωρημένη ορολογία που μαστίζει το μυαλό μας καθώς πολύ λίγο κατανοούμε τη σημασία της. Κι όμως χρησιμοποιούμε λέξεις και εκφράσεις - παράγωγες - όπως *“οικολογικός”* *“οικολογική καταστροφή”* *“οικοσύστημα”* και φυσικά ως γνήσιοι εκπρόσωποι της φυλής μας, θεωρούμε ότι μπορούμε να έχουμε άποψη για ένα θέμα για το οποίο λίγα γνωρίζουμε λιγότερα κατανοούμε και ακόμη λιγότερα κάνουμε.

Έχοντας οι περισσότεροι από μας μια ασαφή αντίληψη για το τί σημαίνει Οικολογία και μάλιστα σε σύνδεση προστασία του περιβάλλοντος, διαμορφώνουμε μέσα μας, μια περίεργη σχέση μ' όλα αυτά. Μια σχέση που στηρίζεται

κυρίως στο φόβο. Στο φόβο και το δέος που μας εμπνέουν η άγνοια και η κακή πληροφόρηση. Κι έτσι τρέχουμε να αγοράσουμε το *“οικολογικό απορρυπαντικό”* την *“οικολογική συσκευασία”* που έντεχνα μας “πλασάρουν” τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Και θεωρούμε πως κάναμε το καθήκον μας απέναντι στη φύση και στον άνθρωπο. Με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που, ελεώντας ένα ζητιάνο, νομίζουμε πως λύσαμε και το πρόβλημα της επετείας. Στο χώρο της φιλανθρωπίας μας τοποθετήσαμε και την προστασία του περιβάλλοντος. Και, σε ό,τι αφορά την πληροφόρηση, μας καλύπτει συνήθως κάποιο άρθρο σε κάποια εφημερίδα ή σε περιοδικό ευρείας λαϊκής κατανάλωσης. Προτιμάμε τα φυτικά προϊόντα χωρίς να ξέρουμε την ακριβή σύνθεσή τους. Φροντίζουμε να κάνουμε υγιεινή ζωή χωρίς να καθορίζουμε μέσα μας τι ακριβώς εννοούμε με τον όρο “υγιεινός”. Και θεωρούμε την οικολογία - οι περισσότεροι - κάτι σαν θρησκεία ή κάτι σαν ιδεολογία ή κάτι σαν *“κάτι”* τέλος πάντων που θα πρέπει να το υιοθετήσουμε και δεν πειράζει αν δεν ξέρουμε γιατί. Ο όρος “οικολογία” μέσα μας περνάει διαρκώς ως *“κάτι σαν”*. Γιατί δεν ξέρουμε ή δεν θέλουμε να μάθουμε ή - και ακόμη χειρότερα - γιατί δε θέλουν να μας πουν.

Ετσι λοιπόν αυτό το “κάτι σαν” που θεωρούμε την οικολογία, περνάει στη σύγχρονη ζωή μας ως μόδα. Κάνουμε δηλαδή κάτι επειδή το κάνουν όλοι. Ετσι... για να μην υστερούμε. Στη συγκεκριμένη περίπτωση και για να μην κατηγορηθούμε ότι δεν κάνουμε το καθήκον μας.

Η αντίδρασή μας δηλαδή στις έννοιες *“περιβάλλον”*, *“οικολογία”* είναι μόνο συναισθηματική. Κάτι μεταξύ φόβου και καθήκοντος τοποθετημένα σ' ένα φόντο γραφικό. Περιβάλλον, δηλαδή είναι τα ποταμάκια που κυλούν, τα πουλάκια που κελαϊδούν, τα λουλούδια που τα μεταφέρουμε στους εσωτερικούς χώρους για να δημιουργούμε ατμόσφαιρα ειδυλλιακή ή και αυτά που ανθίζουν στους αγρούς. Και φόβος για την καταστροφή του είναι η τρύπα του όζοντος που τη φανταζόμαστε σε μια μεγάλη τρύπα στον ουρανό.

Κινούμενοι λοιπόν οι περισσότεροι μ' αυτές τις αντιλήψεις και σ' αυτή τη νοοτροπία έχουμε ακούσει κιόλας πως η οικολογία μπορεί να είναι και πολιτική άποψη. Και όταν μάλιστα

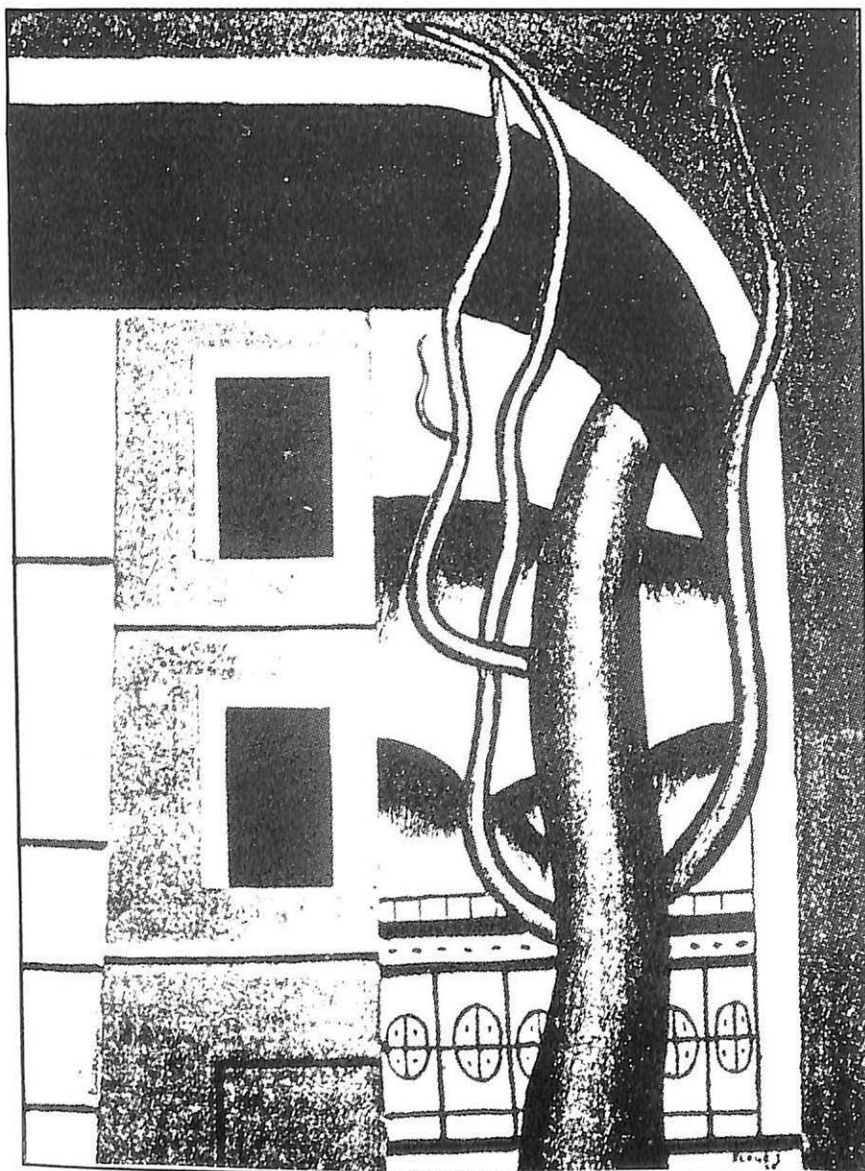
σχόλια

μας “σερβίρεται” και ως πολιτικό σύνθημα σε σποτάκι στην τηλεόραση βεβαιωνόμαστε ότι είναι μια πολιτική άποψη στολισμένη με δάση καταπράσινα και πηγές με γάργαρο νερό.

Τί ακριβώς όμως είναι οικολογία και προστασία του περιβάλλοντος;

Η στήλη των σχολίων δε φιλοδοξεί να δώσει απάντηση. Προτείνει όμως να δείξουμε όλοι λίγη περισσότερη σοβαρότητα. Λίγη περισσότερη σκέψη και κριτική διάθεση. Λιγότερη υστερία και περισσότερη προσοχή. Λίγη μεγαλύτερη υπευθυνότητα απ’ τους “γνωρίζοντες” και τους “ιθύνοντες”. Και “ένα τόσο δα” λιγότερη ευπιστία από αυτούς που δηλώνουν ότι κάτι ξέρουν, κάτι έχουν ακούσει, αλλά όλο

κάτι ξεφεύγει. Ίσως για να πάρουν κάποτε οι όροι **οικολογία** και **περιβάλλον** τη σωστή τους θέση που θα είναι θέση ανθρώπινη και έτσι κατ’ ανάγκην και κατ’ αρχήν πολιτικοκοινωνική. Και αυτό ίσως επιτευχθεί, όταν φροντίσουμε όλοι μας να αναγκάσουμε αυτούς που “ξέρουν” να μάθουν αληθινά και να διδάξουν και σε μας τους υπόλοιπους πώς να σκεφτόμαστε για να βρίσκουμε **πρώτα το πρόβλημα και μετά τη λύση του**. Ίσως έτσι βγάλουμε την οικολογία απ’ το χώρο του μυστηριακού όπου την έχουμε σήμερα τοποθετημένη, της αφαιρέσουμε τη γραφικότητα και τελικά αντιμετωπίσουμε τα ζητήματα χωρίς φόβο αλλά με γνώση και σύνεση.

Λεζέ, Το δέντρο

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ-ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΑΣΕΙΣ

Μύαρης Κ. Γιώργος. Φιλόλογος

"Ο 21ος αιώνας ή θα είναι αιώνας οικολογικός και πνευματικός ή δεν θα υπάρξει καθόλου" επισημαίνει ο Πολωνός φιλόσοφος Η. Skolimowski, ιδρυτής το 1992 της πρώτης παγκόσμιας έδρας οικολογικής φιλοσοφίας στο Πολυτεχνείο του Λοτζ. Αποψη που μπορεί να εκληφθεί ως νομοτελειακή είτε ως μια, ανάμεσα στις άλλες, εσχατολογική πρόταση προς "σωτηρία" του κόσμου. Αν σύγχρονοι στοχαστές συχνομιλούν για το τέλος της πολιτικής (1), ήδη από τον προηγούμενο αιώνα αμέτρητοι διανοητές καταγράφουν ή κρίνουν ανατρεπτικά το "τέλος" των παραδοσιακών αξιών και των μορφών με τις οποίες οι άνθρωποι των (δυτικών) καπιταλιστικών κοινωνιών συνειδητοποιούν τον κόσμο: **Hegel-τέλος της ιστορίας, Marx-τέλος της (αστικής) φιλοσοφίας, Nietzsche και Heidegger-τέλος της δυτικής μεταφυσικής, Spengler-τέλος του δυτικού πολιτισμού, Foucault-τέλος του ανθρώπου, D. Bell-τέλος των ιδεολογιών** (2).

Στην πραγματικότητα ο λόγος περί τέλους πάντοτε χρησιμοποιήθηκε για να δηλώσει την αποπεράτωση κάποιας παλιάς κοινωνικής σχέσης ή κατάστασης και την απαρχή μιας νέας. Ιδίως σήμερα στην κοινωνική και πολιτική φιλοσοφία συντελείται μια επανατοποθέτηση των εννοιών της προόδου, του ορθολογισμού, της ανάπτυξης, των συνεπειών και των αρνήσεών τους. Επαναφέρεται η ηθική και το πλέγμα των σχέσεών της με την πολιτική στο επίκεντρο του φιλοσοφικού στοχασμού. Συζητείται η ηθική της ευθύνης, που τοποθετείται στον αντίποδα των στοχεύσεων και σκοπιμοτήτων, τις οποίες ενσαρκώνει η ηθική της πεποίθησης. Μεταξύ άλλων η ηθική της ευθύνης ερευνά και αποτιμά τις συνέπειες της πο-

λιτικής πράξης ή το περιεχόμενο εννοιών, όπως ατομικό-συλλογικό, ανθρώπινα δικαιώματα κ.α. Γι' αυτό αναδεικνύεται σε βασική μορφή έκφρασή της η οικολογική ευαισθητοποίηση με τη διαμεσολάβηση των κυβερνητικών προγραμμάτων, των πολιτικών σχηματισμών, των εκπαιδευτικών, των μη κυβερνητικών οικολογικών οργανώσεων και κινήσεων της "κοινωνίας των πολιτών". Στο

Το Μεγάλο Δάσος, Marx Ernst, 1927, Βασιλεία, Μουσείο Καλών Τεχνών

"συρμό" τελευταία διεκδικούν θέση και κέρδη οι "οικολογικά" βιομηχανικές και εμπορικές επιχειρήσεις του αναπτυγμένου Βορρά με την παραγωγή και διανομή "πράσινων" προϊόντων.

Από την **"έλλογη οργάνωση της εργασίας"** (Max Weber) ως πεμπτουσία του πρωτοβιομηχανικού καπιταλισμού στα χρόνια μας η σύγχρονη εκδοχή του έφτανε ν' αποθεώνει την **"έλλογη οργάνωση της κατανάλωσης"**. Όμως από νωρίς ο Fr. Engels τόνιζε στη **"Διαλεκτική της Φύσης"** (1873-1883): **"Σε σχέση με τη φύση, όπως και σε σχέση με την κοινωνία, δεν υπολογίζουν βασικά, στο σημερινό παραγωγικό σύστημα, παρά μόνο το πιο βραχυπρόθεσμο και χειροπιαστό αποτέλεσμα. Κι ύστερα απορούν ακόμα γιατί οι πράξεις που αποσκοπούν σ' αυτό το άμεσο αποτέλεσμα, έχουν μακροπρόθεσμες συνέπειες τελείως**

αφιέρωμα

διαφορετικές και συχνά διαμετρικά αντίθετες". Αλλά όσοι επιμένουν ν' αναφέρονται στην εντεινόμενη αλλοτρίωση από τις σύγχρονες συνθήκες εργασίας, κατανάλωσης, πολιτιστικής και οικολογικής υποβάθμισης, φαντάζουν γραφικοί τύποι. Στην κατεύθυνση αυτή, ο καπιταλισμός **"πέρα από οικονομικό σύστημα, εξελίσσεται σε πολιτιστικό σύστημα, το οποίο μεταφέρει και διαδίδει αξίες, μέσα και ηθική, χρησιμοποιώντας μια πλήρως μεθοδευμένη πολιτιστική βιομηχανία"** επιτιθέμενος ολομέτωπα **"στο σώμα και στο πνεύμα του καθενός μας. Αυτός ο πολιτισμός εξαπλώνεται και γίνεται αποδεκτός χάρη στις μεθόδους του, κι ακόμα εξαιτίας της - όχι εκούσιας θέβαια - χαμηλής παιδείας των κατώτερων τάξεων"**. (3). Είναι εκπληκτικό το ότι η συντριπτική πλειοψηφία των πολιτών, που δεν έχει οικονομικά ή εξουσιαστικά οφέλη από το κυρίαρχο αναπτυξιακό πρότυπο, συνεχίζει να υιοθετεί άκριτα τη μυθοποίηση της επιστήμης, της τεχνολογίας, των ηλεκτρονικών υπολογιστών, παρά τον προβληματικό τρόπο χρήσης τους.

Αυτή η "σιωπηλή πλειοψηφία" δέχεται, σε αντίθεση με τις μακροπρόθεσμες υπαρξιακές της ανάγκες, την εισαγωγή και εμπέδωση αναπτυξιακών προτύπων και συμπεριφορών στην καθημερινή ζωή, που ισοπεδώνουν με προκλητικές μεθοδεύσεις τοπικές ιδιαιτερότητες, παραδόσεις, ανθρώπινες ευαισθησίες, γνώσεις και εμπειρίες, αποτελώντας την κύρια αιτία των φυσικών καταστροφών και των κοινωνικών εντάσεων σ' όλο τον κόσμο. Στον ευρωπαϊκό χώρο η παρέμβαση του οικολογικού κινήματος συνέπεσε περίπου με τη δημοσίευση της **"Σιωπηλής Ανοιξης"** της **R. Carson** στα 1963 για τη χημική απειλή κατά του περιβάλλοντος. Σταδιακά η οικολογική προβληματική ήρθε στην επικαιρότητα με δραματικό τρόπο ως κριτική της ανάπτυξης ιδίως των χωρών του λεγόμενου Τρίτου Κόσμου. **"Ήταν ορατές πλέον οι μη αντιστρεπτές επιπτώσεις της στα οικοσυστήματα ή αλλιώς, οι εξωτερικές της επιβαρύνσεις. Ήταν ορατή ακόμη η αποσύνθεση των κοινωνικών σχέσεων που επέφερε και - το κυριότερο - η ανισότητα που επέβαλε στις τοπικές κοινωνίες για διαχείριση του πειθαρχημένου τους (...)** Με την ένταξή τους στην παγκόσμια αγορά, οι επιμέρους πολιτισμοί εξομοιωθήκαν, ομογενοποιήθηκαν, μεταβλήθηκαν σε **"εργατικά χέρια"** ή **"αγοραστική δύ-**

ναμη", έχασαν οριστικά τη λάμψη και τον πλούτο της σκέψης τους". (4).

Η αναπτυξιακή ιδεολογία λειτούργησε καταστροφικά στις σχέσεις των κοινωνιών με τη φύση, τόσο των καπιταλιστικών, όσο και αυτών του κρατικού σοσιαλισμού. Ξεχωριστά σ' αυτές η ιδεολογία της "ανάπτυξης" υπονόμεισε τον σοσιαλισμό επιβάλλοντας τη σαγήνη του αμερικανισμού (εκβιομηχάνιση) σε βάρος του ανθρώπου και της φύσης. Οι διανοούμενοι αναζήτησαν την άρση των οικολογικών αδιεξόδων στην επανασυμφιλίωση του ανθρώπου με τη φύση. Γι' αυτό η οικολογία - η **"φυσική οικολογία"** που ο **E. Haeckel** όριζε στα 1886 ως διδασκαλία της οικονομίας της φύσης - δε μπορούσε ως επιστήμη να μελετά απλώς τις σχέσεις των οργανισμών με το εξωτερικό τους περιβάλλον, καθώς και τις προϋποθέσεις ύπαρξης των οργανισμών. Δυστυχώς, όμως, παρά τα σοβαρά βήματα, αυτή εξακολουθεί να είναι η πιο διαδεδομένη αντίληψη. Αυτή συντελεί στο να στηρίζουν στην Οικολογία, - όπως παρατηρεί ο **Ludwig Trepl** (5), **"άκρως αντίθετα πράγματα, από την επιστροφή σε ένα ειδυλλιακό παρελθόν μέχρι και την οικολογική δικτατορία με τελειοποιημένη κυριαρχία επί της φύσης (...)** Εναντι αυτών πρέπει να υποτηρίξουμε ότι η Οικολογία δεν μπορεί να είναι μια επιστήμη **"απαλλαγμένη από αξίες"**, αλλά μια **Πρακτική επιστήμη, αν θέβαια το κανονιστικό της πλαίσιο οφείλει να είναι ένα πλαίσιο χειραφέτησης, (...) το αντικείμενό της δεν είναι η φύση η ίδια και η λειτουργία της, αλλά η φύση μέσα στη σχέση της με την κοινωνία, κάτω από το φως μιας πρακτικής ουτοπικής προβληματικής"**.

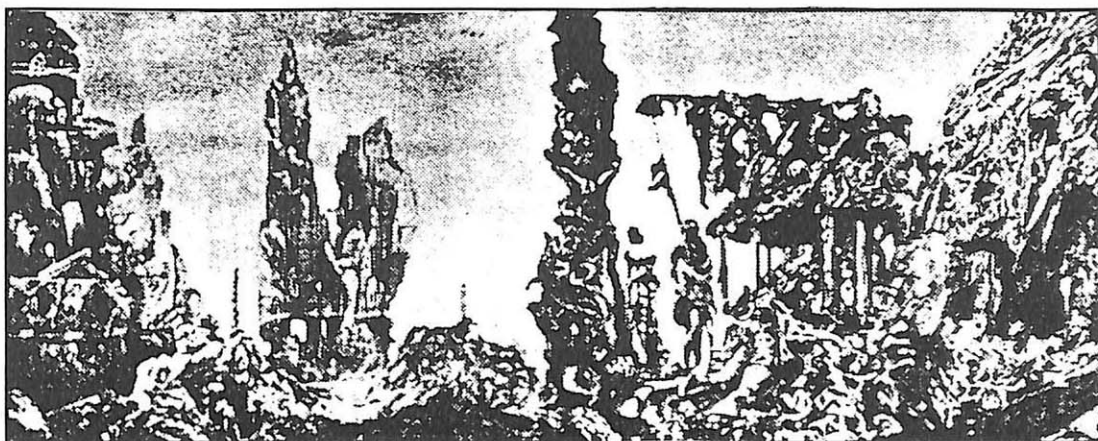
Ανεξάρτητα από τη διαφορετικότητα των αφετηριών και των ορισμών ή τις προθέσεις ηθικολόγων και των περιβαλλοντιστών, οι πολυεθνικές εταιρείες έχουν οργανώσει αποτελεσματικά την καταλήστευση λ.χ. των δασών και του υπεδάφους του αναπτυσσόμενου και του Τρίτου Κόσμου. Η όποια τεχνολογική εφαρμογή σε τελευταία ανάλυση συνδέεται με μια πολιτική απόφαση. Η πολιτική εξουσία είναι εκ των πραγμάτων βασική έννοια και της οικολογικής φιλοσοφίας, αφού στα οικολογικά αδιέξοδα ανάγονται τα πολιτικά προβλήματα. Η οικολογική συζήτηση, με παρελθόν τριών δεκαετιών, συνδέθηκε αναπόφευκτα με την πολυεπίπεδη κριτική της **"βιομηχανικής κοινωνίας"**, την οποία τροφοδό-

τησε καθοριστικά ο **M. Marcuse** (6), και της διαλεκτικής της φύσης. Η συζήτηση προωθήθηκε από κοινωνικά κινήματα, οργανώσεις, κόμματα, από πνευματικά ρεύματα της κοινωνικής οικολογίας με παρακλάδια, αποχρώσεις, θεωρητικές και πρακτικές απόπειρες. Μέσα από αυτές τις διεργασίες συγκροτήθηκε μια "οικο-φιλοσοφία" ως πυρήνας μια νέας οντολογίας, επιστημολογίας και κοσμολογίας. Η επανασύνδεση ανθρώπου και φύσης, η εναρμόνιση του ανθρώπινου πολιτισμού με το φυσικό κόσμο μέσα από την ανάλογη ηθική και πολιτική τάξη πραγμάτων, αποτέλεσε κεντρικό γνώρισμα της "οικο-φιλοσοφίας".

Το εγχείρημα απαιτούσε διεπιστημονική έρευνα και κριτήρια που προσπόριζαν η περιβαλλοντική ηθική, οι φυσικές επιστήμες, η αναλυτική φιλοσοφία, η φυσική ιστορία, η πολιτισμική ανθρωπολογία, η περιβαλλοντική ψυχολογία, η θεολογία, η φιλοσοφία της τεχνικής, η επιστημονική οικολογία και ο φιλοσοφικός μαρξισμός (7).

Βεβαίως, το κρίσιμο ζητούμενο της οικολογικής φιλοσοφίας στις απαρχές και στη φάση ανάπτυξης της δεν είναι μόνο η επινόηση ενός καινούργιου κόσμου, αλλά και η πραγμάτωσή του. Επομένως, δεν αρκεί ο κοινός τόπος των οικολογικών τοποθετήσεων, δηλαδή η κριτική στην αυτονόητη προοδευτικότητα της συνεχούς ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων. Ωστόσο σ' αυτήν την κατεύθυνση κινείται και το ρεύμα της "οικοφιλοσοφίας" του **H. Skolimowski**, που αποτιμάται ως ένα είδος "οικολογικής θεολογίας" (8) με φιλοσοφικούς προδρόμους τους **Whitehead**, **T. de Chardin**, **Heidegger**. Στο έργο "οικοφιλοσοφία καινούργια τακτική για τη ζωή" απευθύνεται πρωτίστως στο άτομο, καλώντας σε αντιπαράθεση προς την "αναλυτική παράδοση του Ράσελ, του Κάρναπ και του Ωστιν, μια παράδοση που επιδίωξε την εκλεπτυνση της

γλώσσας σε βάρος της κατανόησης των γενικότερων φιλοσοφικών προβλημάτων. Αυτήν ακριβώς την παράδοση (...) αντιμάχεται και προσπαθεί ν' αντικαταστήσει η οικοφιλοσοφία. Η επιστημολογία της ζωής είναι μια έκφραση της οικοφιλοσοφίας. Ενα από τα βασικά γνωρίσματα της οικοφιλοσοφίας είναι ότι λογοδοτεί στη ζωή. Και ακριβώς γι' αυτό το λόγο πρέπει να κατανοήσει τη μεταφυσική συναίσθηση της θαυμαστά πολύπλοκης και μυστηριώδους φύσης της ζωής. Το τεχνητό περιβάλλον είναι ένα από τα δημιουργήματα της λογοκρατίας του εικοστού αιώνα" (9).

Η Ευρώπη μετά τη Βροχή, 1940-42, Hartford, Conn., Atheneum

Αλλά ο **Skolimowski** απέφυγε ν' απαντήσει στο πώς τα άτομα, υιοθετώντας την "οικοφιλοσοφία" του θα συγκροτήσουν τη νέα κοινωνική οργάνωση.

Στην Ευρώπη, ωστόσο, μετά το 1968 το περιβαλλοντικό κίνημα συνδέεται με αιτήματα κοινωνικών, πολιτικών, φιλοσοφικών θεωρήσεων, όπως η αναμόρφωση της κοινωνίας μέσω της αποκέντρωσης και αυτοδιαχείρισης, της αμφισβήτησης των κυρίαρχων οικονομικών και πολιτικών σχηματισμών, συχνά με ουτοπικές απολήξεις. Αντίθετα, στην Αμερική ενισχύθηκε ιδιαίτερα το ρεύμα της "περιβαλλοντικής ηθικής", που είχε και κάποια πολιτικά χαρακτηριστικά. Αυτό θα τροφοδοτήσει και τη λεγόμενη "οικολογία σε βάθος" (Deep ecology) με έμφαση στις διαδικασίες έρευνας σε βάθος βασικών ερωτημάτων για τη φύση, την ανθρωπινή συνείδηση και την κουλτούρα σε αντιπαράθεση προς το ρεύμα του "επιφανειακού περιβαλλοντισμού" (Shallow ecology) (10). Στην προσπάθεια προσδιορισμού του κοινωνικού-

αφιέρωμα

οικολογικού οράματος φιλόσοφοι μαρξιστές, αντιεξουσιαστές, αναρχικοί, περιβαλλοντιστές συγκρούστηκαν με τα ρεύματα αυτά. Διαμόρφωσαν προσεγγίσεις μαρξιστικές, πράσινες, εναλλακτικές, "οικοσσοσιαλιστικές", "οικοκομμουνιστικές" για τα περιβαλλοντικά και τα ευρύτερα κοινωνικά προβλήματα. Σ' αυτές το κοινωνικό και το πολιτικό στοιχείο προέχουν και συγκροτούν μια οικολογική διαλεκτική της φύσης και του πολιτισμού (Howard L. Parsons, Mur. Bookchin, M. Bosquet, P. Sammuel. A. Gorz, K. Καστοριάδης κ.ά). Αφετηριακό σημείο αυτής είναι όχι η αντιδραστική καθολική αμφισβήτηση του ορθού λόγου, αλλά η κριτική στον ορθολογισμό της θετικιστικής φιλοσοφίας και η μερική αμφισβήτηση του ορθού λόγου. Ο θετικισμός θεωρείται υπεύθυνος για τον "οικονομισμό" της λεγόμενης "ορθόδοξης" μαρξιστικής-λενινιστικής ιδεολογίας των ανατολικών και για την τεχνοκρατική ιδεολογία των δυτικών βιομηχανικών κοινωνιών. Ετσι, κατανοείται η ένταξη του οικολογικού κινήματος - η πλευρών του - στην παράδοση της φιλοσοφικής κριτικής στον ορθολογισμό και την ταυτόχρονη άντληση επιχειρημάτων από την ανανεωμένη εκδοχή αυτού του ορθολογισμού. (11).

Μετά τις πολιτικές ανακατατάξεις των τελευταίων χρόνων, την κατάρρευση του κρατικού σοσιαλισμού, την ιδεολογική ερήμωση της ευρύτερης αριστερής σκέψης η ανάγκη ενός νέου απελευθερωτικού προτάγματος οδήγησε σε πολύμορφες "κοκκινοπράσινες" συγκλίσεις στην ευρωπαϊκή ιδίως πολιτική σκηνή. Ο P. Jucien και άλλοι στο "Μανιφέστο των Οικοσσοσιαλιστών" προκρίνουν "μια εναλλακτική οικοσσοσιαλιστική λύση, που θα είναι φεμινιστική, ειρηνόφιλη και αντιαυταρχική". Σύμφωνα μ' αυτήν η "πολιτική αντίδραση απέναντι στους κοινωνικούς και τους οικολογικούς κινδύνους πρέπει να είναι πάνω απ' όλα μια αποκεντρωμένη, συμμετοχική και κατά το δυνατόν άμεση δημοκρατία. Όσο περισσότερο ενισχύεται η συνείδηση της αλληλεξάρτησης των ζωντανών υπάρξεων και των κοινωνικών και οικολογικών προβλημάτων, τόσο περισσότερο είναι αναγκαίο το δικαίωμα στη διαφορά". (12). Ενω, από τη Συντακτική επιτροπή του περιοδικού πολιτικής οικολογίας "Κοινωνία και Φύση" προτείνεται η "οικοδημοκρατική λύση" και η "μετάβαση από την ιεραρχημένη κοινωνία σε μια οικολογική κοινωνία" μέσω

της διαλεκτικής σύνθεσης τριων τάσεων: της "αυτόνομης-δημοκρατικής" και φεμινιστικής παράδοσης, του "ελευθεριακού σοσιαλισμού" και του "ριζοσπαστικού οικολογικού" κινήματος. Η *"παγκόσμια διόγκωση της φτώχειας και της ανισότητας και η παράλληλη ενδυνάμωση της διαλεκτικής της βίας (...)* με *εναύσματα οικονομικά, εθνικιστικά, ρατσιστικά"* προκύπτουν από το *"θρίαμβο του μερικού συμφέροντος πάνω στο γενικό που αντιπροσωπεύει ο νεοφιλελεύθερος καπιταλισμός"* μετά την *"κατάρρευση του σοσιαλιστικού προτάγματος, τόσο στη μαρξιστική - λενινιστική όσο και στη σοσιαλδημοκρατική μορφή του"*. (13).

Για την ιστορία σημειώνουμε ότι η οικολογική προβληματική άρχισε να αναπτύσσεται στην ελληνική κοινωνία μόλις στα τέλη της δεκαετίας του 1970 με κύρια έκφραση τις εκδόσεις έργων και περιοδικών. Στη συνέχεια, το πρώτο συλλογικό εκδοτικό εγχείρημα των διάσπαρτων οικολογικών ομάδων, οργανώσεων και ατόμων ήταν ο τόμος *"Το οικολογικό κίνημα στην Ελλάδα. Συλλογή κειμένων για τη μέχρι τώρα πορεία, το παρόν και το μέλλον"* (εκδόσεις *"Μετα τη βροχή"*, Αθήνα 1987). Ακολουθεί η σύσταση της Ομοσπονδίας Οικολόγων-Εναλλακτικών (1989), που θα πετύχει την "πράσινη" κοινοβουλευτική εκπροσώπηση. Η σύσταση "ομάδα εργασίας στη Μακεδονία" από την *"Ενωση για την Ανάπτυξη και το Περιβάλλον"* και η *συνδιάσκεψή της στη Βέροια το φλεβάρη του 1988* (πριν από την ίδρυση της *"Οικολογικής Ομάδας"*) παρουσιάζει τοπικό ενδιαφέρον, με τον έντονο αλλά απόλυτο και εθνοκεντρικό χαρακτήρα ορισμένων αναλύσεων. (14).

Οι συνέπειες του πολέμου που διεξήγαγε ο ανεπτυγμένος Βορράς κατά του Ιράκ (1991), ο οποίος χαρακτηρίστηκε από τον M. Μοδινό *"πρώτος οικολογικός πόλεμος"*. Τα ελάχιστα αποτελέσματα της *Διάσκεψης του Περιβαλλοντικού προγράμματος του ΟΗΕ (U.N.E.P.)* με τους 10.000 συνέδρους, στο Ρίο (3-14 Ιουνίου 1992). (15). Η υπογραφή της GATT (16) (Δεκέμβριος 1993), η οποία αναμένεται να αυξήσει την ποσότητα των διακινούμενων προϊόντων, καταστρέφοντας τόπους και κοινωνικά υποσύνολα. Αυτά τα πολιτικά γεγονότα συνιστούν σημαντικές προκλήσεις προς την ανθρωπότητα, ώστε να θέσει στην ημερήσια διάταξη τη δυνατότητα οικολογικής και

δημοκρατικής ανδιάρθρωσης των κοινωνιών και των οικονομιών. Συγχρόνως, επιβεβαιώνουν ότι τα οικολογικά προβλήματα είναι και πολιτικά προβλήματα: ο τρόπος ελέγχου των πόρων, της τεχνολογίας της πολιτικής δύναμης δημιουργούν και επηρεάζουν λ.χ. τη χημική μόλυνση, την καταστροφή του όζοντος, το φαινόμενο του θερμοκηπίου, τη χρήση της πυρηνικής ενέργειας, την καταστροφή των τροπικών δασών, την εξαφάνιση της χλωρίδας και της πανίδας, την αλλαγή του κλίματος, την παράλογη αστικοποίηση.

Η καπιταλιστική συσσώρευση, η κινητικότητα, η τάση για επέκταση, σύμφυτα στοιχεία του καπιταλισμού, απαιτούν το συντονισμό οικολογίας-κοινωνικής φιλοσοφίας-πολιτικής δράσης για έναν άλλο τύπο ανάπτυξης, άλλες διαδικασίες παραγωγής, άλλες προτεραιότητες και αξίες άλλο τρόπο οργάνωσης της κοινωνικής και της ατομικής ζωής. Γι' αυτό αποβαίνει καθοριστικός ο ρόλος της πολύμορφης πτέρυγας του οικολογικού κινήματος, που αυτοπροσδιορίζεται ως "αριστερή" (17), για την οργάνωση της αντίστασης κατά της αθλιότητας και της "μόλυνσης του νου" από την καταναλωτική ιδεολογία. Αληθινή και συνάμα τραγική η διαπίστωση: **"Παρ' όλους τους τριγμούς, που το κλυδωνίζουν εκάστοτε, το παραγωγικό σύστημα όχι μόνο αναπαράγεται αλλά και ενισχύεται. Ακόμη και η οικολογική ευαισθητοποίηση στην καταστροφή του περιβάλλοντος και στην προϊούσα εξάντληση των πρώτων υλών δεν έρχεται ευθέως αντιμέτωπη με τις θεμελιακές πολιτισμικές συνιστώσες του μεγιστοποιητικού ατομικού ανταγωνισμού".** (18).

Η κρίση του αιώνα, δηλαδή η κρίση του περιβάλλοντος θ' αντιμετωπισθεί μέσα από και χάρη στην ύπαρξη διαφορετικών κοινωνικών-οικολογικών φιλοσοφικών απόψεων που θα μπορέσουν να συνθέσουν κοινούς κανόνες συμπεριφοράς και πρακτικής. Ως προν αυτήν την αναγκαιότητα **"τα γεγονότα μας υπενθυμίζουν σε κάθε θήμα ότι δε θασιλεύουμε πάνω στη φύση, όπως κάποιος που θα θρυσκόταν έξω απ' αυτήν, κατακτητής που θασιλεύει πάνω σ' ένα ξένο λαό, αλλά ότι της ανήκουμε με τη σάρκα μας, το αίμα μας και το μυαλό μας.."** (Fr. Engels).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Τάσου Μπουγά, "τέλος της πολιτικής: Προβλήματα σύγχρονης πολιτικής συνείδησης" Ελληνική Φιλοσοφική Επιθεώρηση, τομ. 11, τ.χ. 31, Ιανουάριος 1994, σ. 7.

2. Πολύ πριν από τον Foucault, ο D. Bell στο έργο The End of ideology (1960) ως απολογητής του καπιταλισμού συμπύκνωνε μια νέα "ιδεολογία" της "διευθυντικής μεταβιομηχανικής, κοινωνίας, δηλαδή την τεχνοκρατία, έναντι του μαρξισμού. Τον προβληματισμό παρουσίασε στην Ελλάδα στα 1974 ο Ανδρέας Παπανδρέου με το έργο "Η ελευθερία του ανθρώπου (1970). Συστηματική απάντηση επιχείρησε ο Γάλλος φιλόσοφος H. Levenvre, ο Ιταλός L. Coletti κ.ά.

3. Γιάννη Σισακίωτη, "το νέο διεθνές status και ο ρόλος του οικολογικού κινήματος" στον τόμο Που βαδίζει ο κόσμος. Ο πλανήτης Γη και η παγκοσμιότητα της οικολογικής κρίσης, εκδ. Τροχαλία, Αθήνα 1992, σ. 265/266.

4. Μιχάλης Μοδινός, Μύθοι της ανάπτυξης στους τροπικούς, Οικογεωγραφία, εκδ. Στοχαστής, Αθήνα 1986, σ. 11.

5. Ludwig Trepl, "Η χρησιμότητα της οικολογίας για ένα κίνημα χειραφέτησης", μτφ. Γ. Ριτζούλης, Ο Πολίτης, τχ. 97, Μάρτιος 1989, σ. 52.

6. Με απαρχή το έργο "Ο μονοδιάστατος άνθρωπος" (1964). Επίσης, "Αντεπανάσταση και Εξέγερση" (1971), στην ελληνική έκδοση του 1974 βλ. ιδίως "Φύση και Επανάσταση" σ. 59-76.

7. Ευθύμιος Παπαδημητρίου "Η Διαλεκτική στη σύγχρονη οικολογική συζήτηση", Διαλεκτική τχ. 6, Δεκ. 1991 - Ιανου. 1992, σ. 63.

Λεωνίδα Λουλούδη, "Οικοφιλοσοφία" καινούργια ή παλιά τακτική για τη ζωή" στον τόμο Πολιτικόλογία, εκδ. Στοχαστής, Αθ. 1986, σσ. 177-188 (α' δημοσίευση, π. Οικολογία και περιβάλλον, τχ. 15, 1984).

9. Χένρυ Σκολιμόφσκι, Οικοφιλοσοφία - καινούργια τακτική για τη ζωή, εκδ. Κάλβος, Αθήνα 1984.

10. Ευθύμιος Παπαδημητρίου, ο.π., σ. 64.

11. Λεωνίδα Λουλούδη, ο.π., σ. 181.

12. Π. Ζυκιέν κ.ά., το Μανιφέστο των Οικοσοκαλιστών. Η πράσινη εναλλακτική πρόταση για την Ευρώπη, εκδ. Η Εποχή, Αθήνα 1991, σ. 9 και 56. Επίσης, Χ. Γεωργούλας, "Οικολογική χείρα βοήθειας στη μαρξιστική αριστερά" ΕΦ. Η Εποχή, 7.7.1991.

13. "Οι στόχοι μας", π. Κοινωνία και Φύση, τχ. 1, Μάιος-Αύγουστος 1992, σ. 7 και 5. βλ. και ανάλυση της "οικολογίας" από τον Θανάση Διαμαντόπουλο "Η οικολογική πολιτική επίθεση" Οικονομικός Ταχυδρόμος, αρ. 21, 21 Μαΐου 1992, σσ. 44-45.

14. Τα πρακτικά κυκλοφόρησαν με τίτλο "Για μια άλλη ανάπτυξη", εκδ. Πενταδάκτυλος, Αθήνα (1989) Πρβλ. για τα ίδια θέματα: Λεωνίδα Λουλούδη, "Καταστροφή και προστασία του Φυσικού περιβάλλοντος στην Ελλάδα", Ο Πολίτης τχ. 108, Οκτώβριος 1990, σσ. 35-42.

15. Πρβλ. τις διαφορετικές οπτικές των Ακη Μπογιατζή, "Ρίο: το τέλος του καρναβαλιού", Αντί, τχ. 496, 12.6.1992, σσ. 28-31, Μαρίας Καστρισιανάκη, "Η σάμπα των ψευδαισθήσεων", Αντί, ο.π., σσ. 32-33, Πέτρου Πετρίδη "για το περιβάλλον και τη Διάσκεψη του Ρίο", Αντι τετράδια της Εκπαίδευσης, τχ. 20-21, Φθινοπ. 1992, σσ. 62-71, Ευθύμη Παπαδημητρίου, "Περιβάλλον και Ανάπτυξη: Ρητορείες και πραγματικότητες στη Διάσκεψη του Ρίο", Ουτοπία, τχ. 3, Σεπτ.-Οκτ. 1992, σσ. 67-82.

16. Εντουαρτν Γκόλντσμινθ, "Εμπορευόμενοι τόπους, εμπορευόμενοι άνθρωποι", μτφ. Λία Καδέρογλου, Νέα Οικολογία, τχ. 110, Δεκ. 1993, σσ. 21-22.

17. Αγγελος Ελεφάντης, "Οικολογία και Αριστερά", Ο Πολίτης, τχ. 97, Μάρτιος 1989, σσ. 65-72. Βασίλης Ζουναλής, "Αριστερά και Οικολογία οι δυσκολίες μιας συνάντησης" Ο Πολίτης, ο.π., σσ. 61-64.

18. Κωνσταντίνος Τσουκαλάς, Είδωλα Πολιτισμού, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1991, σελ. 595.

αφιέρωμα

ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ ΤΟΝ ΕΜΠΡΑΚΤΟ ΛΟΓΟ

Τασσανίδου - Λένου Σοφία για την Οικολογική Ομάδα Βέροιας

Το καθρεφτάκι πάνω στην πέτρα με δυσκολία μπορεί να το στηρίξει ο πιτσιρικάς που στάζει ολόκληρος μετά από το πολύωρο μπάνιο του.

Ιούλιος μήνας. Το μικρό χτενάκι με επιμέλεια ερευνητή, προσπαθεί να κάνει τη χωρίστρα στο κεφάλι αλλά κι αυτή η ψιλή μηχανή έκανε καλή δουλειά όλο το χρόνο στο σχολείο και τώρα που κλείσαν, πολύ λίγο μεγάλωσαν τα μαλλιά.

Το σωβρακάκι - μαύρο για να σηκώνει λέρα - καλύπτει την γύμνια του.

Χτενίστηκε, καθρεφτίστηκε, τεντώθηκε καλά - καλά και ξάπλωσε φαρδιά - πλατιά στην άκρη του ποταμού.

Δίπλα του καμιά δεκαριά πιτσιρικάδες κολυμπούν με φωνές και γέλια και πολύ αγωνία για την φιγούρα που θα τους περιμένει στο κατώφλι με τα χέρια στη μέση και ενίοτε με την βίτσα στο χέρι να φωνάζει έξαλλη από αγωνία, αγανάκτηση και αγάπη για το ξεπατωμένο που δεν ακούει κανέναν και θα το "φάει το κεφάλι του".

Ιούλιος του 1968. Οι παραπάνω σκηνές μπορεί να είναι από το '66, του Λουδία, την Αράπιτσα, το Λειανοβρόχι, ή τα διάφορα αποστραγγιστικά κανάλια του τόπου μας.

Βλέπεις δεν είναι και πολύ διαδεδομένες ή της μόδας οι διακοπές στη θάλασσα αλλά από πάντοτε όλοι οι πιτσιρικάδες του κόσμου τρελαίνονται με την επαφή του υγρού στοιχείου.

Ο κίνδυνος από τα φίδια και την ορμή του νερού φανερός, ολοφάνερος.

Σήμερα ο κίνδυνος είναι ύπουλος, αόρατος, αφανέρωτος. Μόλυνση των "υδάτων". Πολύ σικονομασία για τον θάνατο που μας ζώνει κάθε μέρα και πιο απειλητικά.

Σιγά - σιγά τα ποταμίσια μπάνια αραίωσαν εως ότου σταμάτησαν τελείως αλλά μαζί με τα μπάνια στράγγισαν και τα κανάλια ή μετατράπηκαν σε κάτι πράσινους και γλοιώδεις τόπους.

Όσοι δεν αντέχουν το γκρίζο των προσωπικών σχέσεων, το γκρίζο της φιλίας, το γκρίζο της εργασίας, το γκρίζο των κομμάτων, το γκρίζο της ανθρώπινης επικοινωνίας, το γκρίζο της κοινωνίας... ας έλθουν στην παρακάτω

διεύθυνση ημέρα... και ώρα...

Μ' αυτό το κάλεσμα μαζεύονται την **Ανοιξη του 1989** κάπου 12 άτομα στα γραφεία της βδομαδιάτικης εφημερίδας "**Τοπική Γνώμη**".

Μ' αυτό το κάλεσμα δημιουργείται η Οικολογική Ομάδα Βέ-

Σεπτέμβριος 1993, Διαμαρτυρία της Οικολογικής Ομάδας Βέροιας στη Νομαρχία Ημαθίας

ροιας.

Αιχμή η τάφος του '66. Ενα ποτάμι όλο ζωή κάποτε, τώρα πληγώνεται στο πέρασμά του.

Το λιγότερο πράγμα η μυρωδιά μολυσμένου νερού. Ψάρια ψόφια. Υπερτροφισμός των υδάτων, η επιστημονική ορολογία.

Θάνατος για μας που το βλέπαμε όλο ζωή κάποτε.

Αρχίζουν κινητοποιήσεις.

Επισκέψεις σε Νομάρχες, βουλευτές, Υπουργούς.

Ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης μέσα από άρθρα εκπομπές σε ραδιόφωνα, αποκλεισμό της τάφρου, διασκέψεις, συσκέψεις.

Η Οικολογική Ομάδα Βέροιας συμμετέχει σε Πανελλήνια συνέδρια: Ηγουμενίτσα, Κομοτηνή, Σιδηρόκαστρο, Πρέβεζα.

Γίνεται τον Φεβρουάριο του 1993 το 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο όλων των Οικολογικών Ομάδων στη Βέροια.

Η συμμετοχή των αρχών εντυπωσιάζει.

Χαμόγελα υποδοχής, κατανόηση και ευαισθησία από την

Αλιάκμονας

πλευρά των κρατούντων και αρμοδίων και πολλά θα-θα-θα.

Απανωτές οι εκλογές.

Όλα τα κόμματα προεκλογικά υπερευαίσθητα στα θέματα της οικολογίας.

Ο μαϊντανός σε προεκλογικά προγράμματα και προεκλογικά μπαλκόνια για να ξεχαστούν αλοιμόνο μετά τις εκλογές.

Πολλά τα θέματα που απασχολούν την **Οικολογική Ομάδα Βέροιας**. Οι περισσότερες βιομηχανίες μεταποίησης αγροτικών προϊόντων συνεχίζουν να λειτουργούν πέρα από κάθε έννοια νομιμότητας. Χωρίς άδειες, χωρίς βιολογικούς καθαρισμούς.

Λατομεία στο Βέρμιο με ασύδωτη δραστηριότητα. Χώροι απόσυρσης των ροδακίνων χωρίς καμία πρόβλεψη περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

Το Βέρμιο καίγεται, οι αρμόδιοι αγναντεύουν το χρυσοκόκκινο της φωτιάς.

Η υγειονομική ταφή των σκουπιδιών μεγάλη πολυτέλεια. Η γνωστή τακτική της στρουθοκαμήλου για ακόμη μία φορά είναι πολύ αποτελεσματική.

Η αγρανάπαυση, ενώ είναι γνωστή από αρχαιοτήτων χρόνων και την συναντάμε σαν λογική σ' όλες τις θρησκείες - γνωστότερο το Ιωβηλαιον έτος -, στην εποχή μας είναι αδιανόητη.

Χώματα κουρασμένα, νερά μολυσμένα, αέρας που πνίγει τα πνευμόνια. Προϊόντα της ανάπτυξής μας.

Ανάπτυξη - Ανάπτυξη - Ανάπτυξη.

Οτι μεγαλώνει είναι Ανάπτυξη; Μήπως και ο

καρκίνος;

Τα οικονομικά μεγέθη για τον νομό μας αρκετά καλά.

Κάποιες ειδήσεις από την τηλεόραση σοκάρουν.

Ηράκλειο και Ημαθία πρώτοι στον καρκίνο.

Ο Ιατρικός Σύλλογος Ημαθίας ανακοινώνει κάτι παρόμοιο.

Το παρκάτω δείγμα δεν έχει φιλοδοξία στατιστικής έρευνας αλλά ίσως κάτι λέει.

Στον Σταυρό Ημαθίας τα τελευταία 15 χρόνια, σ' ένα μόνο οικοδομικό τετράγωνο σημειώθηκαν οι παρακάτω θάνατοι.

Ευλαμπία - Ετών 48 - καρκίνος, Γιάννης - Ετών 55 - καρκίνος, Ελένη - Ετών 52 - καρκίνος, Τάσος - Ετών 57 - καρκίνος, Κώστας - Ετών 42 - καρκίνος, Γιώργος - Ετών 55 - καρκίνος, Αντώνης - Ετών 46 - καρκίνος, Θόδωρος - Ετών 46 - καρκίνος, Κυριακή - Ετών 70 - Γήρας, Δημοσθένης - Ετών 80 - Γήρας, Νικό-

αφιέρωμα

λαος - Ετών 77 - Γήρας, Βαρβάρα - Ετών 75 - Γήρας, Δημήτρης - Ετών 72 - Γήρας, Γιώργος - Ετών 50 - Τροχαίο, Νίκος - Ετών 21 - Τροχαίο, Κώστας - Ετών 41 - Τροχαίο, Γιώργος - Ετών 36 - Τροχαίο, Κυριακή - Ετών 26 - Ατύχημα, Κώστας - Ετών 40 - Καρδιά, Αργυρώ - Ετών 48 - Ασθένεια άλλη.

Εικόνα που προκαλεί πόνο και θλίψη.

Αλλά σίγουρα αυτά δεν φθάνουν.

Ίσως καθένας από εμάς θα μπορούσε με τον τρόπο του να βοηθήσει σ' αυτήν την υπόθεση που λέγεται περιβάλλον.

Τα οικολογικά προβλήματα είναι παγκόσμια.

Η πυρκαγιά στην Αυστραλία επηρέασε βαθύτατα το οικοσύστημα σε μια ακτίνα πολύ πιο μακριά από την εστία της.

Τα αποτελέσματα του Τσέρνομπιλ ολέθρια σχεδόν για όλη την Ευρώπη.

Η αποψίλωση του Αμαζόνιου στερεί όλον τον πλανήτη από ένα παγκόσμιο πνεύμονα.

Μακριά όμως από την Οικολογική Ομάδα Βέροιας κάποιες γραφικότητες για τα καυμένα τα δενδράκια που τα κόβουνε όταν αυτό το κάνει ο κάτοικος του Σεράγεβου μέσα στην βαρυχειμωνιά, όπως δεν θα μιλήσουμε για οικιστική δόμηση, για απόβλητα βιομηχανιών ή για αγρανάπαυση στο παιδί της Αιθιοπίας και της Λατινικής Αμερικής.

Τα οικολογικά προβλήματα πρώτιστα είναι βαθύτατα κοινωνικοπολιτικά.

Αν και αγγίζει τη σφαίρα του παράλογου ας αφήσουμε για λίγο την φαντασία μας να δει μια κοινωνία αλληλλέγγυα σε παγκόσμια κλίμακα.

Αν όλος ο κόσμος ξόδευε το πετρελαίο που ξοδεύουν η ΗΠΑ αυτό θα αρκούσε το πολύ για δέκα (10) χρόνια ακόμη.

Για την προστασία του περιβάλλοντος σαν χώρα έχουμε τους αυστηρότερους νόμους ή σχεδόν τους αυστηρότερους.

Ο 1650/86 ο οποίος συμπληρώθηκε αργότε-

ρα απλώς δεν εφαρμόζεται.

Όταν πριν λίγα χρόνια ο τότε Νομάρχης κ. Παπαστοίτης επέβαλλε κάποια πρόστιμα στις βιομηχανίες του νομού που λειτουργούσαν χωρίς άδεια και βιολογικούς καθαρισμούς ο κ. Γιάνναρος ως υπουργός Βιομηχανίας τα αναίρεσε.

“Χοντραίνει ο νους” μπροστά σε τέτοιες λογικές και επειδή όλα αυτά τα χρόνια η **Οικολογική Ομάδα Βέροιας** βαρέθηκε, αγανάκτησε, αγρίεψε μπροστά στις άπειρες συμπάθειες και υποσχέσεις, τέσσερα μέλη της πήραν την απόφαση να κατέβουν με τα πόδια για να τα πουν στους επί τόπου.

Σιγοψυθιρίζουν ξεκινώντας το γνωστό **“είμα-**

Σκουπιδότοπος. Αλιάκμονας

στε τέσσερεις φτωχοί και μόνοι καουμποΐδες”.

Βροχή-βροχή ασταμάτητη τις πρώτες ημέρες.

Ηλιος-ήλιος λαμπερός τις τελευταίες ημέρες.

Αισιόδοξα και τα αποτελέσματα της συνάντησης με τον υπουργό ΥΠΕΧΩΔΕ κ. Λαλιώτη.

Θα ήταν ίσως άδικο να μην μνημονεύσουμε και τις προσπάθειες του Νομάρχη κ. Νασιώκα.

Η ζωή όμως μας έκανε πονηρούς και δύσπιστους.

Περιμένουμε τον έμπρακτο λόγο γιατί αυτός μόνο υπάρχει ελπίδα να μας οδηγήσει στην κατάκτηση της αιωνιότητας της καθημερινής μας ζωής.

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗ

Βλάχου Φανη. Φυσιογνώστρια

*“Εάν κάνεις σχέδια για ένα χρόνο
σπείρε ρύζι
Εάν κάνεις σχέδια για δέκα χρόνια
φύτεψε δένδρα
Εάν κάνεις σχέδια για 100 χρόνια
μόρφωσε τον άνθρωπον”*

Κουάν - Τζού. Κινέζος ποιητής 5ος αιών.

Και μόρφωση δεν είναι μόνο η διαδικασία η συνυφασμένη με την τυπική σχολική πραγματικότητα. Δεν είναι μόνο η παροχή γνώσεων, ο εγκυκλοπαιδισμός και η τυποποίηση που καλλιεργείται συχνά στο σχολείο. Αν την περιορίσουμε σ' αυτά, αφαιρούμε τον αυθορμητισμό και την πηγαία προδιάθεση του ανθρώπου για μάθηση και χαλιναγωγούμε τη φαντασία του.

Πραγματική μόρφωση του ανθρώπου είναι αυτή που δεν σταματά στα σχολικά θρανία, δεν περιορίζεται μόνο στα βιβλία αλλά απορρέει από ένα σύνολο δραστηριοτήτων που τις επιλέγει μόνος του ο καθένας.

Αυτή η παιδεία με την πλατειά της έννοια, φτιάχνει ανθρώπους με γνώμη, δημιουργικούς, με ευαισθησίες και φαντασία, με διάθεση για συνεργασία και αγώνες που αντιδρούν στην παθητικότητα και τον ατομικισμό που τείνει να επικρατήσει σαν τρόπος ζωής.

Στην Ελληνική εκπαίδευση έχουμε φωτεινά παραδείγματα μεμονωμένων δασκάλων, παλαιότερα, προσπάθειες για μεταρρυθμίσεις αργότερα, με στόχο πάντα το ζωντάνεμα του σχολείου, το άνοιγμά του τη ζωή και την κοινωνία και τη δημιουργία συνειδητών και σκεπτόμενων πολιτών.

Μια τέτοια καινοτομία, μια εκπαιδευτική διαδικασία ενάντια στην αδράνεια και τον εφησυ-

χασμό που θέλει να αγγίξει το μεγάλο σύγχρονο πρόβλημα των σχέσεων του ανθρώπου με το φυσικό, ανθρωπογενές και κοινωνικό περιβάλλον του, είναι και η εισαγωγή της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στα σχολεία. Οι αρχές της τέθηκαν σε παγκόσμια διάσκεψη της UNESCO στην Τυφλίδα το 1977. Στην Ελλάδα ξεκίνησε να εφαρμόζεται μετά το 1980 σε ελάχιστα σχολεία από λίγους ρομαντικούς δασκάλους. Τα τελευταία χρόνια, με την υποστήριξη του Υπουργείου Παιδείας, επεκτάθηκε ενθαρρυντικά σε πάρα πολλά σχολεία της χώρας μας.

Το γεγονός ότι η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση έγινε αποδεκτή τόσο από καθηγητές όσο

1993-94. Σύνθεση υλικού στο σχολείο

και από μαθητές σημαίνει ότι ικανοποιεί κάποιες ανεκπλήρωτες, μέσα από το σχολικό πρόγραμμα, προσδοκίες τους.

Τι νέο προσφέρει η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στο σχολείο

1. Εφαρμόζεται εθελοντικά μόνο αν υπάρχουν εθελοντές καθηγητές και μαθητές. Ετσι ασχολούνται μόνο όσοι έχουν μεράκι.

2. Το θέμα δεν είναι καθορισμένο από το Υπουργείο αλλά επιλέγεται από την ομάδα σύμφωνα με τα ενδιαφέροντα των μελών της.

αφιέρωμα

3. Οι εργασίες γίνονται ομαδικά και έτσι καλλιεργείται το πνεύμα συνεργασίας και συλλογικότητας.

4. Βελτιώνονται οι σχέσεις ανάμεσα σε καθηγητές και μαθητές, αφού ο καθηγητής δεν είναι ο βαθμολογητής, αλλά ο συνεργάτης και ο συντονιστής.

5. Οι μαθητές ευαισθητοποιούνται σε προβλήματα περιβάλλοντος καθώς επιδιώκεται το σχολείο να συμμετέχει παράλληλα σε διάφορες εξωσχολικές περιβαλλοντικές δραστηριότητες όπως ανακύκλωση, καθαριότητα, φρο-

ντικά προβλήματα επιστημονικής ενημέρωσης, **ο ι α π λ ο ι** άνθρωπου, που κατέχουν την εμπειρική γνώση που δημιουργεί την παράδοση και **ο ι δ ι ά φ ο ρ ο ι φ ο ρ ε ί ς** που εκτός από τις πληροφορίες που δίνουν βοηθούν τους αυριανούς πολίτες να απομυθοποιήσουν αυτό που λέγεται εξουσία.

Με όλα αυτά δεν θέλουμε να πούμε ότι η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση είναι η "Πανάκεια" για τη λύση του εκπαιδευτικού, του περιβαλλοντικού και του κοινωνικού μας προβλήματος.

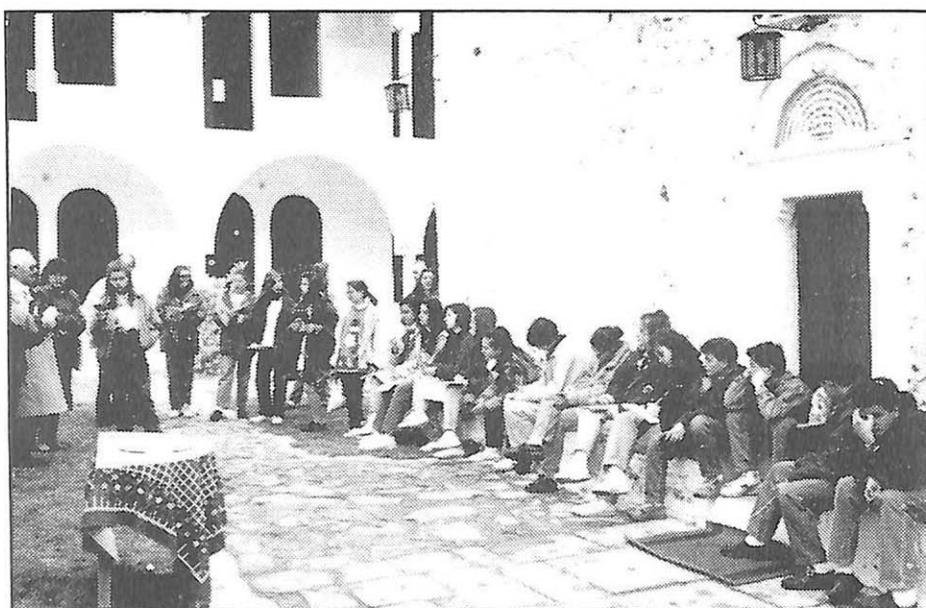
Είναι όμως μια καινοτομία στην εκπαίδευση καθώς καθιερώνει συλλογική εργασία για μια πολύπλευρη και πολυδιάστατη αντιμετώπιση των προβλημάτων. Κι αυτό δικαιώνει τη σημασία της σαν πρωτόπορο διαδικασία που ίσως γίνει αφορμή για ανανέωση όλου του σχολικού μας προγράμματος με στόχο ένα σχολείο ανοιχτό στην κοινωνία και τη ζωή.

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στο 2ο Γυμνάσιο Νάουσας

Από τη σκοπιά του μαχόμενου εκπαιδευτικού θέλω

να πω ότι για μας η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση είναι μια ευκαιρία για διέξοδο από το τέλμα που λέγεται σχολική καθημερινότητα και που την αποτελούν το τυποποιημένο και καθορισμένο από το κέντρο ωρολόγιο πρόγραμμα, το μοναδικό και συχνά ακατάλληλο σχολικό βιβλίο, η βαθμολογία με την βαθμοθηρία και τον ανταγωνισμό που υποθάλπτει και δηλητηριάζει τις σχέσεις διδασκόντων και διδασκόμενων.

Στην προσπάθεια λοιπόν να προσεγγίσουμε τους μαθητές μας, να αναπτύξουμε καλύτερες σχέσεις ανάμεσά τους και να ζωντανέψουμε το σχολείο ανοίγοντάς το στη ζωή και την κοινωνία της Νάουσας κάναμε την πρώτη απόπειρα για εφαρμογή της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο σχολείο μας το 1984. Τώρα πια, μετά 10 χρόνια, η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση έγινε θεσμός στο 2ο Γυμνάσιο Νάουσας. Σ'

1993. Στη Μονή του Τιμίου Προδρόμου

ντίδα του δάσους.

6. Ακόμη στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση ο μαθητής, συγκεντρώνοντας διαφορετικές και πολλές φορές αντικρουόμενες απόψεις, πρέπει να διαμορφώσει τη δική του άποψη.

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση χρησιμοποιεί τρεις βασικές πηγές γνώσης.

α) Το περιβάλλον: Μια τεράστια πηγή πληροφοριών που απαιτεί ιδιαίτερη παρατηρητικότητα και δεξιότητα για να τις αντλήσεις.

β) Τα βιβλία: Αντί της αποστήθισης του σχολικού βιβλίου έχουμε την προσφυγή σε βιβλιοθήκες περιοδικά, εφημερίδες και άλλα έντυπα για συλλογή υλικού.

γ) Τους ανθρώπους: Βασική πηγή πληροφόρησης με την αμεσότητα της προσωπικής επαφής.

Υπάρχουν **ο ι ε ι δ ι κ ο ι**, που λύνουν σημα-

αυτό το διάστημα πραγματοποιήσαμε τα πιο κάτω προγράμματα:

Πίνακας 1

1984 - 1994
10 ΧΡΟΝΙΑ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΣΤΟ 2ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΝΑΟΥΣΑΣ.

1. **"Η βιομηχανία στη Νάουσα"**
σχολ. έτος 1984-85
2. **"Η Γεωργία στη Νάουσα"**
σχολ. έτος 1986-87
3. **"Τα δάση του Βερμίου"**
σχολ. έτος 1989-90
4. **"Αράπιτσα, το ποτάμι μας"**
σχολ. έτος 1990-91
5. **"Το αμπέλι και το κρασί στη Νάουσα"**
σχολ. έτος 1991-92
6. **"Τα εξωκκλήσια της Νάουσας"**
σχολ. έτος 1992-93
7. **"Το σχολείο μας χθες-σήμερα-αύριο"**
σχολ. έτος 1993-94
8. **"Ανακύκλωση"** κάθε χρόνο παράλληλα

Σε όλες τις περιπτώσεις οι μαθητές δούλεψαν σε ομάδες ανάλογα με τα ενδιαφέροντά τους, έψαξαν βιβλιογραφία, ήρθαν σε επαφή με ειδικούς, διοργάνωσαν εξορμήσεις και εκδηλώσεις, αξιολόγησαν και τακτοποίησαν το υλικό έτσι ώστε να παρουσιασθεί στο κοινό και να περιληφθεί σε ειδικό έντυπο.

Τελειώνοντας θέλω να πω ότι για μας τους καθηγητές - πιστεύω και για τους μαθητές μας - η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση δεν είναι μόνο αυτά.

Τις πιο έντονες εμπειρίες ζούμε στην επαφή μας με τη φύση, στις πορείες, στα γλέντια, στις συζητήσεις και στις διαφωνίες μας.

Ακόμη, ακούμε αντικρουόμενες απόψεις και προβληματιζόμαστε. Ζούμε στιγμές δημιουργίας και νοιώθουμε ικανοποίηση, νοιώθουμε την πίεση του χρόνου και αγχωνόμαστε, αντιμετωπίζουμε αδιαφορία και απογοητευόμαστε.

Νομίζω ότι όλα αυτά είναι Περιβαλλοντική Εκπαίδευση.

Ελπίζω οι μαθητές να κρατούν από όλη αυτή τη διαδικασία, όχι μόνο μια ευχάριστη ανάμνηση αλλά και την ευαισθησία, την φαντασία, τη διάθεση για συνεργασία και αγώνα, στοιχεία

1992. Το κρασί στην τέχνη και η τέχνη του κρασιού

που προσπαθούμε να καλλιεργήσουμε και νομίζουμε πως πρέπει να διακρίνουν έναν ενεργό πολίτη. Και η πολιτεία να ενθαρρύνει τις προσπάθειες αυτές και όχι να δημιουργεί προσκόμματα που, μόνο χάρις στο μεράκι καθηγητών και μαθητών που έχουν αποφασίσει και σχεδιάσει πρόγραμμα Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, ξεπερνιούνται.

παρουσιάσεις

ΤΑ ΕΚΚΟΚΙΣΤΗΡΙΑ του Νίκου-Αλέξη Ασλάνογλου

Μαρκόπουλος Θανάσης

Πολύ σπάνια, είναι αλήθεια, οι πόλεις της ελληνικής επαρχίας συναντιούνται στα κείμενα αναγνωρισμένων ποιητών, πράγμα που αντανακλά τον περιφερειακό, έτσι κι αλλιώς, ρόλο που τους έχει επιφυλάξει η συγκεντρωτική δομή της σημερινής ελληνικής κοινωνίας. Το γεγονός δεν είναι ανεξήγητο. Οι ποιητές, απ' ό,τι φαίνεται, ευδοκιμούν σε πυκνοκατοικημένες ερήμους. Η συνάρτηση κοινωνικού περιβάλλοντος και μορφωτικού επιπέδου δεν μπορεί παρά να έχει, και στην περίπτωση αυτή, την εφαρμογή της. Η ανάδειξη του ποιητή απαιτεί ένα χώρο επιρροών και ερεθισμάτων που του επιτρέπουν να εμπλουτίζει το βιωματικό του υλικό και να διαμορφώνει ισχυρό τον αισθητικό του λόγο, προϋποθέσεις που δεν καλύπτουν τα μικρά πληθυσμιακά κέντρα της ελληνικής περιφέρειας. Από την άποψη αυτή κατεξοχήν προσφέρεται το μεγάλο αστικό κέντρο, η Αθήνα πρώτα, η Θεσσαλονίκη ύστερα. Κάποτε ούτε και η τελευταία, όπως δείχνουν οι συχνές μετοικήσεις λογοτεχνών της στην πρωτεύουσα.

Κοντά στη Θεσσαλονίκη η Βέροια, είναι επόμενο να εμφανίζεται τότε στην τοπιογραφία των ποιητών της, καθώς αποτελεί κι αυτή τμήμα του ευρύτερου μακεδονικού χώρου, ο οποίος εκκινεί και απολήγει από το ισχυρότερο τοπικό αστικό κέντρο. Δεν είναι τυχαίο που ο Νίκος-Αλέξης Ασλάνογλου ορίζει την ποίησή του ως μια νωπογραφία του ερημικού μακεδονικού χώρου ή άλλων περιοχών μεταφερμένων σ' αυτόν.⁽¹⁾ Με τους όρους αυτούς η παρουσία της Βέροιας σε δύο ποιήματα του ίδιου ποιητή δεν μπορεί να είναι καθόλου ηθογραφική. Κυρίως είναι λειτουργική και οφείλεται στα εκκοκκιστήρια βαμβακιού που διαθέτει πόλη, καθώς αυτά εύστοχα εντάσσονται στο βασικό προβληματισμό που απασχολεί τον Ασλάνογλου και που δεν είναι παρά το αναπόφευκτο τέλος της σχέσης με τον άλλο ή, κατά την έκφραση του ίδιου του ποιητή, η αδυναμία να ολοκληρωθεί κανείς σε μια ανθρώπινη σχέση.⁽²⁾

Ο Θεσσαλονικιός Νίκος-Αλέξης Ασλάνογλου, που γεννήθηκε το 1931 κι από το 1980 ζει στην Αθήνα, στα πλαίσια της ποιητικής

Θεσσαλονίκης των χρόνων 1930-1960, συγκροτεί, μαζί με το Ντίνο Χριστιανόπουλο και το Γιώργο Ιωάννου⁽³⁾, τον ερωτικά ιδιότυπο κύκλο των ποιητών ο οποίος σχηματίστηκε γύρω από το περιοδικό της πόλης *Διαγώνιος* (1958-1983) και αντιδιαστέλλεται προς άλλους τρεις κύκλους: των φιλοσοφικών ποιητών (Γιώργος Βαφόπουλος, Νίκος - Γραβριήλ Πεντζίκης⁽⁴⁾, Ζωή Καρέλλη) των λυρικών (Γιώργος Θέμελης, Τάκης Βαρβιτσιώτης, Γιώργος Στογιαννίδης) και των κοινωνικών (Μανόλης Αναγνωστάκης, Κλείτος Κύρου, Πάνος Θασίτης). Εκδίδει την πρώτη του συλλογή *Δύσκολος θάνατος* το 1954 κι από κει και πέρα ακολουθούν άλλες έξι συλλογές, δύο συγκεντρωτικές εκδόσεις κι ένα σώμα πεζών κειμένων: *Ο θάνατος του Μύρωνα* (1960), *Ποιήματα για ένα καλοκαίρι* (1963), *44 ποιήματα, Επιλογή 1946-1966* (1970), *Νοσοκομείο εκστρατείας* (1972), *Αργό πετρέλαιο* (1974), *Ο δύσκολος θάνατος* [συγκεντρωτική έκδοση, που αναιρεί όλες τις προηγούμενες δημοσιεύσεις] (1978, 1985), *Ωδές στον Πρίγκηπα* (1981, 1991), *Τρία ποιήματα* (1987). Έχει εκδώσει ακόμα το ποιητικό μονόπρακτο *Θάλασσα και Συγχρονισμός* (1952, 1991) και μια σειρά από σύντομα κείμενα δημοσιογραφικού χαρακτήρα με τίτλο *Ταξιδεύοντας στη δροσερή νύχτα* (1991).

Το πρώτο ποίημα στο οποίο εμφανίζεται η Βέροια επιγράφεται *Εκκοκκιστήρια Α'* και ανήκει στην ενότητα *Νοσοκομείο εκστρατείας* της έκδοσης του 1978 *Ο δύσκολος θάνατος*. Πρωτοδημοσιεύτηκε το 1967 με τίτλο *Εκκοκκιστήρια* στο περιοδικό της Θεσσαλονίκης *Διαγώνιος*⁽⁵⁾ και αναδημοσιεύτηκε με τον οριστικό του τίτλο στη συλλογή του 1972 *Νοσοκομείο εκστρατείας*. Το ποίημα:

Εκκοκκιστήρια Α'

Βέροια, Ελασσόνα, Δράμα - πόλεις που αγάπησα,
κλειστές
ανάμεσα σε νηώματα ή σε μικρούς καταυλισμούς
σπίτια που ανοίγονται κρυφά στον κάμπο

Σας γνώρισα τα δειλινά μέσα σ' ανλές μοναστηριών
ή σε κρεβάτια παμπάλαια όπου έζησα πρόσκαιρα
με ανθρώπους που άφησαν κάποια σημάδια, λίγα κό-

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

καλα

θητεία παράξενη, όλο αθωότητα, γεμάτη πίστη

*Πίστη σε τι, ούτε ο ανθυπολοχαγός δεν έμεινε
ούτε όσοι φόρεσαν το ράσο κι αποκλείστηκαν
ένα παιδί αγαπήθηκε για να ξενιτευτεί
άνθρωποι που αγάλλιασα μες στους σταθμούς, άνθρωποι
μόνοι*

*Πόλεις κλειστές σαν περιβόλια, που με ζήσατε
εκκοκκιστήρια μιας σοδειάς, βλέπω τι έχετε δώσει*

Οι τρεις πρώτοι στίχοι συνθέτουν την τοπιολογία του ποιήματος, ενώ εισάγουν λαθραία, με μια εξαρτημένη πρόταση, το πρόσωπο του αφηγητή: **Βέροια, Ελασσόνα, Δράμα που αγάπησα**. Τα γνωρίσματα των τριών πόλεων: η αγάπη του ποιητή, η γεωγραφική τους θέση κι ο τρόπος με τον οποίο προσφέρονται στον επισκέπτη. Η στατικότητα των δύο πρώτων στίχων σπάει από τη δυναμικότητα του επόμενου, ο οποίος, παραπέμποντας σε οικεία ανθρώπινη συμπεριφορά βάζει σε κίνηση τα σπία, ενώ δεν είναι παρά ο επισκέπτης που κινείται φτάνοντας στην πόλη. Εδώ σταματά η περιγραφή, τόσο σύντομη, κι αρχίζει η κατάδυση. Η γέφυρα έχει ήδη ριχτεί. Είναι η αγάπη του ποιητή γι' αυτές τις πόλεις. Μόνο που κανείς δεν αγαπά μια πόλη γυμνή, χωρίς τις συνδηλώσεις που αυτή αποχτά από τα δικά του βιώματα. Οι πόλεις δένουν με συγκεκριμένες στιγμές **που άφησαν κάποια σημάδια, λίγα κόκαλα**.

Οι δύο ενδιαμέσες ενότητες του ποιήματος κατακλύζονται από αναμνήσεις αγάπης, και τις διακόπτει κάποια στιγμή ένα φιλοσοφικό σχόλιο, κι αυτό αρνητικό, της διάψευσης, μια και είναι η πίκρα του χωρισμού που εξέχει στη μνήμη, η τελική ερήμωση. Οι δύο τελευταίοι στίχοι ξαναβρίσκουν την αρχή. Το ποίημα ανοίγει η Βέροια και κλείνουν τα εκκοκκιστήρια. Τίποτα δεν είναι τυχαίο. Οι πόλεις επανέρχονται **κλειστές**, ενείδει περιβολιών. Οι πόλεις είναι χώροι της ευτυχισμένης συνάντησης, της θετικής εμπειρίας, περιβόλια, είναι όμως και τοπία λύπης, εκκοκκιστήρια. Η τελευταία διάσταση ευστοχεί ιδιαίτερα στο ενδεχόμενο της ερωτικής σχέσης. Γι' αυτό και επιλέγεται ως τίτλος του ποιήματος αλλά και ως αφηγηματικός σκελετός του επόμενου, όχι μόνο ως τίτλος.

Το δεύτερο ποίημα πρωτοδημοσιεύτηκε κι

αυτό στη **Διαγώνιο** το 1969 με τίτλο **Τα εκκοκκιστήρια**⁽⁶⁾ και περιλαμβανόταν στη συλλογή του 1972 **Νοσοκομείο εκστρατείας** με τον τίτλο **Εκκοκκιστήρια Β'**, τον οποίο κράτησε και στην ενότητα **Νοσοκομείο εκστρατείας** της συγκεντρωτικής έκδοσης του 1978 **Ο δύσκολος θάνατος**.

Το ποίημα:

Εκκοκκιστήρια Β'

*Προχωρούσαμε με το Δημήτρη αμίλητοι προς το
μικρό σταθμό. Αφήναμε τη Βέροια πίσω μες
στην καταχνιά και κοιτάζαμε άφωνοι τους
καπνούς στο μισοφώτιστο βράδυ*

Εκεί, μες στην ερημωμένη έκταση, ακούγαμε τα εκκοκκιστήρια να κελαϊδούνε. Υπόκωφη στην αρχή, η βουή δυνάμωνε με τον καιρό, μας είχε σχεδόν πα ρασύρει. Φώτα και μηχανές μες' απ' τα τζαμωτά μας άφηναν να ιδούμε τον αποχωρισμό. Ο καθαρός καρπός γλι στρούσε και σωριάζονταν δίπλα μας μέσα σ' ένα σύννεφο σκόνης. Ακόμα θυμάμαι τα μάτια του, σα να είχαν δακρύνει

Τότε κατάλαβα πως πέρασε πια η εποχή της συγκομιδής. Και πως ό,τι μπορούσαμε να δώσουμε το είχαμε σχεδόν σκορπίσει

Εδώ το ποίημα συντίθεται από τρεις στίχους - παραγράφους και ένα περισσότερο πεζολογικό, χωρίς γι' αυτό να είναι και λιγότερο ποιητικό. Σε πρώτο πλάνο τα πρόσωπα αυτή τη φορά και σε δεύτερο το σκηνικό: ο αφηγητής και ο επώνυμος σύντροφος, ο σταθμός των τρένων, η Βέροια, η καταχνιά, το μισοφώτιστο βράδυ. Στη δεύτερη παράγραφο προβάλλεται η λεπτομέρεια του πίνακα, καθώς αυτή θα επενδυθεί συμβολιστικά: τα εκκοκκιστήρια σε ώρα λειτουργίας. Στην τελευταία παράγραφο το σχόλιο - συμπέρασμα.

Το τέλος της σχέσης προοιωνίζεται από την αρχή. Δεν έχει παρά να προσέξει κανείς ορισμένες λέξεις: **αμίλητοι, καταχνιά, άφωνοι, μισοφώτιστο βράδυ**. Η ατμόσφαιρα μοιάζει νεκρή, παρά την κίνηση (**Προχωρούσαμε**). Η επαναφορά της σιωπής (**αμίλητοι, άφωνοι**) επιβαρύνει τις στιγμές, καθώς η βαθιά σιωπή θεωρείται εν γένει προάγγελος συμφορών. Στη δεύτερη παράγραφο, μαζί με τα ρεαλιστικά στοιχεία της περιγραφής, ενσπεύρονται σημάδια του τέλους: **η ερημωμένη έκταση**, παρά

παρουσιάσεις

το θόρυβο των μηχανών και το ξαστόχεμα της στιγμής (*μας είχε σχεδόν παρασύρει*), και η αντίδραση του συντρόφου (*τα μάτια του, σα να είχαν δακρύσει*).

Η κατακλείδα έρχεται να υποβάλει αβίαστα το τέλος της ερωτικής σχέσης, συναρτημένο με το αλόγιστο ξόδεμα ένα άλλο κεντρικό μοτίβο στην ποίηση του Ασλάνογλου. Τα εκκοκκιστήρια σπάζουν το σφιχτό εναγκαλισμό κόκκου και ίνας. Είναι η στιγμή της συγκομιδής, η ώρα του απολογισμού. Πρόκειται για έναν απολογισμό αρνητικό βέβαια αλλά πρόωρο. Πρόωρο για τα κοινά μέτρα, όχι όμως και για τον αφηγητή του ποιήματος. Ο αφηγητής δεν περιμένει την τυπική επικύρωση του τέλους της σχέσης. Διαβλέπει το σπέρμα αυτού του τέλους στην αναξιοποίητη ευκαιρία και δεν αρκείται να δρέψει τον καρπό του στη διαπίστωση της ματαιωμένη προσδοκίας. Επιδιώκοντας την ουσιαστική επαφή με τον άλλο ο ποιητής, δεν μπορεί να μένει ικανοποιημένος με τη σύμβαση και την ψευδαίσθηση, έτσι που να διαισθάνεται και να ζει το τέλος πριν την ώρα του, παραμένοντας πάντα ο πιο έγκαιρος

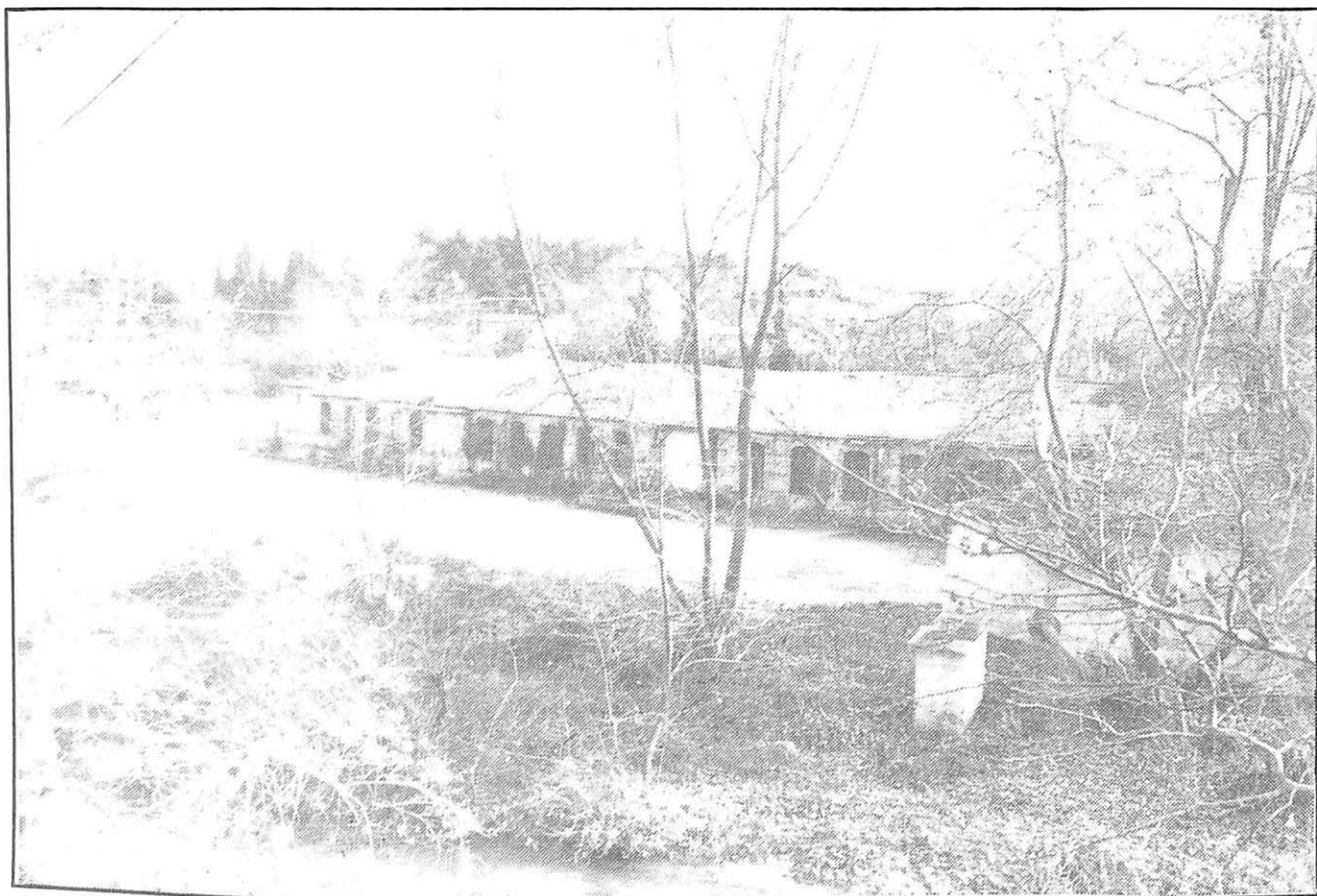
και έγκυρος εκφραστής των ανθρώπινων σχέσεων.

Ο Νίκος-Αλέξης Ασλάνογλου συνθέτει πράγματι τη **νωπογραφία του ερημικού μακεδονικού χώρου**, η οποία συνάδει με τη δική του ψυχική ερημιά και την αδυναμία να ελέγξει την αναπόφευκτη καταστροφή της σχέσης με τον άλλο.

Ετσι η Βέροια με τα εκκοκκιστήριά της περνάει στη νεοελληνική ποίηση χάρη στην ιδιαίτερη ευαισθησία του ποιητή και στο καίριο σύμβολο που του προσφέρει.

Σημειώσεις

1. Συνέντευξη στη Μαρία Τρουπάκη, περ. **Διαθάζω** 118 (8 Μαΐου 1985) 68-72.
2. Από τη συνέντευξη στο Δημήτρη Καλοκύρη για το περ. **Τραμ** 11-12 (Μάρτης 1979) 513.
3. Ο Γιώργος Ιωάννου, ύστερα από δύο συλλογές, στράφηκε οριστικά στην πεζογραφία.
4. Ο Νίκος - Γαβριήλ Πεντζίκης είναι κι αυτός κυρίως πεζογράφος.
5. Περ. **Διαγώνιος** 3, 12 (Οκτώβριος - Δεκέμβριος 1967) 185.
6. Περ. **Διαγώνιος** 5, 20 (Οκτώβριος - Δεκέμβριος (1969) 170.

Κλωστήρια θάμβακος Αδελφών Χατζηνικολάκη. 1900. Βέροια

ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΣΤΑΜΑΤΗΣΕΙ Η ΠΤΩΣΗ; (ΑΠΟ ΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΣΤΟ ΛΥΚΕΙΟ)

Ζώκος Κώστας. Φυσικός

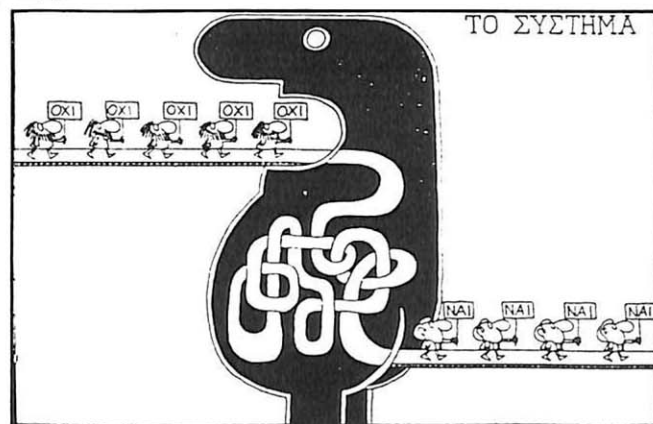
Η πορεία φαίνεται να ακολουθείται χωρίς παρέκκλιση. Η σύγχυση, η βία, ο αγελαίος κομφορμισμός, ο εγωϊσμός, η αλλοτρίωση είναι τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν την κοινωνία μας. Κάποιοι, λίγοι πάντως για το μέγεθος αυτής της πόλης(;), αφού συνέλαβαν με τις ευαίσθητες κεραίες τους τα κακά μαντάτα από τους χώρους στους οποίους δραστηριοποιούνται, τόλμησαν και μίλησαν για κρίση. Είναι σίγουρο ότι η πόλη (:) τους χαρακτήρισε γραφικούς και συνέχισε να κυνηγάει το τίποτε, πιστεύοντας ότι κάτι κάνει. Οι ευκαιρίες πέρασαν, δεν τις εκμεταλλευτήκαμε και η τωρινή εικόνα δεν δείχνει απλά κρίση, δείχνει πια διάλυση, δείχνει θάνατο, η πτώση γίνεται με πολύ γρήγορους ρυθμούς πλέον.

Δεν νομίζω πως υπάρχουν περιθώρια να γυρίσουμε από το άλλο πλευρό και να συνεχίσουμε τον ύπνο μας, γιατί σε λίγο δεν θα είναι ύπνος. Οι εικόνες που μπορεί ο καθένας να δει στο χώρο που δραστηριοποιείται είναι σημαντικές για να σχηματίσουμε το μήνυμα. Ανιχνεύοντας την κατάσταση στο χώρο του σχολείου, στις βαθμίδες που μου ήταν πρόσφορες, βρέθηκα μπροστά σε στοιχεία που για την πόλη μας μόνο ευχάριστα δεν μπορεί να χαρακτηρισθούν. Τόσο η κατάσταση στο γυμνάσιο, όσο και στο λύκειο το λιγότερο δε δείχνει θετική. Τα αποτελέσματα των γενικών εξετάσεων δείχνουν πως τα τελευταία χρόνια υπάρχει μια πτωτική πορεία στις επιδόσεις των μαθητών αυτής της πόλης (:) και είναι πολλά αυτά που ξοδεύονται για το σκοπό αυτό. Από την όλη ανίχνευση προέκυψαν τέσσερες εργασίες που άλλες δημοσιεύθηκαν σε εκπαιδευτικά περιοδικά και άλλες παρουσιάστηκαν σε συνέδρια. Τα στοιχεία προέρχονται από την πόλη της Βέροιας και σκοπός του άρθρου αυτού, αλλά και του επόμενου, είναι να παρουσιαστούν με απλό τρόπο στον ίδιο χώρο από όπου αντλήθηκαν. Απευθύνονται σε όσους σκέπτονται το αύριο και ευαισθητοποιούνται για τη συνέχιση του πολιτισμού, με ένα ερώτημα: **μπορεί να σταματήσουμε την πτώση;**

ΕΙΚΟΝΕΣ

Τα βλέπω συνέχεια μπροστά μου, κάθε φορά

που σε ώρες ξεκούρασης αφήνω τα βήματά μου να με οδηγήσουν στο αγκάλιασμα αυτής της πόλης που σαν περίεργη εταίρα αρνείται τον ερώτά της σ' αυτούς που της δίνονται με ειλικρίνεια, ενώ προσφέρεται ασύστολα σε κάθε ξένο που έρχεται να την εκμεταλλευτεί μετατρέποντας σε πλούτο το κατρακύλισμά της.

Τα βλέπω, κορίτσια και αγόρια σχεδόν όλου του φάσματος των σχολικών ηλικιών, συντριπτική πλειοψηφία της χρονικής προέκτασης της πόλης στο αύριο, με βιβλία στις αγκαλιές τους να προχωράνε, θαρρείς υπνωτισμένα, με κατευθυνόμενα τα βήματά τους, για να συναντήσουν αυτή την κατάσταση που τα κάνει να νομίζουν πως μαθαίνουν. Τις ώρες ακριβώς που πρέπει να διαβάζουν για να κατακτήσουν τη γνώση ή να ξεκουράζονται για να γαληνέψουν το μυαλό τους ή ακόμη να παίζουν για μπορούν πιο καλά να βιώσουν τον κόσμο γύρω τους. Η σειρά του φροντιστήριου καλεί.

Τους βλέπω, νεότερους, μεσήλικες ή μεγαλύτερους γονείς από όλα τα κοινωνικά μήκη και πλάτη της πόλης, που ξοδεύουν τη ζωή τους και τις σχέσεις τους μ' αυτό που και οικογένεια πολλές φορές το λέμε, στο ψάξιμο του άλλου αύριο, να οδηγούν τα παιδιά τους σε καταστάσεις στις οποίες νομίζουν ότι αυτά γίνονται κτήτορες της γνώσης, χωρίς να ελέγχουν, να επιβεβαιώνουν ότι έτσι είναι.

Τους βλέπω να οδηγούν οι ίδιοι τα παιδιά τους στο παιδευτικό ναρκωτικό επειδή "όλοι αυτό κάνουν" και να τα σπρώχνουν όλο και περισσότερο στον εθισμό της μη-προσπάθειας,

παρουσιάσεις

προσφέροντας στους εμπόρους της εκπαίδευσης σε χρήμα το ξόδεμα της ζήτησής τους. Έτσι αισθάνονται ότι ισορροπούν ανάμεσα σ' αυτό που θα ήθελαν να έχουν τα παιδιά τους και σ' αυτό που αυτοί δε τους προσφέρουν: τη στοργική παρουσία δίπλα τους.

Τους βλέπω καθημερινά, γονείς και κηδεμόνες, να παραδίδουν οι ίδιοι την δική τους προσπάθεια σε ξένους, προβάλλοντας πολλές φορές την ικανότητα και την εξυπνάδα του παιδιού, για να πετύχουν την παράδοση πιο εύκολα, εκνευριζόμενοι μάλιστα με την άποψη πως ένα τέτοιο παιδί δεν έχει ανάγκη από φροντίδα ξένου, αφού μπορεί να φροντίσει μόνος του για τον εαυτό του. Αποδέχονται, υπηρετούν και αναπαράγουν αρρωστημένες κοινωνικές καταστάσεις καθώς τους κυριεύει ο φόβος της αποβολής ή της περιθωριοποίησης από μια έστω και άρρωστη κοινωνία, συμβάλλοντας έτσι με τη σειρά τους στην επιδείνωση της αρρώστιας.

Βλέπω και τους άλλους, αυτούς που εκμεταλλεύονται όλη αυτήν την κατάσταση, τους εμπόρους ή τα βαποράκια, που δουλεύουν στις παρυφές της εκπαίδευσης, καθώς, δειλά στην αρχή θαρρετά όμως κατόπιν, βγάζουν το κεφάλι τους από την πόρτα πίσω από την οποία λίγο πριν εξεδίδοντο, με λόγο ή χωρίς, κοιτάνε ένα γύρω και μετά περνάνε γρήγορα στο απέναντι πεζοδρόμιο κρατώντας ίσως στο χέρι τα χρήματα της πληρωμένης εκπόρνευσης του αύριο. Δίνουν το δικό τους σπρώξιμο στην κοινωνία, οδηγώντας την σε καταστάσεις αγελαίου κομφορμισμού, σε χαμηλότερα επίπεδα κοινωνικής συγκρότησης και λειτουργίας, πιο κοντά στην κοινωνική αποσύνθεση.

Ομως αισθάνομαι πίσω από την εικόνα, αυτόν, τον μεγάλο προαγωγό - νταβαντζή στο λεξιλόγιο της αργκώ - αυτόν που στήνει την κατάσταση, που δίνει τις αφορμές και τις δικαιολογίες, αυτόν που συντηρεί το δρόμο του εκπορνευμένου αύριο, αυτόν που επενδύει σ' αυτό το αύριο ή ίσως και το χειρότερο αν υπάρχει τέτοιο, για να μπορεί να έχει το πάνω χέρι και να επανέρχεται "με τη δική μας θέληση" - αν υπάρχει θέληση σ' ένα εθισμένο - κάθε φορά που τα φακελάκια με τα διπλωμένα χαρτάκια αδειάζουν τους μεγάλους ξύλινους κύβους που τους λένε κάλπες.

Το παιχνίδι είναι στημένο και η εικόνα πασαλειμμένη και με άλλα: αυθαίρετα, φακελάκια, βόμβες, ναρκωτικά, ανεργία, απολύσεις, κατα-

λήψεις, διολισθήσεις, υποτιμήσεις, τροχαία, αίμα, βομβαρδισμοί, επιδρομές, σκάνδαλα, μίζες, παραπομπές. Αυτοί που το στήνουν το ξέρουν καλά πως το μάτι του απλού θεατή, τέτοιου όπως μας θέλουν, θα σταθεί σ' αυτά, στο καθένα όμως χωριστά και αφού πει "για κοίτα ρε πράγματα", θα γυρίσει εκεί που ήταν λίγο πριν: στο τίποτε.

Θα χαθεί έτσι η εικόνα που βρίσκεται από πίσω και δείχνει με ποιο κυρίαρχο μηχανισμό αναπαράγονται όλα αυτά, πολύ περισσότερο θα χαθεί βέβαια το κυριότερο αίτιο το οποίο κατευθύνει και το μηχανισμό αυτό αλλά-το ακόμη χειρότερο-θα χαθεί η πραγματικότητα που δεν είναι άλλη από τον κατήφορο στον κοινωνικό θάνατο. Ένα κατήφορο στον οποίο οδηγούμαστε χαμογελώντας με ευχαρίστηση ίδια με αυτή του ναρκωμανούς που στέλνει στις φλέβες του το φαρμάκι και τον ίδιο εκεί απ' όπου δεν υπάρχει γυρισμός. Εμείς όπως και αυτός χρηματοδοτούμε το θάνατό μας. Εμείς όπως και αυτός το κάνουμε γιατί νομίζουμε πως θα "ανεβούμε" και γκρεμιζόμαστε.

Κάθε φορά που κοιτάζω την εικόνα, στο μυαλό μου σφηνώνει η ίδια πάντα λέξη: Πτώση. Για πρόσωπα: η έκπτωση από αρχή ή θέση, η ηθική κατάρπωση, η ελλάτωση, η εξασθένηση, η μείωση. Για πόλεις: η άλωση, η εκπόρθηση.

Κάθε εικόνα σχηματίζεται σιγά σιγά. Τα στοιχεία της εκπέμπονται στη διαδρομή του χρόνου, σαν ακτινοβολία που η πραγματικότητα αφήνει να διαχυθεί στο περιβάλλον. Η ύπαρξη δεκτών για τη συλλογή της ακτινοβολούμενης πληροφορίας αποτελεί προϋπόθεση για την επεξεργασία της εικόνας, ενώ η ευαισθησία τους σημαντική περάμετρο για την καθαρότητά της.

Πάντως τα μηνύματα υπάρχουν και προειδοποιούν για το αύριο που έρχεται. Τα σχολεία είναι χώροι όπου υπάρχει έντονη εκπομπή πληροφορίας για την κοινωνική εικόνα, αφού εκεί υπάρχει συγκεντρωμένη μεγάλη ποσότητα ακτινοβολούσας ύλης, οι μαθητές. Οι δασκαλοι και οι καθηγητές (πρέπει να) είναι από την άλλη μεριά καλοί δέκτες της ακτινοβολούμενης πληροφορίας και πολύ καλοί αναλυτές της. Σοβαρότατη πηγή θορύβου που έντονα επηρεάζει την λειτουργία του δέκτη και όσο περνάει ο καιρός όλο και περισσότερο κυριαρχεί και αλλοτριώνει τη συμπεριφορά του. Γι' αυτό και όλο και λιγότερο ο παράγοντας

παρουσιάσεις

αυτός επιδρά στην κοινότητα την οποία αφουγκράζεται και προτείνει λύσεις.

ΠΡΩΤΑ ΤΟ ΛΥΚΕΙΟ

Όταν το 1990 ξεκίνησα μια μικρή εργασία αναγνώρισης του χώρου των μαθητών που τελειώνουν το γυμνάσιο, το έκανα με την κρυφή ελπίδα πως η εικόνα που θα είχα σε λίγο μπροστά μου δεν θα έμοιαζε και τόσο με την εικόνα που παρουσίαζε, πριν λίγες ημέρες, εκπαιδευτικό περιοδικό για άλλη περιοχή της Ελλάδας. Υπήρχε βέβαια η υποψία πως τα πράγματα δεν πηγαίνουν καλά, αλλά δεν το είχα μέχρι τότε ψάξει αν όντως έτσι συμβαίνει, όχι σε μικροκλίμακες των τάξεων ή των τμημάτων των τάξεων αλλά σε μεγαλύτερο δείγμα του μαθητικού πληθυσμού της πόλης της Βέροιας. Πάντα έλεγα, όπως και πολλοί άλλοι συνάδελφοι, πως φταίει η φουρνιά ή φταίει το συγκεκριμένο τμήμα κ.ο.κ. Μα έπρεπε να το επαληθεύσουμε ή να το διαψεύσουμε.

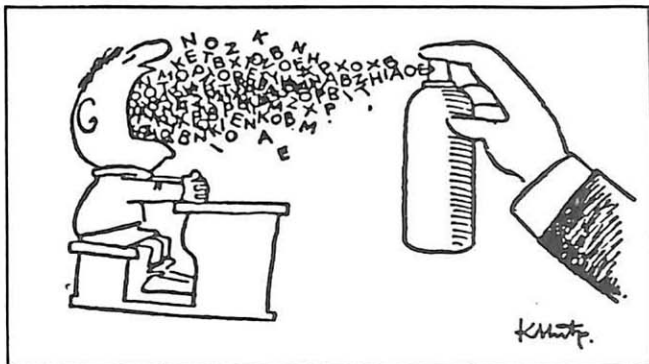
Χρησιμοποιήθηκε ένα δείγμα 164 μαθητών, από όλα τα γυμνάσια της πόλης οι οποίοι πριν από τρεις μήνες είχαν τελειώσει το γυμνάσιο: περίπου 20% των μαθητών όλων των γυμνασίων της πόλης. Στο δείγμα υπήρχαν 45% αγόρια και 55% κορίτσια. Στους μαθητές αναζητήθηκε αν μπορούν να εφαρμόσουν μια διαδικασία με την οποία είχαν ασχοληθεί σε όλες τις τάξεις του γυμνασίου π.χ. να κάνουν μια σειρά απλών συλλογισμών και να ανακαλέσουν από τη μνήμη τους κάποιες γνώσεις που είχαν αποκτηθεί αρκετά πρόσφατα και που οι βαθμολογίες τους στις περιοχές αυτές έδειχναν πως είχαν αποκτηθεί ικανοποιητικά. Ετσι ζητήθηκε από τους μαθητές να λύσουν μια απλή εξίσωση Α' βαθμού, να συμπληρώσουν ένα πίνακα με κάποια λογική κ.λ.π. ή να αναφέρουν τί είναι κάποιο μέγεθος που χρησιμοποιούν στην καθημερινή τους ζωή και με το οποίο σίγουρα είχαν ασχοληθεί επί μακρόν στο γυμνάσιο κ.ά. Η αναζήτηση έγινε με τρόπους με τους οποίους ήταν εξοικειωμένοι οι μαθητές.

Τα αποτελέσματα μάλλον επιβεβαίωσαν την αρνητική θέση για το επίπεδο των μαθητών.

➤ Οι μέσοι όροι των επιδόσεων τους ήταν χαμηλοί, κάτω από τη βάση για δύο ομάδες θεμάτων που η απάντηση απαιτούσε κάποια κρίση (1.21 και 0.86 στην κλίμακα 0-4) και λίγο υψηλότερα (1.50 στην ίδια κλίμακα) για τα θέματα που απαιτούσαν μόνο μνήμη.

➤ Οι μαθητές εμφανίζονται να συγκεντρώνονται σε δύο περιοχές της βαθμολογικής κλίμακας (40-50% στο 0 και 20-30% στο 2 της κλίμακας 0-4), με ένα 10% στο άριστα.

➤ Η διαφορά μεταξύ των αγοριών και των κοριτσιών που κάποτε καταγραφόταν στις έρευνες, δείχνει τάσεις εξαφάνισης αφού η διαφορά μεταξύ των επιδόσεών τους έχει γίνει πάρα πολύ μικρή (στατιστικά ασήμαντη).

Από την εργασία φάνηκε πως εκτός από τους ανησυχητικά χαμηλούς μέρους όρους, καταγράφεται μια κατάσταση ομοιομορφίας και ειδικά στις χαμηλές βαθμολογίες, μια κατάσταση που γίνεται εντονότερη με τη διαπίστωση της σμίκρυνσης της διαφοράς των επιδόσεων μεταξύ των δύο φύλων προς χειρότερες επιδόσεις. Η κριτική ικανότητα των μαθητών φάνηκε να είναι περιορισμένη, χωρίς να σημαίνει πως η απομνημόνευση λειτουργεί θετικά. Πάντως γίνεται φανερό πως οι μαθητές ήταν μαθημένοι από τις προηγούμενες βαθμίδες και από τις εξωσχολικές παρεμβάσεις να ανταποκρίνονται καλύτερα σε καταστάσεις αποστήθησης και όχι σε ανάπτυξη της κρίσης τους.

Τις επόμενες χρονιές η έρευνα επαναλήφθηκε αλλά σε μικρότερη κλίμακα. Τα αποτελέσματα όμως είναι κάθε χρονιά και χειρότερα. Το γυμνάσιο φαίνεται πως στέλνει στο λύκειο μαθητές οι οποίοι δεν είναι έτοιμοι να εργαστούν στο καινούργιο υψηλότερο επίπεδο και έτσι οι καθηγητές της βαθμίδας αυτής αναγκάζονται να το χαμηλώνουν για να γίνει συμβατό με τους νέους κάθε φορά μαθητές και έτσι είμαστε σε ένα φαύλο κύκλο ο οποίος μας οδηγεί όλο και χαμηλότερα.

Η πώση είναι εμφανής. Πάντως όλοι φαίνεται να έχουν επίγνωση της κατάστασης. Όμως οι αντιδράσεις τους είναι σπασμωδικές. Οι γονείς τρέχουν στη λύση των βοηθητικών μαθημάτων, στα οποία φαίνεται πως υπάρχουν και

παρουσιάσεις

ένοχες συμμετοχές των διδασκόντων και κατά συνέπεια και αξιολογητών των ιδίων των μαθητών. Ξοδεύονται ανεξέλεγκτα πάρα πολλά χρήματα, αδήλωτα, αλλά η κατάσταση δεν διορθώνεται ή καλύτερα επιβαρύνεται και αυτό φυσικά είναι κάτι που δικαιολογείται. Οι γονείς δεν γνωρίζουν και είναι φυσικό αφού δεν είναι ειδικοί. Το άσχημο είναι ότι νομίζουν, ενθαρρυνόμενοι από άλλους, ότι μπορούν να έχουν άποψη ολοκληρωμένη για ζητήματα για τα οποία δεν έχουν πληροφόρηση. Προσπάθειες να ενημερωθούν σκοντάφτουν μπροστά στην απάθειά τους και στην αδιαφορία τους. Περισσότερο φαίνεται να τους ενδιαφέρει η ανάθεση της ευθύνης του παιδιού τους σε κάποιον άλλο. Το έδαφος είναι πρόσφορο για εκμετάλλευση. Τα ποσά που πληρώνονται κάθε φορά αυξάνονται και οι παγιδευμένοι αλλά όχι και χωρίς ευθύνες γονείς συνεχίζουν να πληρώνουν. Πολύ χαμηλότερα ποσά θα μπορούσαν να βοηθήσουν ουσιαστικότερα προς την κατεύθυνση της ουσιαστικής λύσης. Ποιός όμως θα προσπαθήσει αφού τώρα χρειάζονται και οι γονείς να ασχολούνται λίγο με τα παιδιά τους και το κράτος να οργανωθεί; Ετσι αφήνονται όλα στην τύχη τους και οι κοινωνία μας στην πορεία της προς το θάνατό της.

Το κράτος από κοντά αντί να προωθήσει λύσεις επεμπλοκής από το πρόβλημα που παρουσιάζεται και που στην ουσία είναι πρόβλημα της ίδιας μας της ύπαρξης στο μέλλον, ενισχύει με α-νόητες επιλογές όπως αυτής της επαναφοράς των χυδαίων εξετάσεων και στο δημοτικό σχολείο, τις καταστάσεις που πρέπει να καταστείλει. Ανοργάνωτο και συγκεντρωτικό το ίδιο, επιβάλλει ανάλογη λειτουργία και στα σχολεία. Κρατάει τους εκπαιδευτικούς σε απαράδεκτα χαμηλές αποδοχές και τους κάνει έτσι εύκολη λεία στον πειρασμό του χρήματος με όποια μορφή και αν τους παρέχεται. Δέσμιος, φαίνεται, οικονομικών συμφερόντων του χώρου της εκπαίδευσης, δεν τολμά να προχωρήσει σε ριζοσπαστικές λύσεις και αν κάποτε ξεφύγουν στον αέρα της χώρας κάποιες σκέψεις που θα οδηγήσουν σε απεξάρτηση, αμέσως γίνονται η επαναφορά στην τάξη. Η ΟΛΜΕ και οι ΕΛΜΕ, χωρίς η τοπική να αποτελεί εξαίρεση, ακολουθούν υπνωτισμένες το χορό του Ζαλόγγου που όλη η εκπαίδευση και η κοινωνία χορεύει.

Το αποτέλεσμα είναι πάντα, όπως σε κάθε

τέτοιο χορό, η πτώση από το βράχο. Τα αποτελέσματα όλων αυτών των φοβερά δαπανηρών επιλογών, που γίνονται όλο και σε μικρότερες ηλικίες καταστρέφοντας τις δομές των μικρών μαθητών, είναι φανερό ότι δεν είναι τα προσδοκώμενα. Από τη μια μεριά οι μαθητές στο γυμνάσιο γίνονται όλο και χειρότεροι, και αυτό είναι φυσικό, ενώ από την άλλη ο εκμαυλισμός όλο και περισσότερο κερδίζει έδαφος. Το χειρότερο είναι ότι συνηθίζει ολόκληρη η κοινωνία σε τέτοιες καταστάσεις και όλο και περισσότερο τις αποζητά. Είναι πλέον ναρκωμανής. Δεν φαίνεται πως υπάρχει σωτηρία.

ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ...

Οι περισσότεροι λένε πως αυτές οι επιλογές γίνονται για να μπορέσουν οι μαθητές να βγάλουν σωστά το λύκειο και να περάσουν στο πανεπιστήμιο. Να πετύχουν αυτό για το οποίο ετοιμάζονται από όλους: να γράψουν καλά στις γενικές εξετάσεις. Ολα προσανατολίζονται από την επιρροή τους και το χειρότερο, το μέγιστο σφάλμα είναι πως το σχολείο πρωτοστατεί σ' αυτόν τον προσανατολισμό και γίνεται έτσι ένας κύριος συμμετοχος στη δολοφονία του αύριο ολόκληρης της κοινωνίας μας. Δεν γνωρίζω ποια μορφή θα έχει ο θάνατός της, όμως το μόνο σίγουρο είναι πως αν συνεχίσουμε αυτό το δρόμο, θα έλθει σίγουρα αν δεν τον βιώνουμε ήδη.

Πάντως τα αποτελέσματα των γενικών εξετάσεων δεν είναι αυτά τα οποία θα μας επιτρέψουν να πούμε πως καλώς γίνονται, τι γίνονται και πως αυτή η πορεία έχει αποτελέσματα. Τα αποτελέσματα αποκαλύπτουν πως οι δαπάνες δεν είναι αποδοτικές, η επιχείρηση είναι προβληματική και όλο και περισσότερο βουλιάζει.

Το άρθρο όμως ήδη πήρε σε μάκρος, θα ήταν κουραστικό να τα αναφέρουμε τώρα. Θα παρουσιαστούν στο επόμενο άρθρο το οποίο θα αναφέρεται στις επιδόσεις των μαθητών των λυκείων της Βέροιας στις γενικές εξετάσεις τα τελευταία έξι χρόνια. Εύχομαι όμως από τώρα το πρώτο αυτό άρθρο να ξυπνήσει αυτούς που πρέπει να ξυπνήσει, αν και πιστεύω πως κάτι τέτοιο είναι φοβερά δύσκολο στην κατάσταση της κοινωνικής νωθρότητας στην οποία βρισκόμαστε.

**Το ερώτημα παραμένει: μπορούμε να σταματήσουμε την πτώση;
Ιδωμεν!**

ΙΤΑΛΙΚΗ ΚΩΜΩΔΙΑ ΣΤΟ ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. ΒΕΡΟΙΑΣ

Καραχισαρίδης Γιάννης. Καλλιτεχνικός Διευθυντής του ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Βέροιας

Για τρίτο καλοκαίρι το ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Βέροιας ανεβάζει ένα αντιπροσωπευτικό έργο από την ιταλική παράδοση της κωμωδίας. Προηγήθηκαν το 1992 *“Ο Μανδραγόρας”* του Μακιαβέλλι, το 1993 *“Ένας χωριάτης και τα θάσσανα του”* του Ρουτζάντε και τώρα, καλοκαίρι του 1994, *“Ο Ψεύτης”* του Γκολντόνι.

Ετσι το ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Βέροιας ολοκληρώνει ένα αφιέρωμα στην ιταλική κωμωδία που, με αφετηρία την εποχή της Αναγέννησης, συνέβαλε αποφασιστικά στη δημιουργία του σύγχρονου Ευρωπαϊκού θεάτρου.

Τα δύο πρώτα έργα γράφτηκαν στο πρώτο ήμισυ του 16ου αιώνα, αρκετές δεκαετίες πριν απ' τον Σαίξπηρ και την άνθιση του Ελισαβετιανού θεάτρου. Το έργο του Γκολντόνι γρά-

φτηκε δύο αιώνες μετά (1750), σε μια εποχή που η αυτοσχέδια κωμωδία (κομμέντια ντελ'άρτε) ολοκλήρωνε τον κύκλο της, ύστερα από 300 χρόνια θεατρικής δράσης. Ο Γκολντόνι εισήγαγε στις κωμωδίες του ολοκληρωμένους χαρακτήρες, στις οποίες οι σχέσεις ήταν παρμένες απ' την πραγματική ζωή.

Το κοινό που είναι πολύ δεμένο με την μεταπολεμική άνθιση της κωμωδίας στην Ελλάδα, θα αναγνωρίσει πολλά κοινά σημεία με το ύφος, τους χαρακτήρες και το στυλ του Κάρλο Γκολντόνι, παρ' όλο που τις δύο εποχές τις χωρίζουν δύο αιώνες.

Το καλοκαίρι του 1994, με τον *“Ψεύτη”* του Γκολντόνι, μια κωμωδία εντελέστερη από τις δύο προηγούμενες που παρουσιάσαμε, ολοκληρώνουμε την αναδρομή μας στις πηγές της σύγχρονης κωμωδίας.

- Ο ΨΕΥΤΗΣ -

σύντομες πληροφορίες για το έργο

Ο Λέλιο δεν λέει ψέματα για να δικαιολογηθεί, ούτε από κάποια ανάγκη. Γι' αυτόν το ψέμα είναι μια πνευματική επιπόνηση. Επινοεί λοιπόν και εκστομίζει το ψέμα με μεγάλη ευκολία και απόλαυση.

Τα διαδοχικά του ψέματα όμως, όπως είναι φυσικό, διαταράσσουν τις ανθρώπινες σχέσεις. Ο Λέλιο μ' ένα απίστευτο θράσος, συνεχίζει, έστω κι αν οι παρεξηγήσεις αρχίζουν να γίνονται επικίνδυνες.

Απρόοπτα συμβάντα οδηγούν τις καταστάσεις στα άκρα. Ο κλοιός σφίγγει και τα περιθώρια στενεύουν. Στο τέλος πλέον δεν υπάρχει διαφυγή.

Η σύγκριση ανάμεσα στην αλήθεια και στο ψέμα δημιουργεί μια διασκεδαστική **ΚΩΜΩΔΙΑ**.

Αλλά το έργο δεν είναι **ΜΟΝΟ** μια διασκεδαστική κωμωδία. Η σχέση ανάμεσα στην αλήθεια και στο ψέμα φωτίζει καλύτερα και τη φύση των ανθρώπινων σχέσεων.

συντελεστές του έργου

Μετάφραση: Στέλλα Μάντακα - Ανδρικήδου

Σκηνοθεσία: Γιάννης Καραχισαρίδης

Σκηνικά - κοστούμια: Ιουλία Σταυρίδου

Μουσική επιμέλεια: Ιάκωβος Δρόσος

Χορογραφίες: Σοφία Αντωνιάδου

Φωτισμοί: Αρ. Καρύδης - Φούκς

Βοηθός σκηνοθέτη: Κώστας Αποστολίδης

Βοηθός σκηνογράφου: Ολγα Καβαργύρη

την σερενάτα συνέθεσε: ο Περικλής Κούκος

τους ρόλους ερμηνεύουν:

Φλορίντο: Γεράσιμος Γεννατάς

Μπριγκέλα: Θόδωρος Προκοπίου

Λέλιο: Νίκος Αλεξίου

Αρλεκίνος: Δημήτρης Μαυρόπουλος

Ροζάουρα: Εφη Μεταγγιτσινού

Βεατρίκη: Μάγδα Πένσου

Κολομπίνα: Εμυ Στυλιανίδου

Οττάβιο: Αντώνης Μομπαϊτζής

Ντοττόρ Μπαλαντσόνι: Χρυσανθος Καγιάς

Πανταλόνε: Νίκος Γαλιάτσος

Παιδί & ταχυδρόμος: Μαρία Μαυρίδου

Κλεονίκη: Ζωή Βύζα

παρουσιάσεις

Ο ΚΑΡΛΟ ΚΟΛΑΝΤΟΝΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΜΕΝΤΙΑ ΝΤΕΛ' ΑΡΤΕ

- Απομνημονεύματα, Β, XXVI -

Στην πόλη αυτή (τη Μπολόνια), μητέρα των επιστημών και Αθήνα της Ιταλίας, είχα κατακριθεί πριν από λίγα χρόνια για την αναμόρφωση που επιχειρώ, επειδή έκριναν πως είχα την πρόθεση να εξουδετερώσω τις τέσσερις Μάσκες της ιταλικής κομέντια. Αυτό το είδος της κωμωδίας το αγαπούσαν στη Μπολόνια περισσότερο από οπουδήποτε αλλού. Υπήρχαν σ' αυτό το μέρος ορισμένα πρόσωπα με κύρος, που αντλούσαν ευχαρίστηση στο να συνθέτουν σενάρια της κομέντια, τα οποία παράσταναν θαυμάσια εκεί πολίτες με ξεχωριστή δεξιότητα προς μεγάλη απόλαυση των συμπολιτών τους. Οι εραστές της παλιάς κωμωδίας, βλέποντας τη ραγδαία εξέλιξη της νέας, διακήρυσσαν παντού πως ήταν άπρεπο για έναν Ιταλό να θέλει να αφανίσει ένα είδος κωμωδίας, χάρη στο οποίο η πατρίδα μας Ιταλία είχε διακριθεί εξαιρετικά και το οποίο κανένα άλλο έθνος δεν είχε ως τώρα κατορθώσει να μιμηθεί με επιτυχία. Αλλά αυτό που έκανε τη μεγαλύτερη εντύπωση στους δυσαρεστημένους ήταν η εξουδετέρωση των Μασκών, που έμοιαζε να απειλούνται από τη μέθοδό μου. Ελεγαν ότι οι τέσσερις αυτοί τύποι υπήρξαν για δυο ολόκληρους αιώνες η διασκέδαση του ιταλικού λαού και ότι δε θα 'πρεπε να στερηθούμε ένα είδος κωμικής ψυχαγωγίας που εμείς οι ίδιοι είχαμε δημιουργήσει και συντηρήσει. Πριν επιχειρήσω να πω τη γνώμη μου για το θέμα αυτό, φαντάζομαι πως ο αναγνώστης μου δε θα 'χει αντίρρηση να τον πληροφορήσω με λίγα λόγια σχετικά με την προέλευση, τα χαρακτηριστικά και τα παρεπόμενα των τεσσάρων αυτών Μασκών.

Η κωμωδία, που σε όλες τις εποχές υπήρξε η αγαπημένη ψυχαγωγία όλων των εκλεπτυσμένων εθνών, συμμερίστηκε τη μοίρα των τεχνών και των επιστημών και θάφτηκε κάτω από τα ερείπια της Αυτοκρατορίας στα χρόνια της πνευματικής παρακμής. Ο σπόρος της κωμωδίας όμως δεν αφανίστηκε σχεδόν ποτέ στο γόνιμο κόρφο της Ιταλίας. Αυτοί που πρώτοι φιλοδόξησαν να ξαναζωντανέψουν την κωμωδία, μη μπορώντας, στους στείρους εκείνους καιρούς, να βρουν συγγραφείς με την απαιτούμενη ικανότητα, πήραν το θάρρος να

σκαρώσουνε πλοκές, να τις χωρίσουν σε πράξεις και σκηνές και να αυτοσχεδιάσουνε δημόσια, με βάση θέματα, σκέψεις και ευφυολογήματα που είχαν προσχεδιάσει από κοινού. Δεν πρέπει να περιμένει βέβαια κανείς γραπτά τεκμήρια από μια εποχή που το γράψιμο δε συνηθιζόταν· αλλά μπορώ να βεβαιώσω τον ισχυρισμό μου ως εξής: ο Πανταλόνε ήταν Βενετσιάνος, ο Ντοτόρε απ' τη Μπολόνια και ο Μπριγκέλα κι ο Αρλεκίνος από το Μπέργκαμο· και επομένως από αυτά τα μέρη είχαν εμπνευστεί οι θεατρίνοι τους κωμικούς τύπους που ονομάζουμε οι τέσσερις Μάσκες της ιταλικής κωμωδίας.

Όσα ισχυρίζομαι γι' αυτό το θέμα δεν είναι αποκυήματα της φαντασίας μου: έχω στα χέρια μου ένα χειρόγραφο του δέκατου πέμπτου αιώνα, πολύ καλά διατηρημένο και δεμένο σε περγαμηνή, που περιέχει εκατόν είκοσι θέματα ή σχεδιαγράμματα ιταλικών έργων, που ονομάζονται κωμωδίες ντελ' άρτε, και που όλων η κωμική πλοκή βασίζεται στον Πανταλόνε, ένα Βενετσιάνο έμπορο, τον Ντοτόρε, ένα νομομαθή απ' τη Μπολόνια, και τον Μπριγκέλα και τον Αρλεκίνο, τους δυο υπηρέτες απ' το Μπέργκαμο, που ο πρώτος είναι έξυπνος και σπιρτόζος και ο άλλος σκέτος μπουφός.

Με βάση τα ιδιαίτερα γνωρίσματά τους, ο Πανταλόνε και ο Ντοτόρε, που ονομάζονται από τους Ιταλούς οι δυο γέροι, είναι ρόλοι πατεράδων και γενικότερα προσώπων που φορούν τριμμένο μανδύα. Ο πρώτος είναι έμπορος, γιατί η Βενετία τα παλιά χρόνια ήταν η πιο πλούσια και πιο εμπορικά ακμαία πόλη της Ιταλίας. Ο δεύτερος γέρος, που ονομάζεται Ντοτόρε, ανήκει στο σινάφι των δικηγόρων, έτσι ώστε να υπάρχει η δυνατότητα αντιπαράθεσης ανάμεσα σε ένα μορφωμένο άνθρωπο και έναν έμπορο· ως τόπος καταγωγής του επιλέχθηκε η Μπολόνια, γιατί στην πόλη αυτή υπήρχε ένα πανεπιστήμιο.

Ο Μπριγκέλα και ο Αρλεκίνος, που ονομάζονται στην Ιταλία οι δύο Ζάνι, προέρχονται από το Μπέργκαμο, επειδή, όντας ο πρώτος ένα πολύ ξύπνιο παλικάρι και ο άλλος ένας ανόητος γελωτοποιός, συνιστούν δυο ακραίες περιπτώσεις που μπορούμε να απαντήσουμε μόνο ανάμεσα στα κατώτερα στρώματα αυτής

παρουσιάσεις

της περιοχής της χώρας μας.

Η μάσκα που φορούν αυτά τα πρόσωπα της κομέντια είναι πάντα επιζήμια για τη δράση του ηθοποιού, είτε πρόκειται για χαρά είτε για λύπη· είτε είναι ερωτευμένος, είτε σε κακή ή σε καλή διάθεση, τα χαρακτηριστικά του παραμένουν αναλλοίωτα· και όσο κι αν χειρονομεί ή παραλλάζει τον τόνο της φωνής του, δε μπορεί ποτέ να εκφράσει με το πρόσωπό του, που είναι ο καθρέφτης της καρδιάς, τα διαφορετικά πάθη που ταράζουν τα σωθικά του. Οι μάσκες των Ελλήνων και των Ρωμαίων αποτελούσαν ένα είδος ηχείων, που είχαν επινοηθεί με σκοπό να διαχέουν τον ήχο σε ολόκληρη την αχανή έκταση των αμφιθεάτρων τους. Το πάθος και το αίσθημα δεν είχαν, εκείνη την εποχή, φτάσει στο βαθμό της εκλέπτυνσης που σήμερα μας είναι απαραίτητος. Ο ηθοποιός πρέπει στις μέρες μας να έχει ψυχή· και η ψυχή κάτω από μια μάσκα είναι όπως η

φωτιά κάτω απ' τις στάχτες. Αυτοί υπήρξαν οι λόγοι που με παρακίνησαν να καταπιαστώ με την αναμόρφωση του ιταλικού θεάτρου και να αντικαταστήσω τις φάρσες με κωμωδίες.

Αλλά οι αποδοκιμασίες γίνονταν όλο και πιο έντονες· με αγανάκτησαν και οι δυο παρατάξεις και βάλθηκα να ικανοποιήσω και τις δυο· έστειρα να σκαρώνω κάποια έργα που ήταν σκέτοι καμβάδες της κομέντια, χωρίς να πάψω να γράφω κωμωδίες χαρακτήρων. Στα πρώτα χρησιμοποίησα τις μάσκες, ενώ στα άλλα καλλιέργησα μια πιο ευγενική και λεπτοδουλεμένη κωμική αίσθηση· με το χρόνο και την υπομονή πέτυχα να συμβιβάσω τις αντιθέσεις· και είχα την ικανοποίηση τελικά να νιώσω πως διαθέτω το δικαίωμα να ακολουθήσω το δικό μου γούστο, το οποίο, σε λίγα χρόνια, έγινε γενικά αποδεκτό και επικράτησε στην Ιταλία.

Ντοτόνε· από τη συλλογή «Μάσκες και μπουφόνοι» του M. Sand· Βενετία, Casa di Goldoni

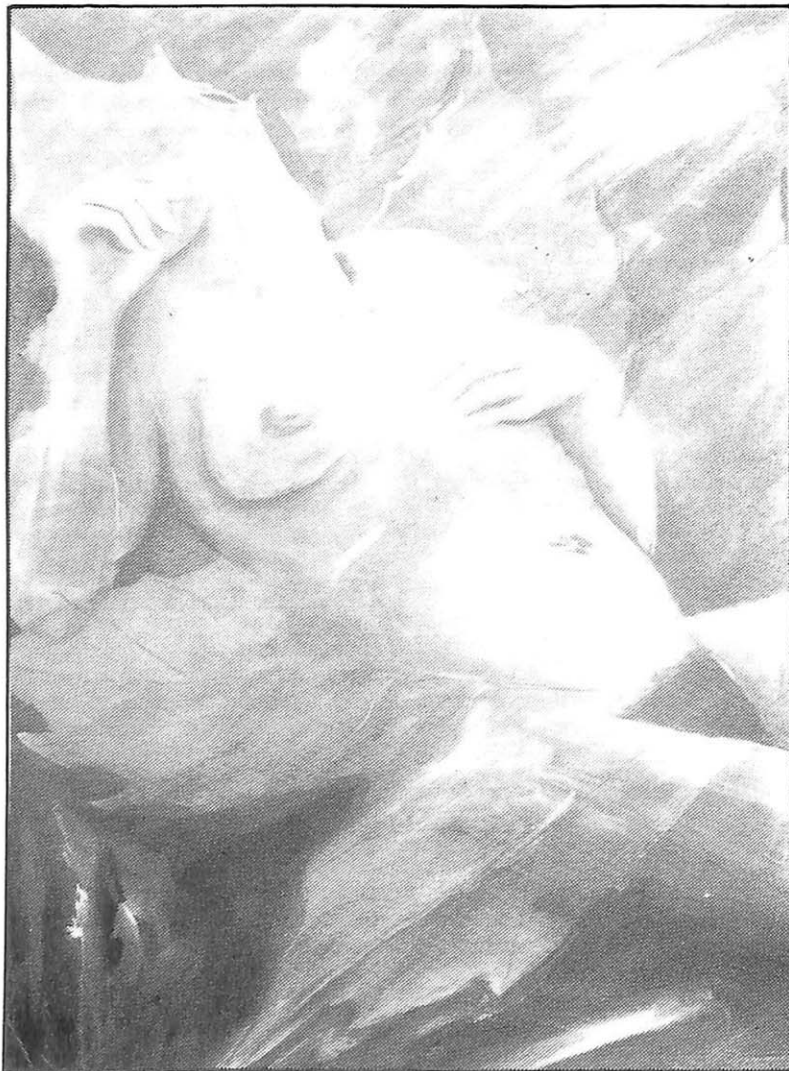
Πανταλόνε· από τη συλλογή «Αμφιέσεις βενετσιάνικες όλων σχεδόν των περιόδων, που περισυνέλεξε και ζωγράφησε το 18ο αιώνα ο Γκ. Γκρέομπροχ»· Βενετία, Μουσείο Κορέο

παρουσιάσεις

Ο ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΚΑΙ Η ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ

Εξάρχος Δημήτρης. Σκηνοθέτης

Ο Αντώνης Στεφανόπουλος είναι ένας σύγχρονος καλλιτέχνης που ζει και εργάζεται στη Βέροια. Ανήκει στις περιπτώσεις δημιουργών, των οποίων οι πρώτοι τους προσανατολισμοί στη ζωή, τους έστρεψαν αρχικά σε άλλους ορίζοντες και η καλλιτεχνική τους έκφραση απέτέλεσε μια μεταγενέστερη ανακάλυψη,

που όμως τελικά, τους κέρδισε για πάντα. Έτσι και ο Στεφανόπουλος, είχε αλλού στραμμένα τα μάτια και την προσοχή του, σε άλλες, πιο καθημερινές και ίσως πιο επιτακτικές ανάγκες της ζωής, μέχρι που βρέθηκε αθώος και

συναπαρμένος σε ένα από τα πλατιά σταυροδρόμια όπου η ζωή συναντά - και καθοριστικά εναγκαλίζει - την Τέχνη. Μαγεύτηκε από τη ζωγραφική, όχι φυσικά σαν χρώμα, τελλάρο και απεικόνιση θέματος, αλλά σαν μια δραστική δυνατότητα έκφρασης, ίσως τη μοναδική εκφραστική δυνατότητα της ψυχής, της φαντασίας και του κόσμου.

Έτσι, πριν από δεκαπέντε περίπου χρόνια, ξεκίνησε η ενασχόληση του Στεφανόπουλου με τη ζωγραφική και άρχισε το συναρπαστικό ταξίδι του τον κόσμο των σχημάτων, των σχεδίων, των χρωμάτων. Χωρίς καμιά βιασύνη, χωρίς την ανάγκη επίδειξης ή εκμετάλλευσης του έμφυτου ταλέντου του, ο ζωγράφος ξεκίνησε τις δοκιμές του, από σπουδή σε άσκηση και από άσκηση σε σπουδή, δοκιμάζοντας τις δυνατότητες στην τέχνη του, τους περιορισμούς των υλικών του, την έκταση της γκάμας και της τεχνολογίας του. Δοκίμασε τα περισσότερα υλικά, ζωγράφησε πάνω στις περισσότερες επιφάνειες και άφησε πίσω του, με σεμνότητα, το στάδιο όπου η ζωγραφική αποτελεί χόμπυ και πέρασε στο στάδιο όπου η τέχνη, γίνεται αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής του καλλιτέχνη και στη συνέχεια τρόπος, έκφρασης και στάση ζωής.

Ο ίδιος ο ζωγράφος αναγνωρίζει τη συνήθειά του να δημιουργεί σε **“κύκλους”**.

Οχι τόσο θεματικούς αλλά περισσότερο εκφραστικούς. Οι πρώτοι αυτοί **“κύκλοι”** των έργων του, ήταν γεμάτοι βία και ένταση. Εμπειρείχαν μια αγριάδα και μια επιθετικότητα στο χειρισμό του θέματος, τέτοια που συχνά ξάφνιαζε ή προκαλούσε. Οι πίνακες των πρώτων χρόνων του Στεφανόπουλου μοιάζουν σαν να κουβαλούν την

έκρηξη μετά από την πολύχρονη σιωπή, σαν μια κραυγή διαμαρτυρίας για την αθέλπη και μακροχρόνια φήμωση του καλλιτέχνη. Το γυμνασίο γυμνό σώμα, προσφιλέστερο θέμα του καλλιτέχνη ακόμη και σήμερα, μοιάζει στις πρώ-

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

τες δουλειές του ζωγράφου σαν να επιτίθεται στον ανυπεράσπιστο θεατή, σαν να εφορμά, όχι προκαλώντας τον, αλλά υποβιβάζοντάς τον στο ρόλο του άδολου εραστή, ίσως και του ανήμπορου ηδονοβλεψία που στέκεται εκεί, εμπρός του, μαγνητισμένος και καταδικασμένος να ανακαλύπτει τις μύχιες πτυχές του γυναικείου σώματος. Οι προσωπογραφίες του το ίδιο. Δεν θα μας παρασύρουν ποτέ για τη μοναδική τους ομορφιά, αλλά θα μας καθηλώσουν για την αυτοπεποίθηση που εκπέμπουν, διεκδικώντας τον ζωτικό ανθρώπινο χώρο στην αναγνώριση, που ξέρουν a priori, ότι τους αναλογεί. Ακόμη και οι μάσκες, ένα θέμα που εξάντλησε ο ζωγράφος στην πρώτη δημιουργική του περίοδο, μοιάζουν γεμάτες από μια γλυκειά κι επικίνδυνη απειλή, έτοιμες να μεταμορφωθούν αμέσως σε αντίστοιχα ενδύματα της Μήδειας και να μετατρέψουν πάραυτα αυτούς που θα υποκύψουν στον πειρασμό να τις δοκιμάσουν, σε ατυχείς Γλαύκες.

Με το πέρασμα του χρόνου και με την μεταλλαγή **“των κύκλων”** του ο Στεφανόπουλος προχώρησε πιο πέρα. Μεταλλάχτηκε κι αυτός. Η οπτική του άλλαξε και η ματιά του πια, μεταφέρει τις εντυπώσεις που έχουν καταγραφεί πρώτα από τις αισθήσεις του. Έτσι η απεικόνιση των θεμάτων του Στεφανόπουλου βγαίνει μέσα από τη δίνη της ψυχής του, περνά από τον παθιασμένο νου του και **“καταγράφεται”**, σαν αίσθηση κατ' αρχάς, μέσα από τη βίαιη κίνηση του χρωστήρα του. Ακόμα και οι πίνακές του που αντλούν θέματα από τη φύση, έχουν μια άχλη και μια μουντάδα που κάνει πασιφανές στο θεατή την ιδιαιτερότητα του καλλιτέχνη να αναζητεί **“ζωντανά”** θέματα, αλλά μέσα από ιδιόμορφες συνθήκες, έστω και καιρικές. Το ερέθισμά του δεν προέρχεται μέσα από **“φυσιολογικές”** καταστάσεις, αλλά μέσα από ακραίες, ακόμα και ειδικές συνθήκες. Η ψυχή του μετατρέπεται σε έναν ευαίσθητο δέκτη, ένα δέκτη που προσμίγει την εικόνα με την εντύπωση και προβάλλει το τελικό απόσταγμα στο τελλάρο. Τόσο με τα θέματα που προέχονται από τη φύση, όσο και με το πάντα προσφιλές του θέμα του γυναικείου γυμνού, ο Στεφανόπουλος μοιάζει πια να χειρίζεται το μάτι του σαν φωτογραφικό φακό, ένα φακό που ανοιγόκλεισε χορτασμένα και βίαια και πρόλαβε να κατα-

γράψει περισσότερο την πρώτη εντύπωση και την πρωτογενή αίσθηση του θέματός του, παρά πρόλαβε και πέρασε σε λεπτομερειακή περιγραφή του. Έτσι και οι πίνακές του κουβα-

λούν αυτή την εντύπωση, αυτήν την επιθυμία του ζωγράφου, που εκφράζεται συχνά με αδρές πινελιές και ζωντανά χρώματα. Αλλοτε πάλι ο χειρισμός στην απεικόνιση του θέματος είναι αχνός, συχνά ρομαντικός, ήπιος και ήρεμος. Αυτή η εναλλαγή του καλλιτέχνη μεταξύ των δύο τρόπων έκφρασης μοιάζει σαν να προσπαθεί να ισορροπήσει τις παρορμήσεις και τις ανθρώπινες επιθυμίες του, σαν να ενδίδει στις προκλήσεις και αυτόματα να τις αποδιώχνει, σα να τις δοκιμάζει απορρίπτοντάς τις, ενώ σε φάσεις της ζωής του τις αποδέχεται με την ανθρώπινη έκσταση της μονδικότητας. Ίσως γι' αυτό, ο Αντώνης Στεφανόπουλος είναι ένας σύγχρονος καλλιτέχνης, ένας δημιουργός που εκφράζει όλους μας που ισορροπούμε επικίνδυνα καθώς προσεγγίζουμε τον εικοστό πρώτο αιώνα.

ελεύθερο ανοιχτό πανεπιστήμιο

ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΑΝΟΙΧΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Τυφοξύλου Ευθαλία. Φιλόλογος. Υπεύθυνη του Ελεύθερου Ανοικτού Πανεπιστημίου

Το Ελεύθερο Ανοιχτό Πανεπιστήμιο είναι ένα νεοσύστατο τμήμα της Δημοτικής Επιχείρησης Πολιτισμού. Λειτουργεί εδώ και δύο εκπαιδευτικές περιόδους δηλαδή την περίοδο '92-93 και '93-94. Λειτουργεί δύο φορές την εβδομάδα με κύκλους μαθημάτων.

Τί είναι όμως ακριβώς και ποιοι οι στόχοι αυτού του τμήματος;

Ως ιδέα ανάγει τη γέννησή της στα Λαϊκά Πανεπιστήμια που γεννήθηκαν και γνώρισαν μεγάλη άνθηση στη δεκαετία του '70 αμέσως μετά τη μεταπολίτευση. Τότε που όλος ο κόσμος διψασμένος για μάθηση έτρεχε να πάρει όσες γνώσεις του είχε στερήσει η επτάχρονη δικτατορία. Τότε που όλες οι αισθήσεις ήταν ανοιχτές για να προσλάβουν ό,τι ήταν πριν κρυμμένο. Κι έτσι η έννοια "**Λαϊκό Πανεπιστήμιο**" βίωνε τότε την πραγματική της σημασία.

Τα Λαϊκά Πανεπιστήμια σ' όλες τις πόλεις της Ελλάδας γνώρισαν μεγάλη άνθηση. Τα μαθήματα βέβαια γίνονταν στον τύπο των ανοιχτών διαλέξεων. Πολλοί αυτοί που ήθελαν να μάθουν. Πολλοί κι εκείνοι που επιθυμούσαν να διδάξουν. Και οι διαλέξεις εκείνες κρατούσαν ώρες. Γιατί κι εκείνοι που τις πραγματωναν ένοιωθαν πως είχαν πολλά να πουν και εκείνοι που τις παρακολουθούσαν πολλές ερωτήσεις να διατυπώσουν.

Τα χρόνια όμως πέρασαν. Οι κρυφές πληροφορίες οι "απαγορευμένες" βγήκαν όλες στο φως. Ή έτσι τουλάχιστον πιστέψαμε. Και σιγά - σιγά ένας θεσμός που φαινόταν ότι δεν θα σταματούσε ποτέ άρχισε να φθίνει ώσπου στο τέλος της δεκαετίας του '80 έσβησε σχεδόν εντελώς.

Ο καθένας πια πίστεψε ότι ήξερε όσα ήθελε να μάθει και επαναπαύτηκε. Το δέλεαρ του εύκολου κέρδους τράβηξε τους περισσότερους και τους απορρόφησε. Η τηλεόραση, με την εύκολη και ατεκμηρίωτη ίσως πληροφορία αλλά εφαρμόζοντας τον τρόπο του εύπειπτου, μας έπεισε ότι την πηγή πληροφοριών και κουλτούρας την είχαμε στο σπίτι μας. Γιατί άραγε να την ψάχνουμε αλλού; Επαναπαυτήκαμε λοιπόν στον τρόπο της πληροφορίας μέσω της τηλεόρασης χωρίς να αντιλαμβανόμαστε πόσο πολύ μπλοκάριζε τις αισθήσεις και

το πνεύμα μας. Πόσο μας έκανε να μην έχουμε πια κριτική σκέψη.

Κι όταν πιστέψαμε πως τα είχαμε όλα άρχισε να διαφαίνεται ότι κάτι μας λείπει. Όχι υλικό. Κάτι άλλο που είχε σχέση με όσα συνέβαιναν γύρω μας κι εμείς, έπρεπε να τα ακολουθήσουμε.

Σ' αυτή την ανάγκη ήρθε να δώσει μια διέξοδο το Ανοιχτό Πανεπιστήμιο. Στην ανάγκη να ακουμπήσουμε σε κάποιες σταθερές. Σε αξίες, διαχρονικές και αναλौώτες που θα πρέπει και να τις βιώνουμε αλλά και να εκπαιδευόμαστε μ' αυτές. Γι' αυτό ακολουθήθηκε ένα πρόγραμμα με κύκλους μαθημάτων και όχι με διαλέξεις για ανοιχτό κοινό.

Οι κύκλοι των μαθημάτων επιλέχθηκαν με βάση την ανθρωπιστική γνώση που είναι κοινωνική ανάγκη αλλά, και με την διάθεση, να αγγιχθούν και σύγχρονοι προβληματισμοί. Έτσι, επιλέχθηκαν κύκλοι μαθημάτων που αφορούσαν τη σύγχρονη ελληνική πεζογραφία και ποίηση. Κύκλος με μαθήματα σύγχρονης τέχνης, με έμφαση τη ζωγραφική, και φυσικά κύκλος μαθημάτων σχετικών με την ελληνική γλώσσα και τη διαχρονικότητά της.

Η προσπάθεια απέδωσε και απέδειξε πως υπάρχουν πολλοί άνθρωποι που ανησυχούν και δεν διαθέτουν εύκολα τον εαυτό τους στο εύκολο και το εύπειπτο κέρδος της τηλεόρασης και του καφενείου.

Και το εντυπωσιακό είναι πως στο ελεύθερο Ανοιχτό Πανεπιστήμιο συμμετείχαν άνθρωποι που και άποψη και γνώσεις είχαν. Ό,τι τους συγκέντρωνε εκεί ήταν η ανησυχία τους για το καλύτερο.

Όλοι μας γνωρίζουμε πως όσα και να μάθουμε ποτέ δε θα τα ξέρουμε όλα. Η τεράστια εξειδίκευση στον τομέα της γνώσης όμως μας έχει απομακρύνει από κάποιες συνολικές και αδιαμφισβήτητες αξίες. Γι' αυτό και το τμήμα προχώρησε με συζητήσεις πάνω στα θέματα εισήγησης κι ο καθένας ανακάλυπτε πτυχές μέσα του που δεν τις είχε πριν προσέξει. Τόσο οι συμμετέχοντες όσο και οι εισηγητές των μαθημάτων των κύκλων.

Το **Ελεύθερο Ανοιχτό Πανεπιστήμιο** θα συνεχίσει να υφίσταται με καινούργιους κύκλους μαθημάτων την επόμενη εκπαιδευτική περίοδο

ελεύθερο ανοιχτό πανεπιστήμιο

'94-95. Απευθύνεται περισσότερο σε ενήλικες χωρίς να αποκλείει και νεαρότερες ηλικίες.

Αυτό που φιλοδοξούμε είναι να γίνει το Ανοιχτό Πανεπιστήμιο η σταθερή εστία όλων των ανθρώπων που έχουν κατανοήσει ότι η γνώση δεν είναι αντικείμενο μόνο των σχολικών ή των φοιτητικών μας χρόνων. Η γνώση είναι κάτι που δε σταματά ποτέ και δεν έχει ηλικία. Το να ψάχνεις πώς να σκέφτεσαι είναι κάτι που αφορά όλους μας. Εξάλλου οι διδασκόμενοι έχουν διαπιστώσει πως στο Ελεύθερο Ανοιχτό Πανεπιστήμιο δεν έρχονται μόνο για να ευρύνουν τις ανθρωπιστικές τους γνώσεις αλλά και για να προσφέρουν την ανησυχία τους, την άποψή τους, το κριτήριό τους. Η ανοιχτή επικοινωνία μεταξύ διδασκόντων και διδασκομένων οδηγεί σε επιλογές καινούργιες και αποτελεί το κριτήριο των κοινωνικών θεμάτων που απασχολούν και θα απασχολήσουν στο μέλλον το τμήμα του Ανοιχτού Πανεπιστημίου.

Το θετικό είναι ότι, με τη λειτουργία του, το

Ανοιχτό Πανεπιστήμιο αποκάλυψε ακόμη μια φορά ότι η δυνατότητα επιλογής κάνει τον άνθρωπο να ψάχνει για το καλύτερο. Και τέλος φάνηκε, με τη μέχρι τώρα λειτουργία του, ότι πέτυχε τον πρώτο απ' τους στόχους που έχει θέσει και που ήταν να μεγαλώνει όσο το δυνατόν ο κύκλος των ανθρώπων που οι ανησυχίες τους δε σταματάν στην κάλυψη των καθημερινών βιοτικών τους αναγκών. Διαφαίνεται η ελπίδα ότι ο θεσμός θα παγιωθεί αφού η λειτουργία του δεν οφείλεται πια σε μακροχρόνια στέρηση αλλά στην επιλογή απ' τους διδασκόμενους του τί θέλουν να μάθουν.

Το Ελεύθερο Ανοιχτό Πανεπιστήμιο ως διάδοχος κατάσταση του άλλοτε Λαϊκού Πανεπιστημίου θα φιλοδοξεί πάντα να προσφέρει εκείνο το μεγάλο ερωτηματικό που θα οδηγεί την ανθρώπινη σκέψη σε διαρκή λειτουργία. Αυτός εξάλλου είναι και ο υψηλός του στόχος: **τη διαρκή ενάργεια και όχι την επανάπαυση της αδράνειας.**

Max Ernst, Ο Ελέφας Κελεβής. 1921, Λονδίνο, Συλ. Penrose.

ελεύθερο ανοιχτό πανεπιστήμιο

Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Ρουσάκης Νίκος. Φιλόλογος-Γλωσσολόγος

Α ζητούσαν την άποψή μου για το θεσμό αυτό - γιατί περί θεσμού πρόκειται - με ευκολία θα τον χαρακτήριζα ως την ουσιαστικότερη προσπάθεια να γίνει η παιδεία προσιτή σε όλους. Η ειδική επιστημονική γνώση μπορεί και πρέπει να μεταδοθεί σε ανθρώπους κάθε ηλικίας, οι οποίοι δεν είχαν την ευκαιρία να τη γνωρίσουν. Η φιλοσοφία, η Λογοτεχνία, το Αρχαίο ελληνικό θέατρο, η Τέχνη, η Γλωσσολογία, η Αρχαιογνωσία δεν πρέπει να αποτελούν προνόμιο λίγων. Η χώρα μας εξάλλου παράγει μαζικά άνεργους πτυχιούχους που όχι μόνο δε μεταδίδουν τις γνώσεις τους σε άλλους αλλά και οι ίδιοι έχουν απωλέσει το μεγαλύτερο ποσοστό από αυτές. Ετσι λοιπόν η Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών της Βέροιας ξεκίνησε μια προσπάθεια να προσφέρει στο φιλομαθές κοινό της πόλης μας την παιδεία εκείνη που ήταν προνόμιο των "μορφωμένων".

Εγιναν εισηγήσεις για τη "γλώσσα και τη μουσική της Ελλάδος από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα". Εξετάσαμε, όσο αναλυτικά γίνεται στο σύντομο χρονικό διάστημα, τη σημασία της γλώσσας και της μουσικής για τον άνθρωπο, με ιδιαίτερη έμφαση στο δημοτικό τραγούδι, που τόσο παρεξηγημένο και παραπεταμένο είναι. Η εξέταση της γλώσσας ως κώδικα ορισμένης μορφής και φορέα μηνυμάτων στο ελληνικό τραγούδι αποκάλυψε πλευρές άγνωστες ή τουλάχιστον παρουσίασε τις γνωστές με άλλη όψη. Οι σκοποί μας δεν έμειναν κρυφοί, αντίθετα αποκαλύφθηκαν αμέσως. Κύριες επιδιώξεις μας ήταν:

- να παρουσιάσουμε τη γλώσσα στη διαχρονική της θεώρηση και τη λειτουργικότητά της μέσα από τις σημαντικότερες ίσως κοινωνικές ανάγκες του ανθρώπου, το τραγούδι και τη μουσική,

- να θυμίσουμε όλα εκείνα που λησμονήθηκαν για χάρη του τεχνολογικού πολιτισμού μας, του εμπορίου και της φτήνειας.

Το αποτέλεσμα: ρομαντικές συζητήσεις αλλά με ικανότατους και με αντίληψη ακροατές. Τις πταίει ή τις πτύει; Ίσως δε γνωστοποιήθηκε στο "ευρύ κοινό" ή το "ευρύ κοινό" κοιμάται τον ύπνο του δικαίου ή αρέσκεται σε

άλλου είδους πνευματική "τροφή".

Ο δεύτερος και τρίτος κύκλος εντάχθηκαν στην προσπάθειά μας να διδάξουμε εκλαϊκευμένα την επιστήμη της γλωσσολογίας και να καταδείξουμε τα προβλήματα της ελληνικής γλώσσας στο χθες και στο σήμερα. Κύριοι σκοποί:

- να παρουσιάσουμε την αδιάσπαστη συνέχεια της γλώσσας μας από την αρχαιότητα ως το παρόν,

- να απομυθοποιήσουμε τη λεγόμενη γλωσσική πε-νία της νεολαίας,

- να παρουσιάσουμε την ελληνική γλώσσα ως το ζωντανό κύτταρο της κοινωνίας και της παιδείας μας που συμπάσχει,

- να δείξουμε ότι η γλώσσα δεν είναι ψυχροί και απαράβατοι κανόνες με αισθητική καλολογία αλλά κοινωνική ενδοσυνεννόηση. Αρχές μας: **"Μιλήστε όπως γνωρίζετε να μιλάτε. Μην επιδιώκετε τη δάνεια καλαίσθητη γλώσσα, γιατί ο επιτηδευμένος λόγος δεν περιέχει την ουσία, αν δεν είναι κτήμα μας. Το ιδιόλεκτο είναι μοναδικό, όπως μοναδικός είναι και ο καθένας από εμάς".**

Το αποτέλεσμα: καλοί συζητητές, που πιστεύουμε ότι απεκόμισαν αρκετές ενδιαφέρουσες απόψεις.

Ο επίλογος δεν θέλω να είναι ούτε τραγικός ούτε δημηγορικός, θέλω όμως να είναι παραινετικός προς αυτούς που έχουν την αξίωση να μάθουν, ανεξάρτητα από την ηλικία: αγκαλιάστε προσπάθειες σαν αυτή της Στέγης Γραμμάτων και της ομάδας μας. Θα μάθετε όχι από εμάς αλλά από τον εαυτό σας.

Δε φιλοδοξούμε να πετύχουμε το εκπαιδευτικό θαύμα - αυτό το "φροντίζουν" οι "υπεύθυνοι", καλή τους ώρα - εμείς επιθυμούμε να τονώσουμε, στο μέτρο των δυνατοτήτων μας, την πνευματική κίνηση αυτής της πόλης, που ασφυκτιά από κέντρα νυκτερινής διασκέδασης αλλά που πνευματικά ο κόσμος της κοιμάται νωρίς.

ΑΣ ΜΗΝ ΑΠΩΛΕΣΟΥΜΕ ΑΛΛΑ ΑΣ ΑΔΡΑΞΟΥΜΕ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ.

Για άλλη μια φορά θα ευχαριστήσω για την υπομονή και την ανοχή σας να προσέξετε τις απόψεις μου.

ελεύθερο ανοιχτό πανεπιστήμιο

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΜΟΡΦΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΟΝΤΕΡΝΑΣ ΤΕΧΝΗΣ

Λάμπρη Χαρά. Φιλόλογος

"Εισαγωγή στην ιστορία της Μοντέρνας Τέχνης" ήταν ο τίτλος μιας σειράς μαθημάτων που πραγματοποιήθηκαν στα πλαίσια του **"Ελεύθερου Ανοικτού Πανεπιστημίου του Δήμου Βέροιας"** τα δύο τελευταία χρόνια.

Η ιστορία της τέχνης, όπως κάθε άλλη ιστορία, οφείλει τη συνοχή της στην αυθαίρετη εκλογή μιας αρχής, αν κι αυτό που ονομάζουμε **"αρχή"** δεν είναι ίσως τίποτε άλλο από την επίσημη ονομασία που δίνουμε σε μια απλή σύμβαση. Εξετάσαμε λοιπόν τα κινήματα του **Ιμπρεσιονισμού, τους Πατέρες της Μοντέρνας Τέχνης: Σεζαν, Βαν Γκόγκ, Γκωγκέν, του Ντανταϊσμού, Κυβισμού, Φουτουρισμού, Εξπρεσιονισμού, Μεταφυσικής Ζωγραφικής, Σουρεαλισμού, Αφηρημένης Τέχνης** με έμφαση στη ζωγραφική. Υιοθετήσαμε μια χρονική ακολουθία έχοντας όμως συνείδηση πως πρόκειται για μια αυθαίρετη απλοποίηση, που συνεπάγεται επαναλήψεις, αντιφάσεις και ασάφεια σε προβλήματα αξιολόγησης.

Η επιλογή του συγκεκριμένου κύκλου μαθημάτων καθορίστηκε από ορισμένους παράγοντες: **1. Την έλλειψη αισθητικής αγωγής στις βαθμίδες εκπαίδευσης 2. Το δύσβατο της Μοντέρνας Τέχνης 3. Η αναγκαιότητα της Τέχνης στην καθημερινή ζωή.**

Προσπαθήσαμε λοιπόν, στα πλαίσια των μαθημάτων, να προσεγγίσουμε ζητήματα αισθητικής και να απαντήσουμε σε ερωτήματα που είναι αναγκαιότητα για την κατανόηση της μοντέρνας τέχνης.

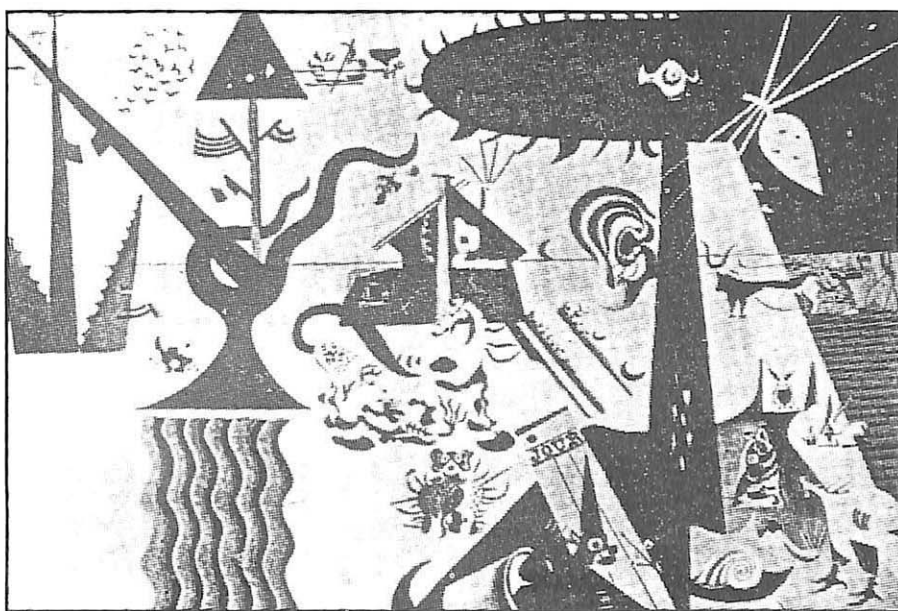
Τί είναι αισθητική; Τί είναι Τέχνη;

Πώς συνδέεται η αισθητική με την Τέχνη;

Η Τέχνη κατά τη γνώμη του **Αριστοτέλη** δεν έχει ανεξάρτητο κύρος. Συνδέεται με την ηθική ζωή των ανθρώπων και είναι υποταγμένη στα προβλήματα **"τελειοποίηση στην αρετή"**. Τα έργα τέχνης εξευγενίζουν τον άν-

θρωπο, γιατί με μέσο τον εξαγνισμό (**"κάθαρση"**) της ψυχής τον ελευθερώνουν από τα αρνητικά πάθη.

Σήμερα απαντώντας συνοπτικά στα ερωτήματα, θα λέγαμε ότι η αισθητική μελετάει τις αισθητικές σχέσεις του ανθρώπου με την πραγματικότητα, γενικά, και την ανώτερη μορφή τους, την Τέχνη, ειδικά. Η τέχνη είναι μορφή κοινωνικής συνείδησης και ανάπτυξης

Miró, Καλλιεργημένο Χωράφι. 1923-4, Συλ. A. Clifford

αισθητικών σχέσεων του ανθρώπου προς την πραγματικότητα.

Ποια είναι αλήθεια η διαφορά ανάμεσα σ' ένα έργο τέχνης που έφτιαξε ζωγράφος της σειράς και σ' ένα άλλο που φιλοτέχνησε διάσημος τεχνίτης;

Η συγκινησιακή επίδραση του έργου έχει άμεση σχέση με την ικανότητα του ζωγράφου να φιλοτεχνεί κάθε ξεχωριστή μορφή έτσι, που, μέσα στο πλαίσιο του καλλιτεχνικού οργανισμού, να εκφράζει μια κάποια πλευρά από τον πνευματικό κόσμο του ανθρώπου. Με τα έργα τέχνης επιλύονται αισθητικά τα ηθικά προβλήματα, ο καλλιτέχνης προσπαθεί όχι μοναχά να αναδημιουργήσει τη ζωή αλλά να αφηγηθεί πώς είναι η ζωή.

Τί είναι ωραίο; Είναι διαχρονική έννοια;

Αλήθεια, πόσο διαφορετικές είναι οι ερμη-

ελεύθερο ανοιχτό πανεπιστήμιο

νείες για τη φύση της ομορφιάς στις διάφορες εποχές. Η λυρική αίσθηση για το αιώνιο *Είναι* της φύσης στην κινέζικη μεσαιωνική τέχνη, δεν μοιάζει καθόλου με τη χαρούμενη ερευνητική μελέτη της φύσης στην τέχνη της Ευρωπαϊκής Αναγέννησης.

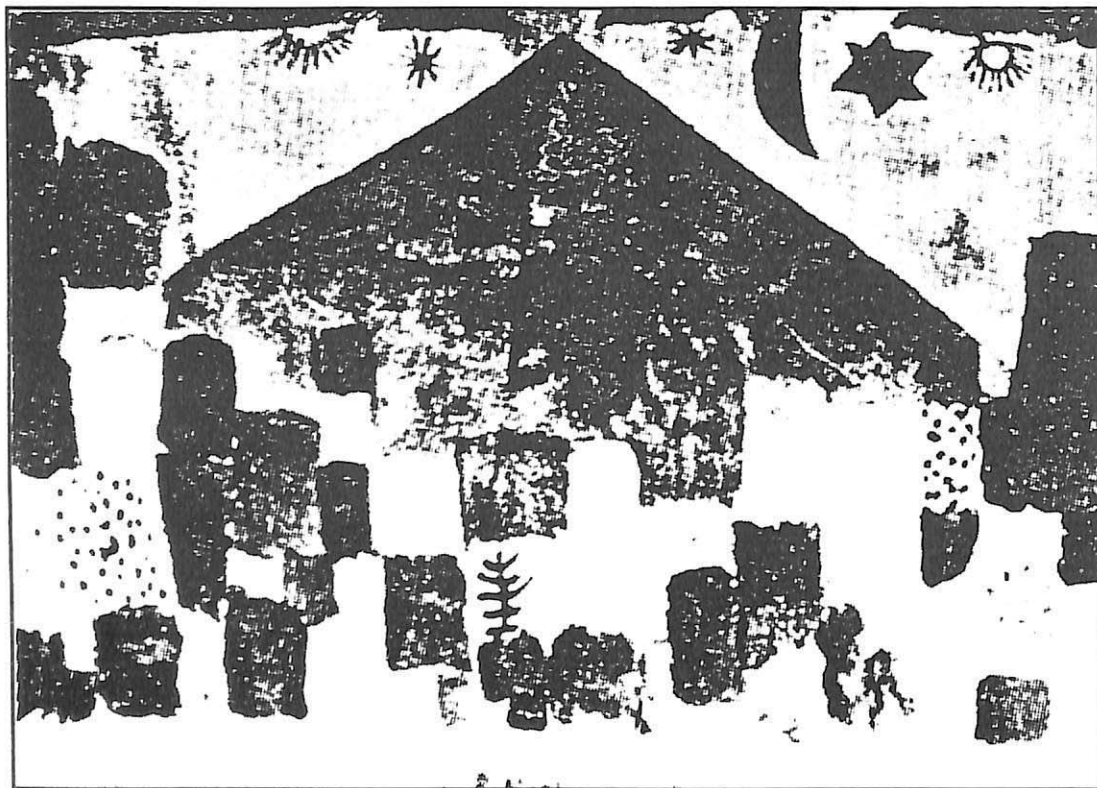
Πολυποίκιλες αντιλήψεις σχετικά με το ωραίο διαμορφώθηκαν στην ιστορική πορεία. Πηγή τους έχουν την ίδια την πραγματικότητα και κοντά σ' αυτήν και την ανθρώπινη κοινωνία. Το ωραίο στην τέχνη δεν είναι ρεαλιστική

χρόνια μελέτη των δεδομένων αρχίζουμε να διακρίνουμε τι ήταν ουσιαστικό και τι σημαντικό. Να καταλαβαίνουμε γιατί τα πράγματα έγιναν όπως έγιναν και να γράφουμε ιστορία αντί για άρθρα στις εφημερίδες" R.G. Collingwood (*"Speculum mentis"*).

Για να κατορθώσουμε να προσεγγίσουμε απαντήσεις στα δύσκολα αυτά ερωτήματα, ο κύκλος μαθημάτων στηρίχτηκε κατά κύριο λόγο στην οπτική διαδικασία παρουσίασης διαφανειών αντιπροσωπευτικών έργων της σύγχρονης τέχνης.

Πώς προσεγγίζουμε την ερμηνεία ενός πίνακα μοντέρνας Τέχνης;

Το περιεχόμενο ενός έργου τέχνης δεν καθορίζεται από **Τ** *Ι* αλλά από το **π** *ώ* **ς** παριστάνεται. Με ποιο τρόπο ο καλλιτέχνης, συνειδητά ή ασυνειδητά, εκφράζει τις κοινωνικές τάσεις της εποχής και ποιά μορφή δίνει στο υλικό. Η ερμηνεία του

Klee, Niesen. 1915, Βέρνη, Συλ. Rupp

αντιγραφή της φύσης, είναι δημιουργική ανάπλαση, αντικαθρέφτισμα του ωραίου που υπάρχει στη φύση και στην κοινωνική ζωή. **“Η τέχνη δεν αντιγράφει τη φύση την εκφράζει. Και ‘συ δεν είσαι ταπεινός αντιγραφέας”** Μπαλζάκ (*“Το άγνωστο αριστούργημα”*).

Τί είναι ιστορία της Μοντέρνας Τέχνης;

“Η ισορροπία της αισθητικής ζωής είναι, σε μικρότερη κλίμακα, πάντα ασταθής. Η σύγχρονη τέχνη οδηγεί σε αμηχανία το συγγραφέα όχι μόνο γιατί αυτός γνωρίζει πάρα πολλά, αλλά και γιατί όσα γνωρίζει δύσκολα απομειώνονται. Είναι πολύ ασύνδετα, πολύ σκόρπια. Μόνο μετά από προσεκτική και μακρο-

“περιεχομένου” ενός πίνακα είναι συχνά δύσκολο επιχείρημα που δεν αποκλείει αντιφατικά αποτελέσματα.

Σε κάθε περίπτωση η πρώτη ερώτηση που γινόταν ήταν **Τ** *Ι* θέλει να πει ο καλλιτέχνης. Αλλά κι αν δινόταν απάντηση σ' αυτό από συγκεκριμένα κείμενα του δημιουργού (που σπάνια συμβαίνει) τίθονταν αμέσως η δεύτερη ερώτηση: **Γ** *ια* **τί** θέλει να πει αυτό;

Η σύγχρονη τέχνη προσπαθεί με νέες φόρμες να εκφράσει την αντίφαση της σύγχρονης ζωής. Την αντίφαση ανάμεσα στα αποτελέσματα των σύγχρονων φυσικών επιστημών και τη καθυστερημένη κοινωνική συνείδηση που τρέφει το αίσθημα της αλλοτρίωσης. Η διαφο-

ελεύθερο ανοιχτό πανεπιστήμιο

ρά ανάμεσα στα τεχνητά επιτεύγματα και την κοινωνική συνείδηση είναι πραγματικά ανησυχητική. Η ολότητα αυτή της αλλοτρίωσης επηρέασε και επηρεάζει την τέχνη του 20ου αιώνα.

Στο συγκεκριμένο κύκλο μαθημάτων στην ανάλυση κάθε έργου τέχνης, κάθε ρεύματος ή περιόδου τέχνης, προσέξαμε να μη χρησιμοποιήσουμε προσχηματισμένες γνώμες. Όταν όμως επισκοπούμε τη γενική εξέλιξη στις γενικές της γραμμές, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε καθόλου ότι, σε τελική ανάλυση, οι οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές είναι αυτές από τις οποίες προέρχονται οι αλλαγές του περιεχομένου και της μορφής στην τέχνη. Σε τελευταία ανάλυση **το νέο περιεχόμενο είναι αυτό που καθορίζει τη νέα μορφή.**

Και η νέα μορφή είναι το δύσβατο στη μοντέρνα τέχνη. Δεν είναι εύκολο να σχηματίσει κανείς μια αντίληψη για ένα όλο κατασκευασμένο από μέρη που ανήκουν σε διαφορετικές διαστάσεις. Είναι δύσκολο για κάποιον να εποπτεύει αυτό το όλο, αλλά ακόμα πιο δύσκολο είναι να βοηθήσει έναν άλλο να σχηματίσει μια τέτοια εποπτική εικόνα.

Αυτό οφείλεται σύμφωνα με τον Paul Klee την αλληλοδιαδοχή φύση των μόνων μεθόδων που διαθέτουμε για να εκφράσουμε μια σαφή τρισδιάστατη ιδέα μιας εικόνας στον χώρο και απορρέει από χρονικής υφής ανεπάρκειες στον προφορικό λόγο. Γιατί, σ' ένα τέτοιο εκφραστικό μέσο, μας λείπουν τα μέσα να διαπραγματευτούμε στα συστατικά της μέρη μια εικόνα που έχει πολλές διαστάσεις ταυτόχρονα.

Ο ρεαλιστής, όμως αν δει μια τέτοια εικόνα σ' ένα περιοδικό ποικιλής ύλης θα αναφωνήσει αγανακτισμένος: *"Αυτό υποτίθεται ότι είναι φύση; Εγώ το λέω αδέξιο ιχνογράφημα".*

Όμως ο σύγχρονος καλλιτέχνης στοχάζεται: ο κόσμος αυτός είχε κάποτε διαφορετική όψη και στο μέλλον θα έχει πάλι διαφορετική όψη' έπειτα είναι πολύ πιθανό πως σ' άλλα αστέρια, η δημιουργία παρήγαγε ολότελα διαφορετικό αποτέλεσμα. Ο καλλιτέχνης έχοντας την ευλυγισία του στοχασμού γύρω από τη διαδικασία της φυσικής δημιουργίας θεωρεί ότι τα τωρινά εξωτερικά φαινόμενα που παρουσιάζονται στο δικό του ιδιαίτερο κόσμο είναι καθηλωμένα τυχαία στον χρόνο και στο χώρο.

Όταν αυτά τα παράξενα γίνονται πραγματι-

κόητες - πραγματικότητες της τέχνης, βοηθάνε τη ζωή να υψωθεί πάνω από τη μετριότητα της. Γιατί όχι μόνο προσθέτουν, ως ένα βαθμό, περισσότερο πνεύμα στο ορατό, αλλά επίσης φέρνουν μυστικά οράματα στον χώρο του ορατού.

Η μοντέρνα τέχνη βρίσκεται σε μια συνεχή αναζήτηση' όμως εμείς, στην καλύτερη περίπτωση, είμαστε διστακτικοί απέναντί της και αυτό αποτελεί τροχοπέδη στους ορίζοντές της.

Πρέπει να συνεχίσουμε την αναζήτησή του! Βρήκαμε μέρη αλλά όχι το σύνολο!

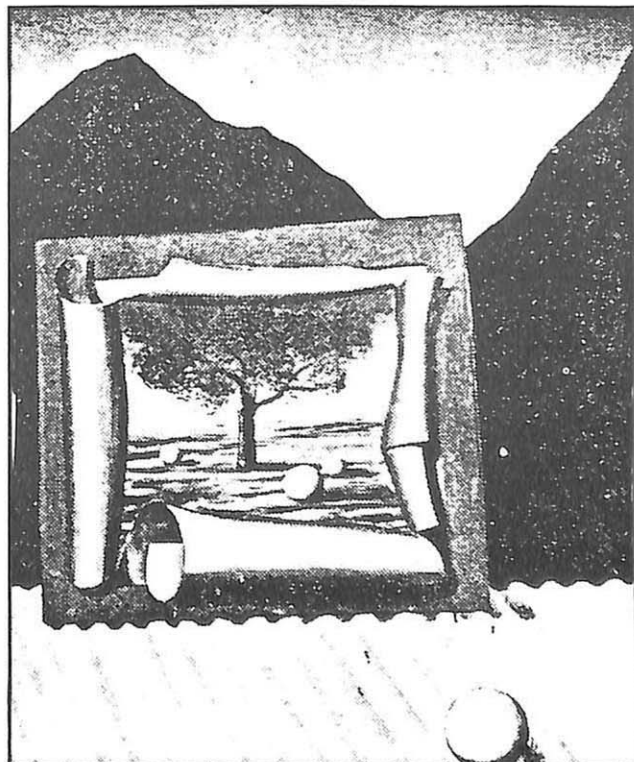
Μας λείπει ακόμα η υπέρτατη δύναμη, γιατί: Ο λαός δεν είναι μαζί μας.

Αλλά ψάχνουμε να θρούμε ένα λαό. Αρχίσαμε εκεί πέρα, στο BAUHAUS.

Αρχίσαμε με μια κοινότητα, στην οποία ο καθένας από μας έδωσε ό,τι είχε.

Περισσότερα δεν μπορούμε να κάνουμε

Paul Klee ("Για τη μοντέρνα Τέχνη")

Magritte, Τα Σημάδια της Εσπέρας. 1926, Παρίσι, Συλ. Spaak.

συμβουλευτικό κέντρο

ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΦΗΒΟΥΣ ΚΑΙ ΓΟΝΕΙΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΒΕΡΟΙΑΣ

Αναγνώστου Ειρήνη. Παιδοψυχολόγος. Σχολική ψυχολόγος

Κάποτε όλοι έχουμε ανάγκη να επισκεφθούμε ένα τρίτο άτομο για να του πούμε τα "μυστικά" μας. Αυτό είναι ένα είδος "ψυχικής κάθαρσης" που όλοι έχουμε ανάγκη για να διατηρούμε την πνευματική μας ισορροπία και την ψυχική μας υγεία.

Ένα τρίτο άτομο όμως δεν είναι πάντα διαθέσιμο και έτσι συνεχίζουμε να κρατάμε όλα τα "μυστικά" κλειστά μέσα μας. Όταν όμως υπερφορτώνουμε έτσι τον ψυχικό μας κόσμο, αρχίζουμε και αισθανόμαστε διάφορα παράξενα και δυσάρεστα συμπτώματα: Πονάει το σώμα μας, πονάει η καρδιά μας, χάνουμε ίσως το χρωματισμό των πραγμάτων - βλέπουμε δηλαδή μόνο μαύρα, άσπρα ή γκρι - και συνήθως αλλάζει, χωρίς αιτία η αίσθησή μας για ό,τι αφορά το γύρω μας κόσμο. Όταν λοιπόν αρχίζουμε να νιώθουμε έτσι, είναι καιρός να "καθαρίσουμε" το εσωτερικό μας σπίτι: την ψυχή.

Οι λόγοι που προαναφέρθηκαν μας ώθησαν να σκεφτούμε πως, όπως και σε άλλες πόλεις, έτσι και στην πόλη μας τη Βέροια θα πρέπει τα προβλήματα αυτά να αντιμετωπιστούν με ένα γενικότερο κοινωνικό ενδιαφέρον.

Όλοι μικροί και μεγάλοι έχουμε ανάγκη από ψυχική ηρεμία και ψυχική ισορροπία. Γενικότερη πεποίθηση όμως είναι ότι οι έφηβοι - ένα από τα σημαντικότερα σκαλοπάτια στην ανθρώπινη ανάπτυξη - είναι η ομάδα εκείνη των ατόμων που παρουσιάζει σήμερα τις πιο πολλές και πολύπλευρες ανάγκες. Αυτή η πολυμέρεια των ψυχικών δυσκολιών είναι το κυριότερο βάρος που εμπεριέχεται στην εφηβική ηλικία.

Μετά λοιπόν από πολλές συζητήσεις και συσκέψεις γύρω απ' τα θέματα της εφηβείας, αποφασίστηκε η δημιουργία ενός Συμβουλευτικού Κέντρου. Όλοι συμφωνήσαμε ότι οι διαλέξεις, οι συζητήσεις και οι εκπομπές πάνω σε διάφορα θέματα που αφορούν την εφηβεία και τους νέους είναι ικανοποιητικές, αλλά σήμερα χρειαζόμαστε κάτι πιο ολοκληρωμένο, κάτι πιο μόνιμο που όχι μόνον θα ενημερώνει τους έφηβους και τις οικογένειές τους για θέματα εφηβείας αλλά θα έχει τη δυνατότητα να τους καθοδηγεί για το πώς να αντιμετωπίσουν και όλες τους τις ανάγκες.

Η προσωπική μου πρόταση προς τον υπεύθυνο φορέα του Δήμου Βέροιας δηλαδή τη Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού ήταν μια ολοκληρωμένη εικόνα ενός κέντρου όπου οι ανάγκες που προαναφέρθηκαν θα μπορούν να καλυφθούν. Οι στόχοι που εμπεριέχονταν στην πρότασή μου ήταν: **α)** σωστή ενημέρωση για θέματα εφηβείας **β)** αγωγή ατομική συμβουλευτική **γ)** αγωγή ομαδική συμβουλευτική **δ)** ομάδες ανάλυσης γύρω από τα θέματα της εφηβείας που απασχολούν νέους και γονείς **ε)** δημιουργία καλύτερων σχέσεων των νέων με την κοινωνία.

Το Συμβουλευτικό Κέντρο ιδρύθηκε τελικά κάτω απ' την αιγίδα της Δημοτικής Επιχείρησης Πολιτισμού. Χώρος για τη λειτουργία του επιλέχθηκε το κέντρο νεολαίας του Δήμου Βέροιας. Η επιλογή του χώρου δεν έγινε τυχαία. Το κέντρο Νεολαίας προϋπήρχε και είχε ιδρυθεί με παρόμοιο σκεπτικό. Ως κέντρο λοιπόν των νέων ήταν ό,τι καταλληλότερο για να στεγάσει το καινούργιο τμήμα που ιδρύθηκε γι' αυτούς. Το Συμβουλευτικό Κέντρο. Αρχισε λοιπόν να λειτουργεί με κύριο στόχο του πρώτα τη σωστή πληροφόρηση προς όλους για θέματα εφηβείας. **Τι είναι και τι δεν είναι εφηβεία.**

Οι περισσότεροι γονείς έχουμε δυστυχώς τη λανθασμένη εντύπωση ότι γνωρίζουμε τα πάντα για την ανατροφή των παιδιών μας σ' όλα τα στάδια της ανάπτυξής τους. Ή όταν βρισκόμαστε μπροστά σε δυσεπίλυτα προβλήματα τα χάνουμε και νομίζουμε ότι κανείς δεν μπορεί να βοηθήσει, αφού - κατά τη γνώμη μας - κανείς δεν ξέρει καλύτερα από μας τα παιδιά μας. Η πραγματικότητα είναι πως ούτε η κοινωνία ούτε το κράτος μας διδάσκει με οποιονδήποτε οργανωμένο τρόπο πώς να γίνουμε όσο το δυνατόν καλύτεροι γονείς. Γι' αυτό είναι καιρός πια να σταματήσουμε να νιώθουμε μειονεκτικά για όσα δεν ξέρουμε γύρω απ' την ψυχολογία των παιδιών μας. Γιατί το ουσιαστικό είναι να βρούμε τρόπο να τα βοηθήσουμε τόσο αυτά όσο και τον εαυτό μας.

Σήμερα λοιπόν υπάρχει ένα μέρος που δυναμικά προσπαθεί να πληροφορήσει και να καθοδηγήσει τους γονείς να δημιουργήσουν πιο

συμβουλευτικό κέντρο

θετικές σχέσεις με τους εφήβους αγόρια ή κορίτσια που έχουν στο σπίτι τους. Η διαρκής επομένως ύπαρξη και λειτουργία αυτού του συμβουλευτικού κέντρου εξαρτάται από τη ζωή που θα του προσφέρουν οι έφηβοι και η υπόλοιπη κοινωνία της Βέροιας. Η δημιουργία τέτοιου είδους κέντρου είναι ο στόχος και το όραμα όλων των πόλεων στην Ελλάδα. Εμείς, πρέπει να αισθανόμαστε περηφάνεια αφού έχουμε πραγματοποιήσει αυτό το όραμα. Τέτοιου είδους συμβουλευτικά κέντρα έχουν ήδη ιδρυθεί και λειτουργούν επιτυχώς σε άλλες χώρες, τόσο στη Δύση όσο και στην Ανατολή.

Έχοντας την εμπειρία αυτών των χωρών ως παράδειγμα βάζουμε στόχο να προχωρήσουμε σε πιο ολοκληρωμένα προγράμματα. Και αυτό προσπαθούμε να κάνουμε με τα υπάρχοντα εφόδια. Γ' αυτό το Συμβουλευτικό κέντρο λειτουργεί σήμερα κάπως πειραματικά. Στο μικρό διάστημα της λειτουργίας του διαπιστώθηκε ανταπόκριση τόσο από τους νέους όσο και από τους γονείς τους, πράγμα που προκαλεί αισιοδοξία για το μέλλον του.

Σήμερα η κύρια δουλειά γίνεται σε δύο μορφές **α) συμβουλευτική αγωγή (ατομική και οικογενειακή) και β) ανοιχτές ομαδικές συναντήσεις εφήβων και γονέων.** Στις συναντήσεις αναλύονται διάφορα θέματα που είναι επίκαιρα και απασχολούν τις δύο ομάδες. Οι συναντήσεις γίνονται σε διαφορετικές ημέρες. Κάθε Δευτέρα στις 7.00 μ.μ. για τους γονείς και κάθε Πέμπτη 7.00 μ.μ. για τους εφήβους.

Τις Πέμπτες, ο χρόνος μεταξύ 5.30 μ.μ. με 7.00 μ.μ. χρησιμοποιείται για συμβουλευτική αγωγή. Τα θέματα που αγγίζουμε είναι ψυχολογικού, κοινωνικού και εκπαιδευτικού χαρακτήρα. Αν στην πορεία προκύψει κάποιο θέμα πολύ επίκαιρο και οι ομάδες ζητούν να συζητηθεί, το πρόγραμμα έχει την ευλυγισία να το συμπεριλάβει. Εξάλλου όπως προαναφέρθηκε, το κέντρο ανήκει σε όλους όσοι νιώθουν την ανάγκη της υποστήριξης που προσφέρει. Το αναλυτικό πρόγραμμα με τις συναντήσεις και τα θέματα που θα καλυφθούν έγινε γνωστό σε όλους τους μαθητές Γυμνασίου - Λυκείου. Επίσης το πρόγραμμα διατίθεται και από τα κεντρικά γραφεία της Δημοτικής Επιχείρησης Πολιτισμού. Οι όποιες προτάσεις και παρεμβάσεις για θέματα κάλυψης θα βοηθήσουν το κέντρο. Ετσι θα μπορέσουν οι συνεργάτες να προσφέρουν αυτό που όντως είναι ανάγκη. Αυτό, το οποίο όλοι εμείς, που συμβάλαμε για την ίδρυση και λειτουργία του Κέντρου, αισιοδοξούμε και επιθυμούμε να δούμε, είναι το Κέντρο να πάρει "ζωή" χωρίς τέλος. Να δημιουργηθούν ομάδες εφήβων - γονέων. Να καλυφθούν κοινωνικές ανάγκες που αφορούν και άλλες ειδικότητες εκτός από αυτή του ψυχολόγου. Να μπουν δηλαδή και άλλα άτομα ειδικά που θα πλαισιώσουν και θα στηρίξουν αυτή την προσπάθεια **κι έτσι κάποια στιγμή αυτό το κέντρο ίσως γίνει το "σπίτι", το "καταφύγιο" του κάθε νέου.**

Οπενχαϊμ. Κατάσταση Ανάδρασης. 1971

πολιτιστικοί σύλλογοι

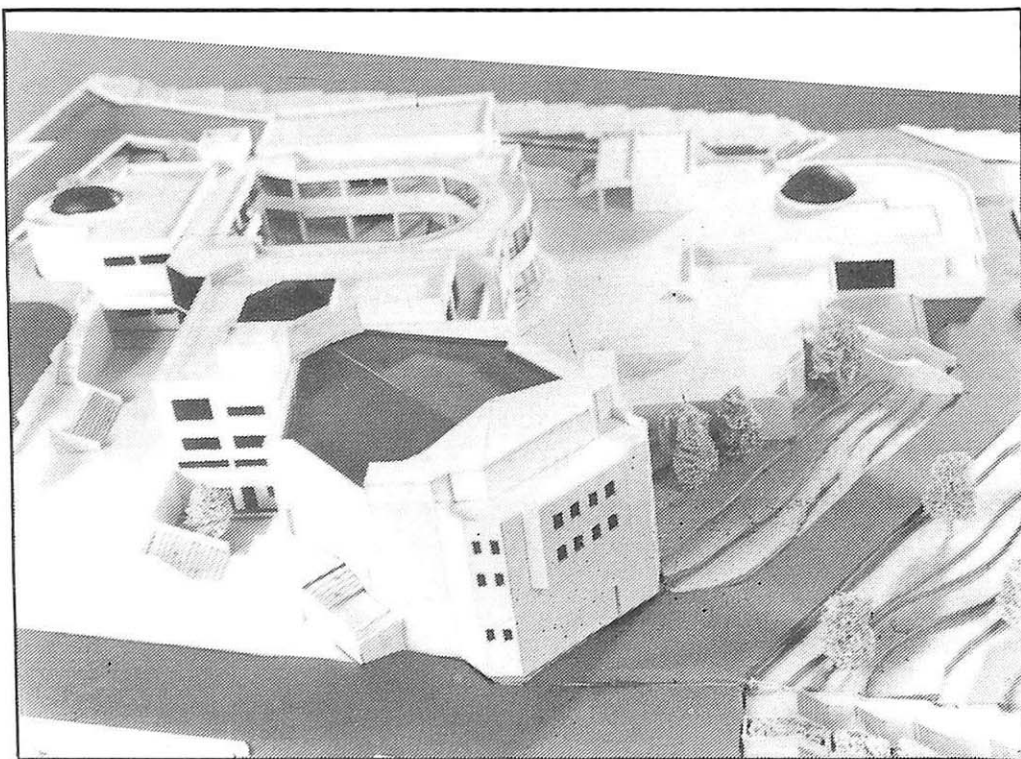
ΕΥΞΕΙΝΟΣ ΛΕΣΧΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

Η Εύξεινος Λέσχη Βέροιας ιδρύθηκε το έτος 1955 από ξεριζωμένους συμπατριώτες μας με σκοπό την διατήρηση και τη συνέχιση της πολιτιστικής παράδοσης του ένδοξου ποντιακού ελληνισμού είναι ιδρυτικό ενεργό μέλος της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Ποντιακών Σωματείων. Μέσα στο διάβα του χρόνου η προσφορά της υπήρξε πληθωρική, πρωτότυπη και αξιόλογη κατά κοινή ομολογία. Σήμερα κατέχει μια ξεχωριστή θέση στη Βέροια και το έργο της εκτιμάται και πέρα από τα στενά όρια του Νομού Ημαθίας. Η καλή της φήμη είναι ακόμα γνωστή και στις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, της Αμερικής, Καναδά και Αυσ-

τρού, λύρας, χορωδίας με 100 και πλέον χορωδούς και με 10 λυράρηδες και εκμάθησης ποντιακών χορών με δεκάδες μαθητών, την κατατάσσουν σε ένα από τα πιο δραστήρια ποντιακά σωματεία. Η πλούσια βιβλιοθήκη της με όλους τους τόμους του ποντιακού αρχείου, εμπλουτισμένη και με δεκάδες άλλα βιβλία Ποντίων και με ιστορικών και λαογράφων είναι στη διάθεση του αναγνωστικού κοινού και ιδιαίτερα των μαθητών και φοιτητών για ειδικές εργασίες. Το μηνιαίο δημοσιογραφικό της όργανο, "ο Αργοναύτης", μπήκε ήδη στο 6ο έτος της κυκλοφορίας. Έχει χαρακτηριστεί ως η πλέον αγαπητή ποντιακή εφημερίδα. Οι δώδεκα εβδομαδιαίες ραδιοφωνικές εκπομπές

αναφέρονται στην ιστορία, λαογραφία, τα ήθη και έθιμα των Ποντίων.

Το συγκεντρωθέν πλούσιο λαογραφικό υλικό προσφέρεται για δημιουργία Λαογραφικού Μουσείου. Το εντευκτήριο της Λέσχης με τις δύο όμορφες αίθουσες και τον πλήρη και σύγχρονο εξοπλισμό αποτελεί εστία ζεστασιάς και κοινωνικών εκδηλώσεων. Η ταινία "Προσκύνημα στον Πόντο" και τα "Ημερολόγια" με φωτογραφίες από τις αλησμόνητες πατρίδες του Πόντου αποτελούν

Η Μακέτα του Πολιτιστικού Κέντρου

στραλίας. Αν ήθελε κανείς ν' αναφερθεί με λεπτομέρειες στα όσα πρόσφερε και προσφέρει η Λέσχη μας στον πολιτιστικό και κοινωνικό τομέα θα έπρεπε να γράψει ένα πολυσέλιδο βιβλίο. Παράδοση, Τέχνες, Γράμματα, Ιστορία υπηρετήθηκαν από το σύνολο των Διοικητικών Συμβουλίων σε όλα αυτά τα χρόνια της λειτουργίας της και δημιούργησαν μια σπουδαία υποδομή για παραπέρα ανοδική πορεία. Τα ζωντανά της τμήματα όπως χορευτικά, θεά-

στοιχεία για τους μελετητές (ιστορικούς, κοινωνιολόγους, λαογράφους). Από το έτος 1989, με τον ερχομό στην Ελλάδα για μόνιμη εγκατάσταση των Ελληνοποντίων Προσφύγων συμπατριωτών μας, από τις Δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης η Λέσχη μας τους υποστηρίζει ηθικά και υλικά και συμβάλλει μ' αυτόν τον τρόπο αποφασιστικά στην αποκατάστασή τους και την ομαλή κοινωνική τους ένταξη. Διέθεσε εντελώς δωρεάν τον ιδιόκτη-

πολιτιστικοί σύλλογοι

το όροφο του Ξενοδοχείου "Αριστείδης" και μίσθωσε τους υπόλοιπους ορόφους για τη στέγασή τους. Όλα αυτά τα χρόνια το γραφείο μας λειτούργησε σαν κοινωνική πρόνοια. Αυτή η αδελφική συμπαράσταση προς τους αδελφούς Ποντίους φαίνεται και από το γεγονός ότι ακόμα και σήμερα πολλοί αγνοούν την ειδική υπηρεσία της Νομαρχίας και απευθύνονται στη Λέσχη μας για κάθε τους πρόβλημα.

Η φωνή της Ευξείνου Λέσχης Βέροιας και στα εθνικά θέματα είναι θερμή και δυνατή. Ακόμα η Λέσχη μας προσπάθησε να δημιουργήσει και περιουσία. Έχει σήμερα στην κυριότητά της τρία γραφεία σε όροφο πρώην Ξενοδοχείου. Και το μεγάλο επίτευγμά της: η απόκτηση από το δημόσιο έκτασης 10.000 τ.μ. σε πανοραμική τοποθεσία της πόλης (συνοικισμός "ΠΑΝΟΡΑΜΑ"), όπου και φιλοδοξεί να δημιουργήσει το Πολιτιστικό της Κέντρο, συνολικής ωφέλιμης επιφάνειας 2.500 τ.μ. όπου θα εξυπηρετεί τις ανάγκες όλων των πολιτιστικών φορέων της ευρύτερης περιοχής.

Το κτιριακό αυτό συγκρότημα θα έχει: Αίθουσα λαογραφικών και καλλιτεχνικών εκδηλώσεων με προδιαγραφές πλήρους θεατρικής αίθουσας, Βιβλιοθήκες, Αναγνωστήρια, Λαογραφικό Μουσείο, Ξενώνες, Ταβέρνα, Καφενείο, Γραφεία και άλλα. Ο δε γύρω χώρος θα διαμορφωθεί για δημιουργία αθλητικών εγκαταστάσεων, αναψυκτηρίου, παιδικής χαράς κ.λ.π. Γνωρίζουμε τις τεράστιες δυσκολίες και τις κακές συγκυρίες. Είμαστε όμως αποφασισμένοι να προχωρήσουμε στην ανέγερση. Ήδη με τα σημερινά δεδομένα, διανύσαμε απόσταση εξήντα περίπου εκατομμυρίων. Προγραμματίσαμε πανημεριακή οικονομική εξόρμηση. Έχουμε βάσιμες υποσχέσεις προσφοράς μηχανημάτων, σιδήρου, τσιμέντου, τούβλων και άλλων υλικών. Ελπίζουμε στην προσωπική εργασία του σωματείου των οικοδομών Βέροιας. Μηχανολόγοι και υδραυλικοί προσφέρονται να καλύψουν δωρεάν το τεχνικό μέρος των εγκαταστάσεων. Πρέπει να πούμε ότι η αναγκαιότητα του έργου τονίζεται ιδιαίτερα στις εκθέσεις και προτάσεις της πρώην Νομάρχου κ. Παρτσαφυλλίδου και του Δημάρχου κ. Βλαζάκη. Προτάθηκε μάλιστα να ενταχθεί στο πρόγραμμα "ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ". Για το σκοπό αυτό υποβάλαμε πλήρη φάκελο στο ΥΠΕΧΩΔΕ και περιμένουμε απάντηση. Το Δ.Σ. της Λέσχης μας για τη χρηματοδότηση του έργου είχε και θα έχει πολλές συναντήσεις με τον κ. Νομάρ-

χη, Δήμαρχο, Βουλευτές Νομού, αρμόδιους Υπουργείου Μακεδονίας - Θράκης κ.λ.π.

Δραστηριότητες - Δημόσιες σχέσεις

Η Λέσχη μας συμμετείχε πρωταγωνιστικά στη διοργάνωση του Γ' Παγκοσμίου συνεδρίου

Η παράδοση συνεχίζεται

Ποντιακού Ελληνισμού, που έγινε στη Θεσσαλονίκη τον Μάιο του 1992. Η πολυμελής χορωδία της πήρε τιμητικό δίπλωμα για τη συμβολή της στην επιτυχία του Συνεδρίου.

Πραγματοποίησε πληθώρα πολιτιστικών εκδηλώσεων στην Ελλάδα και το εξωτερικό με τη συμμετοχή σ' αυτές τμημάτων του χορευτικού, θεάτρου και χορωδίας που ερμηνεύει θαυμάσια τα ποντιακά ακριτικά μας τραγούδια υπό την Δ/ση του Κώστα Καραπαναγιωτίδη. Είναι αδύνατο μέσα σε τόσο λίγες σελίδες να κάνω αναφορά, έστω περιληπτικά, στις τόσες και τόσες εκδηλώσεις που πραγματοποίησε τα τελευταία χρόνια. Ενδεικτικά αναφέρω ότι μέσα στο εικοσαήμερο που μας πέρασε είχαμε επτά εκδηλώσεις όπως: Απογευματινό γυναικών στο Κέντρο Ελγας, Μνημόσυνο Τάμα στην Σουμελά, επίσκεψη σε Νοσοκομείο και ΚΑΠΗ με τη χορωδία μας το Πάσχα, συμμετοχή στις εκδηλώσεις της Νέας Τραπεζούντας Κατερίνης με τη χορωδία μας, εκδήλωση για τη μάνα στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών και

πολιτιστικοί σύλλογοι

Α' Πανελλήνιο Φεστιβάλ Ποντιακής Παράδοσης που οργανώθηκε από την ΠΟΠΕ, στην Εύξεινο Λέσχη και το Δήμο Βέροιας.

Η περίοδος του καλοκαιριού δεν είναι χρόνος υπολειπουμένης για την Εύξεινο Λέσχη. Έτσι δρομολογήσαμε εκδηλώσεις εκ των οποίων οι κυριότερες είναι: Θεατρικές ποντιακές παραστάσεις, εκδηλώσεις εντός και εκτός Νομού για την Πόντια μάνα, προβολή εντός και εκτός Νομού του κινηματογραφικού φίλμ που γυρίσαμε στον Πόντο, παράσταση στο αμφιθέατρο "ΜΕΛΙΝΑ ΜΕΡΚΟΥΡΗ" με το έργο "ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ" του Πόλυ Χαΐτα, συμμετοχή στα Ημαθιώτικα, συμμετοχή στις εορταστικές εκδηλώσεις της Παναγίας Σουμελά τον Αύγουστο και εκδρομή στο Βόλο με τη μοναδική στο είδος της σ' όλο τον κόσμο πολυπρόσωπη ποντιακή μας χορωδία η οποία θα τραγουδήσει τα τόσο συναρπαστικά ακριτικά ποντιακά μας τραγούδια.

Οι δημόσιες σχέσεις μας με τη Νομαρχία, το Δήμο, με όλες τις υπηρεσίες και τους φορείς είναι άριστες. Ιδιαίτερο είναι το ενδιαφέρον μας στον τομέα της συνεργασίας με όλα τα αδελφά σωματεία της Ελλάδας και του εξωτερικού. Πριν λίγες μέρες έφυγε για το Τορόντο του Καναδά μέλος του Δ.Σ. της Λέσχης με πολιτιστικό υλικό προκειμένου να συμμετάσχει και στις εκδηλώσεις των εκεί πολιτιστικών συλλόγων. Το χαιρετιστήριο μήνυμα προς τα ξενιτεμένα μας αδέλφια από τη μητέρα Ελλάδα λέει:

"Αγαπητοί Συμπatriώτες, το Διοικητικό Συμβούλιο της Ευξείνου Λέσχης Βέροιας πριν απ' όλα αισθάνεται βαθιά την επιθυμία να ευχηθεί εγκάρδια κάθε ευτυχία σε σας και σ' όλα τα ξενιτεμένα μας αδέλφια που ζουν στο μακρινό Καναδά.

Εύχεται ακόμα τα φλογερά σας όνειρα, οι ευγενείς στόχοι γύρω από την προβολή και διάδοση των πραδόσεων να γνωρίσουν λαμπρή επιτυχία.

Θαυμάζουμε ειλικρινά το σημερινό σας έργο. Δεν ακουμπάει στη σάπια νοοτροπία του τύπου, της απατηλής επιφάνειας. Έχει θεμέλιο την ψυχική ανωτερότητα, τις πνευματικές ανησυχίες, λιθάρια πολύτιμα που δίνουν ιδιαίτερο νόημα στη ζωή και ανοίγουν διάπλατα φωτεινούς ορίζοντες στην ανθρώπινη δραστηριότητα.

Η προσφορά στα κοινά με τέτοια αγνά κίνητρα, δίχως υλικό κέρδος, αποτελεί όαση αν-

θρωπιάς στην έρημο της αδιαφορίας.

Πέρα όμως απ' αυτά η πολιτιστική σας κίνηση έχει και μία άλλη πιο σημαντική όψη. Θωρακίζει, όπως γνωρίζετε, τον ανθό της ζωής, τα νεαρά σας θλαστάρια ενάντια στο κύμα της φθοράς, της αφομοίωσης που φέρνει ο ξεριζωμός.

Ελπίζουμε να βρείτε μιμητές, ώστε σε κάθε γωνιά της ηπείρου σας, όπου υπάρχει Ελληνισμός, να στηθεί και μια παρόμοια εθνική κολυμβήθρα.

Δεν ταιριάζει στον ιδάζοντα χαρακτήρα του Έλληνα, ούτε συμφέρει το πνεύμα της αδιαφορίας σε θέματα εθνικής επιβίωσης, όταν μάλιστα η κρατική παρουσία εκεί είναι τόσο προβληματική.

Οι πολιτιστικοί σας σύλλογοι, τεκμήριο δυναμισμού, αναπληρώνουν κάπως το κενό και πρέπει σαν ιδρυτές να είστε υπερήφανοι. Η προσφορά σας αυτή θα είναι η χρυσή κληρονομιά στους αυριανούς απογόνους.

Θα είναι ακόμα πηγή βαθιάς ικανοποίησης για την εκπλήρωση του υψηλού σας χρέους. Δεν ξέρουμε αν αντιμετωπίζετε οργανωτικές δυσκολίες. Εδώ στην πατρίδα, η εποχή μας, άφησε αρκετά αδύνατα σημεία στον τομέα της συνοχής και συμμετοχής σε πολιτιστικές εκδηλώσεις. Τη θέση του ωραίου, του υψηλού, του ιδανικού, μπήκε το προσωπικό συμφέρον γύρω από το οποίο, κατά κανόνα, στρέφεται το ανθρώπινο ενδιαφέρον. Πιστεύουμε πως το λυπηρό αυτό φαινόμενο δεν έχει χαρακτήρα της μονιμότητας και σύντομα θα ξαναβρούμε το γνώριμο δρόμο των αθανάτων αξιών, το δρόμο της κοινωνικής αναγέννησης.

Η Εύξεινος Λέσχη Βέροιας, καθώς αγωνίζεται μέσα στο γενικό υποτονικό κλίμα της εποχής, αντλεί δύναμη και ατσαλώνει τη θέληση από το φωτεινό σας παράδειγμα.

Προχωρούμε με πίστη στο δύσκολο έργο μας. Ενα έργο που γίνεται ακόμη δυσκολότερο με την επικείμενη ανέργερση του πολιτιστικού μας Κέντρου.

Σας στέλνουμε τρία βιβλία του αείμνηστου Γερο-Στάθη του πατέρα της Ποντιακής Ιδέας σαν δείγμα της ανυστερόδουλης αγάπης μας, με την πεποίθηση πως θα δώσουν φτερά στη φαντασία σας να πετάξει νοερά και να φιλήσετε νοσταλγικά το χώμα της αγαπημένης σας Πατρίδας".

βιβλιοπαρουσιάσεις

Κότσαλου-Πάπαρη Βούλα. Βιβλιοθηκονόμος Δημοτικής Βιβλιοθήκης "Θ. Ζωγιοπούλου"

Μαχμουντί Μπέτι & Ουίλιαμ Χόφερ

"Ποτέ χωρίς την κόρη μου"

(Ψυχογιός)

Η Μπέτι Λάβερ γνωρίζει στο νοσοκομείο που νοσηλεύεται για ένα διάστημα τον γιατρό Μπαχμουντί, με τον οποίο και παντρεύεται. Από το γάμο αυτό θα γεννηθεί η κόρη τους Μαχτόμπ. Τέσσερα χρόνια αργότερα θα επισκεφτούν την οικογένεια του Μουντί στην Τεχεράνη. Ο ίδιος παίρνει την απόφαση να ζήσουν για πάντα εκεί και αρχίζει να συμπεριφέρεται σαν τύραννος, κρατώντας κυριολεκτικά αιχμάλωτες, την γυναίκα και την κόρη του. Εντρομη η Μπέτι ανακαλύπτει πως βρίσκεται δέσμια στα χέρια ενός φανατικού, σε μια χώρα όπου οι γυναίκες θεωρούνται σκλάβες. Με υπεράνθρωπες προσπάθειες και απερίγραπτες περιπέτειες θα δραπετεύσει. Μια δραματική ιστορία που καθηλώνει τον αναγνώστη.

Φόρστερ Έντουαρντ Μόργκαν

Επιστροφή στο Χάουαρντς Εντ

(Καστανιώτης)

Η Έλεν Σλέγκελ ερωτεύεται τον καινούργιο κόσμο της οικογένειας Ουίλκοξ που δεν ενδιαφέρεται καθόλου για την λογοτεχνία ή τις τέχνες. Σε μια στιγμή επιπολαιότητας θα αρραβωνιαστεί με τον Πολ Ουίλκοξ. Δύο ολόκληροι κόσμοι θα έρθουν αντιμέτωποι, η κουλτούρα των Σλέγκελ και το εμπόριο των Ουίλκοξ, ο φιλελευθερισμός και ο ιμπεριαλισμός. Η σύγκρουση του σύγχρονου πολιτισμού και του μοντέρνου υλισμού γραμμένη από την πένα του Ε. Μ. Φόρστερ, με φόντο την ανώτερη τάξη της εδουαρδιανής Αγγλίας. Ένα μυθιστόρημα εποχής που μεταφέρθηκε με επιτυχία στον κινηματογράφο από τον Τζέιμς Αιβόρυ.

Γιαννακοπούλου Ντόρα

Η πρόβα του νυφικού

(Καστανιώτης)

Όλα εξελίσσονται υπέροχα για τους δικούς της, για την Αγγελική όμως έχει έρθει η καταστροφή. Το ανώνυμο γράμμα ισοπέδωσε την ευτυχία που έχτιζε. Η πρόβα του νυφικού όμως πρέπει να γίνει για να μην υποψιαστεί η οικογένεια, να μην πληγωθεί η μητέρα.

Ομως την υποκρισία δεν την αντέχει, είναι κάτι που ξεπερνά τις δυνάμεις της. Ψάχνει να βρει την αλήθεια όποια κι αν είναι αυτή. Έτσι ξεκινούν όλα και φτάνει ένα αθώο ψέμα για να σημαδέψει τις ζωές όλων.

Τα βιβλία που παρουσιάζονται μπορείτε να τα βρείτε στη ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ "Θ. ΖΩΓΙΟΠΟΥΛΟΥ".

Το περιβάλλον είναι ζωή

Το να σεβόμαστε τη ζωή είναι αυτονόητο.

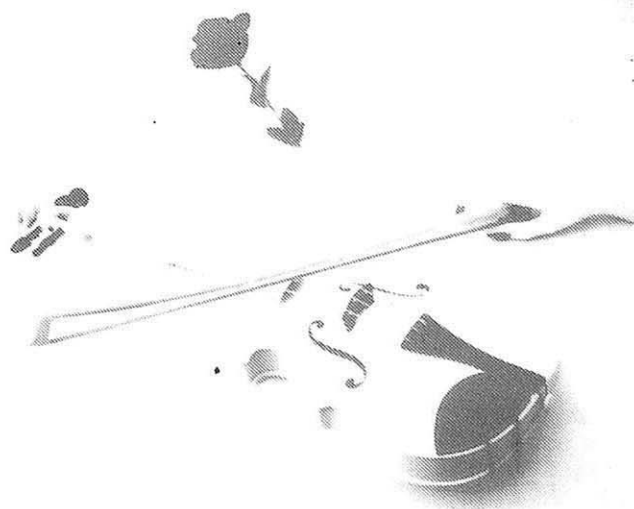
Το να σεβόμαστε το περιβάλλον

Γιατί άραγε να χρειάζεται θεωρητική ανάλυση;

ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕΙΣ - ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ - ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

- ✓ Το περιοδικό **"Πολιτιστικά Δρώμενα"** άνοιξε μια συζήτηση πάνω σε ζητήματα που αφορούν στο **περιβάλλον**. Σε επόμενα τεύχη φιλοδοξεί να καλύψει κι άλλες πλευρές του προβλήματος.
- ✓ Παρ' όλες τις προσπάθειές μας δυστυχώς δεν κατορθώθηκε να έχουμε ένα άρθρο με την άποψη της **Δημοτικής αρχής** σε ό,τι αφορά την αντιμετώπιση από μέρους της των προβλημάτων του περιβάλλοντος της περιοχής.
- ✓ Στον τοπικό τύπο αναφέρθηκε ότι στο προηγούμενο τεύχος του περιοδικού αριθμός 6 υπήρξαν ανακρίβειες όσον αφορά τον ακριβή αριθμό των εκκλησιών της Βέροιας. Εμείς σχολιάζοντας έχουμε να πούμε ότι τα σχετικά άρθρα ήταν υπογεγραμμένα από **ειδικούς επιστήμονες**. Είναι θεμιτό στη διατύπωση απόψεων να υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στους ερευνητές. Και γιατί όχι; *Ισως και κάποιες φορές αλληλοσυγκρουόμενες.*

Β. Ζησόπουλος

**ΚΑΛΛΥΝΤΙΚΑ - ΕΙΔΗ ΛΩΡΩΝ
ΜΗΙΖΟΥ**

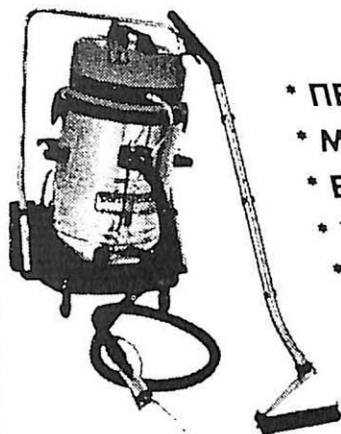
Εμμανουήλ Ζάχου 10, ΒΕΡΟΙΑ, ΤΗΛ. (0331) 24230, FAX 24230

ΖΗΤΑ

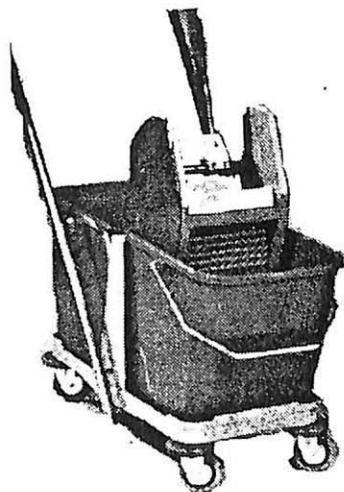
ΚΑΠΑ

PROFESSIONAL

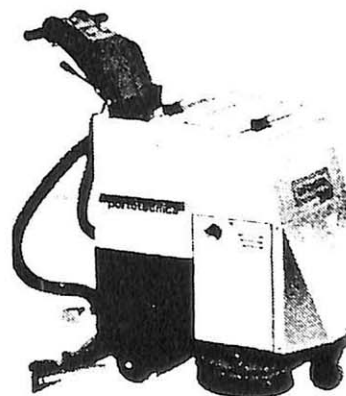
Επαγγελματικά Συστήματα Καθαρισμού

- * ΠΕΡΙΣΤΡΟΦΙΚΕΣ ΜΗΧΑΝΕΣ ΠΛΥΣΕΩΣ - ΣΤΕΓΝΩΣΕΩΣ ΔΑΠΕΔΩΝ
- * ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΑ ΠΛΥΣΕΩΣ ΧΑΛΙΩΝ - ΜΟΚΕΤΩΝ
- * ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΣΚΟΥΠΕΣ ΑΝΑΡΡΟΦΗΣΗΣ
- * ΧΗΜΙΚΑ ΠΡΟΙΟΝΤΑ - ΑΠΟΡΡΥΠΑΝΤΙΚΑ
- * ΧΑΡΤΙΚΑ
- * ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΥ
- * ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΣΥΣΚΕΥΕΣ W.C.

**ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΙ:
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΩΝ
ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΩΝ
ΚΑΦΕΤΕΡΙΑΣ
CLUB
ΤΑΒΕΡΝΑΣ
FAST FOOD
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ
ΓΡΑΦΕΙΩΝ**

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΚΑΡΟΛΙΔΗΣ - ΛΑΖΑΡΟΣ ΖΕΥΓΑΡΟΠΟΥΛΟΣ
ΓΕΝΙΚΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ

topfeel

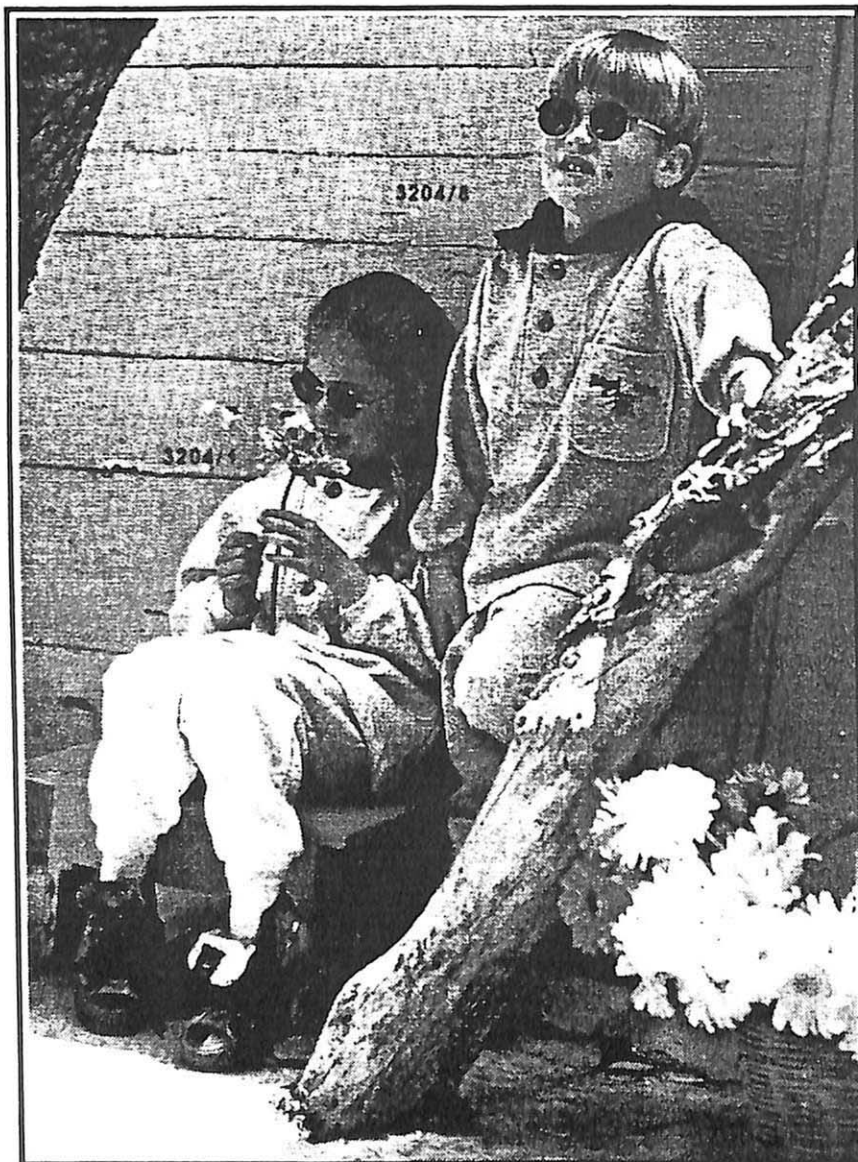
SC Johnson
PROFESSIONAL

EURO ΧΑΡΤ

ΘΕΡΜΟΠΥΛΩΝ 5 ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ ΒΕΡΟΙΑ, ΤΗΛ. (0331) 71419 - 20034 - 27703

Ελκρά

Π
ρ
ω
τ
ο
π
ο
ρ
ε
ί

Π
ρ
ω
τ
ο
π
ο
ρ
ε
ί

και στο

ΠΑΙΔΙΚΟ ΝΤΥΣΙΜΟ

Για το γούστο και το συμφέρον σας